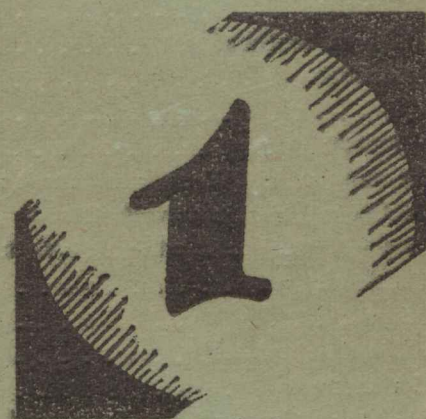

60

ORAS

1940

WÄLJAANDJA:
PROLETAARSETE KIRJANIKKUDE RÜHM „ORAS“

SISU:

	Lhk.
Toimetusest	1—2
H. Pöggelmann: Maipüha	3—4
Franz Jung: Punane nädal (romaan)	5—10
Oskar Kullerkupp: Lökked (luuletus)	11
B. W.: Henri Barbusse	12—14
Ain Rannaleet: Kuldsügisene etüüd	15
Kusta Ükspere: Meie (luuletus)	16
K. Ü.: Röntgeni kiirte tähtsus arstiteaduses	17—18
K. Dixi: Proletaarsest kunstist	19—20
S. K.: Kasatkin	21
Ain Rannaleet: * * * (luuletus)	21
Prof. N. Lapschin: Uuemad woolud Wene maalikunstis	22—23
Charles Steinmetz: Elektrofikatsioon ja tsiwillisatsioon	24—26
Oskar Kullerkupp: Hoog wärskendawat wihma (luuletus)	27
Spectator: Ekspressionistlik draama	28—29
W. N. Johannes R. Becher	30
Ain Rannaleet: Pääle Wastla (luuletus)	30
Konrad Lehtimäki: Gladiaatorid	31—33
B. W.: „Kõik on kokku unenägu“ (Custaw Suitsu luuletused 1912—1922)	34—35
Wäike Walter: Oaas kõrbes (Hüdroelektrijaama ja lüüside ehitused Wolhowi jõel)	36—40
K. Dixi: Sadamast lahkuw laew	41—42
W. R.: Petrogradi Eesti kollektiivne teater	43
Wäike Walter: Plärts (weste)	44—46
Kroonika	47
Kuulutused	48

ORAS

KIRJANDUSE, KUNSTI JA TEADUSE KUUKIRI

№ 1 — 1923

M A I

Raamatukogu

SP. 5739

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

TOIMETUSELT

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

R 2688

12064

Õnnetul jõupingutustel weeretab Wenemaa töörahvas kirva ja juurib kände nõukoguriigi raismikus. Toll tollilt ja samm sammult puhastub uudismaa ja valmib miljonite tööliste ja talupoegade higinähtal väetusel uue ühiskondliku korra külwile.

Misjulgust hiigljõudu tarivitas aastajadade wanuse põlise laane mahamurdmine üffi! Aastate wältel ohwerdas ilmariigi töörahvas selleks oma parema osa elujõust ja kuumema südamewere.

Nõrgestatud, werewaefena tuli tal asuda saadu laastamisele, maapiina puhastamisele. Aga ei olnud aega puhtsel uut jõudu koguda ega kurnatud keha kosutada. Üksinda siin wõhivõõras ilmas, kus ei olnud ennem raba rajanud ühegi inimese jalg, kus iga uue sammuga tuli tallata uut ennekäimatu teed, ja seda keef pimedat ümbritsewat padrikut, kus mõirgasid wihal metsloomad, suured ja wäikesed, et hulljulge tööline oma sae ja kirwe, saha ja sirbiga oli nende rõõwrahu rikkuma tikunud, kuna iga kännujuure ja samblamätta alt sirutasid sihistades kaela kihwiised maod, et salwata surmawalt seda, kes neid oma tuletunglaga siit peletama julgenud tulla.

Nagu kolletanud lehed langefid hällitatud luulekujutused uue ilusa kodu korraldamise plaanidest ja wajasid higinähtarate saatel raismiku raagustikku. Kui tihti kippus meeleheitlus maad wõtma; ainult päiksehelge; siht silma ees, wäärbumatu tahtewõim eesmärgile ajamas ja teadmine, et wiitulegi kahtlusest kordaminekuse ja filmapill seisatust palawikulises edasirühkimises häwitawat hukatust tähendaks, ei lubanud pioneeri (tundmata maal uute radade ajajat) kirwewart wõi adrakäsi puud käest lahti lasta.

Wäärbumata wifadus ei ole jäänud wiljata: juba näeb film lahmatat lagedat pinda raagustiku wirnade wahel ja siin-säääl terwitab haljendaw oras sigitawat kewadeloodust, elustawat päikest ja mahedat tuuleõhku, paisutades rikkalikku saagi lootusel raismiku laastaja põue.

Vapite haljendawat orast raiesmaa mätastikus tahab olla käesolewgi ajakiri, murgate uue ühistonna nurmest, kus uute ideede idulehelehed mullapõuest tärkawad ja päid päikse poole sirutawad. Nõrgad on weel nende warred ja esimene juhtuw wõhalla näpistus wõib õrnad leheladwad kolletama panna. Aga suudab see takistada elumahlade pakitsewat tungi liikumiseks, tegufemiseks, ülespoole püüdmiseks?

Kuis teeb ja kihab aga elu laias töörahwa nõukogu riigis, et luua waewarikkal tööl uut ilma! Kuis juuritakse kände, põletatakse saatu, rehitsetakse mulda, külitakse seemet kõigil elualadel, algades elu hädalisemate tarbeainete walmistamisest ja ulatades kõrgemate kunstiwäljadeni.

Gesti töörahwa laialipillatud killud Nõukogu-Wenemaal on sellest ajaloolisest eluwõitlusest igal sammul emastohwerdawalt osa wõtnud ja teewad seda ka uue ilma ülesehitamisel kuidas jõud iganes kannab. Kuid

ajaloolised arenemisetingimised on meid seadnud keeleliselt ise roobastele, kus meil tuleb hoolitseda oma aianurgakese eest laial nõukoguriigi väljal. See on saatuslik aluspõhi „Draze“ pinnale, mis on määratud kõrgema kultuurivilja kasvatamiseks Eesti töö- ja talurahwa ridades nõukogumaal.

See ülesanne on piiritu ja raske, ja toimetus ei hällita ennast filmapilkugi selle pettelujutusega, nagu tundaks ta juba ligemal ajal suuri tagajärgi kätte saada. Aga ta tunneb ja teab ka selgesti, et ilma selle raske karuäkketööta ühiskondlikkude küsimuste, teaduse, kirjanduse ja kunsti alal, mille kallale „Draze“ tahab asuda, võimatu on edukalt ja wiljakalt tõsta kultuuri üleüldist pinda, kuna aga ainult seesugune tõstmine kindlustab nõukogukorra võitu wana ilma üle.

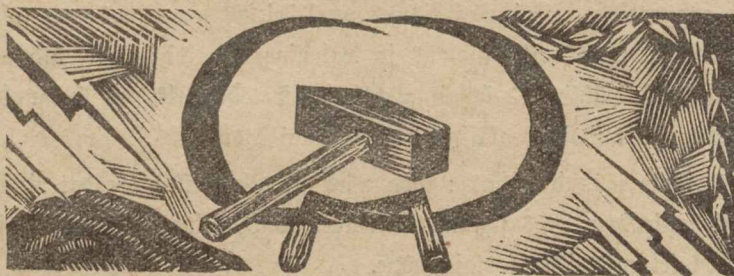
Ja see teadmine kohustab. Mitte ainult neid, kes esialgu wäikses ringis kokku astunud, et alust panna uuele ajakirjale, waid kõiki, kes aru saawad, misjugune määratu tähtsus on waimliku kultuuri arendamisel ja hoolitsemisel uue ilma ülesehitamiseks, kes tunnewad pakitsewat tungi kehastada kunstis, kirjanduses, teaduses neid kõrgeid waldawaid aateid, mis meid kannud wanast pinedast orjailmast läbi enneaimamata võitluste ja kannatuste tulewiku ilmakorra wärawatele, ja waimustada oma kaaslasi nende ideaalidega, mille teostamisele meie tänapäewases higerikkas töös rühime.

Kõiki, kõiki neid kutsune kaasa. Kõiki, kõiki neid ootab avar töowäli, kus terwitatud ja oodatud on igaüks, kes ei kardab seljasoonte pingutamist ega põletawat päikseleili.

Ja mitte üksi neid; „Draze“ toimetus ei salga ei enesele ega teistele, et oras ainult siis lopsakalt võib kasvada ja rikkalikku wilja anda, kui ta eest hoolitsemisel kõik rühivad, kirjutajad kui lugejad, iseäranis just lugejad, kes oma elawa osawõtmisega, oma soowidega, näpunäidetega ja mis kõige tähtsam, oma arwustusega nagu alaliselt kohendaja käsi orast wiljakamale wõrsuimisele õhutaagu.

Siis, ja ainult siis lõikame palawa suwe järele oodatud wilja meie ühisest tööst.

Seda ühist tööd ootame, seda loodame, sellele rajame „Draze“ tulewiku.

MAIPÜHA

Ja jälle tuleb sa — Mai!

Kui aastaleljal kajanud surmalaul jäisele talvele, undades kadunud kõrvust pakase praksumised jäälagendikudel ja seinapragudes ning võimas kohin peletanud metsatihnikuist õudse surmavaiuse.

Kui lõunatuule mahedad hood ja edela pilverinna metewood uhtunud jäise kõntsa aedade äärest ja täitnud õhu ihadetiinel rammestaval tundel.

Kui walgusinglite sulesoojade tiivade kallistusel paisunud pungade põne ja armurikassteierte figitaval kaisutusel maakera emarind avanenud ärkavale elule.

Uue elu ärtamisel ja figirusel tuleb sa jälle — Mai!

Alastasadasid ja tuhabeid oled sa iga aasta oma tulekuga õnnestanud igatsufes ootawat ja ihade siisemisel tungil pakitsewalt su järele walwawat inimsugu ja iial ei ole wähenenud tormiline tung, rõõkaw rööm ja ülewoolaw waimustus su wastuwõtmisel. Sinu terwitufeks on süüdatud tuleriidad mägede tippudel ja hiirekõrwul haljendawais metsasaludes mäekindudel on kõlanud noorusse pakitsewast rinnast su auks helisewad wiifid. Ja su mahe-walge õõsõba linik on warjanud oma hällitawas rüpes armuõndsust ja ihadeõnne, millest heliseb mets ja maa, nurm ja aas, ja ei suuda seda ometi ka-jastada, kui ta heliseks tuhandetordseilgi keelil.

Ikka ja jälle oled sa läinud aasta ringkäignl, pãrandades figirust ja elurõõmu suwele, ja ikka jälle oled sa tulnud tagasi, et tuua noorust, wãrstust, jõudu ja tungi. Ja õnnestawat ootust ning õnneliseema tulewiku lootust...

Ikka ja jälle...

„Die Welt wird alt und wird wieder jung,
Doch der Mensch hofft immer Verbesserung.“
(Ihm läheb wanaks ja saab uuesti nooreks, kuid inimene loodab ikka parandust — Schiller.)

*

Lendasid möõda aastasajad, kadusid minewikku tuhandedki. Peatamata waheldudes ilmusid ajaloo

tegewuslawale ikka ja ikka uued rahwad, tuues kaasa uut jõudu, uut kultuuri, uusi lootusi. Ilmusid ja kadusid jälle, aset andes teistele, kes tulid, endised eesti kõrwale tõrjusid ja nende ning kõigi minewikku kadunute töõwilja rebelil kõrgemale ronisid.

Ei jälle omatord wana-neda, uute juuretuli-jate laudu uuesti ilma noorendada ja ikka ja ikka uuesti toita ilma lootustega paranduse pääle.

Ajaloo piltude all on tekkinud, tõusnud ja wajunud rahwad, riigid, kultuurid: Idamaa oma mitmesugustes teisendites — Mesopotaamia m idalik, Persia, Egiptus, Fõnikia; siis Greeka, Rooma, Mauritaania, gootid, frankid, germaan-lased: Wenedig, Hispaania Madalmaad, Prantsus-maa, Inglismaa, Saksa-maa.

Ihm läks wanaks, sai uuesti nooreks, iga aasta tõi looduses uue Mai, iga ajalooline noorestus

aratas uued lootused paranduste pääle.

Alga iga lootustekawade järele käis nagu paratamata saatuse — suwi, sügis ja talw, mis tõi lootused mattis. Tulid uued rahwad, uued kultuurid, kuid jäi — orjus, kurnamine, wiletsus, rõhumine.

Ja inimene, kes oli sadandeil kordil pettunud lootuste täideminekust siin maises ilmas, kandis oma

Sm. Jaan Kreuks

ihalduste ilma pilwete taha, luues sääl oma ilutsemiste kodu, nii meeldima ja ilusa ja piiramatu külluses, mida kättesaamatuts tegi talle maa pääl walitserwurnamine ja rõhumine.

Ja jäi sadandetele miljonitele kurnatutele ning waewatutele üks lootus, kõigi lootuste kewade — igawene õnnis elu teises ilmas — taewas.

„Tulge minu juure kõik, kes teie koormatud ja waewatud olete, mina tahan teile hingamist saata.“ (Jeesus.)

*

Tuli Mai ja läks, läks ja tuli. Kui tugewasti ta inimene kinnitas taewariigi külge oma lootuste antru — nii joowastawalt tungis ta hingesse oma ihadega, oma salajaste sundidega, oma ülekeewa wärskuse ja noorusjõuga — maine Mai, et inimene uuesti siin hakkas pöörama taewa küljest maa poole.

Wananes taewaski, ja noorenes jälle maa, paifutades paranduste lootustel inimeste hinge.

Sügarwail ühiskondlikkudel arenemistel, tehnika enneaimamata edul, teaduste päädpöörilawal tõusul puhusid wägewad kewadetuuled ja tugewate wapustuste ning raffatuste saatel, mis kajasid nagu pitne ajaloo hallide wõlwide all, liginetid uued Maad.

Suured ühiskondlikud revolutsioonid . . .

Ufupuhastus . . .

30. jaanuaril 1649 Londonis, 21. jaanuaril 1793 Pariisis olid kewadepäewad, kus tapetud türanide mahalöödud päädest purskawa were firisemises kõlased kurnatud rahwahulkadele wabaduse Mai-kelluste helinad. Weebruaris ja märtsis 1848 Pariisis, Berliinis, Wienis raskuwad äikseprahwatused töotafid tuua kaunist kewadet sooja wihma ja maheda päiksepaistega.

Mai tuli ja läks. Ja järele jäi wabaduse lõhnawate lillepeenarte ja hullade fifemise jõu puhkewate pungade palatuse asemel kurnamisetalwe lämmastaw orjus ja rõhumise pillane õõ . . .

Kapitalismi terasest ahelad . . .

Ahelate kõlinalks töörahwa miljonitele oli muutunud see lootuskellade helin, mis täitis rinda wabadustungil kodanluse sündimistormide puhangutel. Aga selles kõlinalas sündis ootus ja lootus uueks Maiks — proletariaadi reaalne jõud ja teoreetiline aluspõhi.

1848 a. kodanluse wõimu pifferakfatustes sündis proletariaadi tulewa Mai ewangeelium — Kommunistlik Manifest. Ja 1. mail 1890, kus üleilmne proletariaat esimest korda ühendatult oma maipidu pühitfes, kirjutas Friedrich Engels („Komm. Manif.“ eessõnas):

„Täna peab Euroopa ja Ameerika proletariaat ülewaatust oma esimest korda wäljakutsutud wägedele, mis sõjawalmis seisawad ühise wäena, ühe lipu all ja ühe ligema eesmärgiga . . . Ja tänase päewa waatemäng awab kõigi maade kapitalistide ja maaomanikude filmad selle kohta, et täna kõigi maade töölised üdesti on ühinenud.“

*

Hilisel pimedal ja porisel oktoobriööil andis Wenemaa töörahwas esimese märguwile sellel Mai tulekuts. Süüdis inimsugu kewadisele ärtamisele keft tarduwat loodust, kutsus töörahwast uuesti ühinemisele keft wastastikust werist tapmistormi, mis oli purustanud ja werisesse mudasse rõhunud punased lipud päälkirjadega: Kõigi maade töölised, ühinege!

Oli suurepäraline ja — õudne, see kewadekutse, see maikellade helin weriselt mustawas sügisõõs. Ja suurtükkide müriinal ning püsfide ja kuulipildujate raginal kajas ta wastu raskelt üle weristatud ilma-maa hõljuwatest imperialismi jääpilwedeft, mis oma kalestawa hingedhuga ja weel kalesstawamate tapamafinatega ähwardasid lämmatada iga tärfawat Mai-ihä orafeliblektest.

Aga ei suutnud lämmatada Suure Oktoobri Mai-helinaid maailma imperialismi jäine talw. Käbi selle tardumist hõõguwate jäärungaste tungis heideldes ja wõideldes, wõideldes ja wõites Wenemaa revolutsiooniline töörahwas. Wõimsalt paisus ta käewars, mida täitis aimamata rammul liginewa kewade uus, wärske noorusjõud, lõnnatuule puhangutes tunduwa Mai salapärane tung — proletaarliku Mai ühistunde enastohwerdaw idealism — ja lennutas filmapiiri laotuseft ähwardawad lawiinid . . .

Ikka wõimsamalt, ikka wägewamalt kõlawad III. Internatsionaali kellatornift waljud löögid üle linnade, rahwaste riikide, üle maade ja merede, kutsudes terwet orjuses waewlewat inimsugu uue kewade Maipühale.

Nagu wiis aastat tagasi oktoobriwõitluses ärganud Wenemaa kohal, nii paisuwad ja tihenerwad jäised tagurluse pilwed nüüd kõigi kodanliste maade üle, ähwardades lämmatada sääl oktoobrihelide kajal ärtawat kewadetungi. Aga nagu siin, nii paisub ka sääl filmenähtawalt ramm töörahwa käewartes, tiheneb ja tugewneb töörahwa ühine wäerind.

Kõrgele tõuseb jääkaas järwedel ja jõgedel, aga see ei ole enam talwe walitfufe tugewus, see on lähenewa Mai kewadetungi puhkemise põnewus. Mühinal woolab jääsegane sogawesi, aga see ei pane lõdisea loodust, see uhäb kõntsa ja wabastab maapinna talwekütkeft.

Weel huluwad tornid ja murrawad metsas põliseid puid. Ja nende hiiglaste langemisel hääbuwad sadanded ja tuhanded eluwärsked noored wõjud. Aga üle nende langenute furnutehade tõuseb uue elu lootuste Mai.

Sälle seisame wana ilma wananimise õhtul ja filmitfeme maailma noorenemise koitu, mida tulejoontel läbi lõikawad juba tõuswa päikese esimesed kullased tiired . . .

Proletaarliku Mai leegitfew hommit.

Wõimas omas puhkewas noorusjõuas, mis kajama paneb läbi ilmamaade wägewa hääde:

Elagu üleilmne proletaarne revolutsioon!

H. Pögelmann

PUNANE NÄDAL

Franz Jung'i romaan. Tõlkinud W. Rätsepp

SISSEJUHATUS

Suur linn ei siruta ühetasa oma läbikäimise harusid ümbruskonda välja. Nii ulatab see tema edelapoolsel linnaalusel maaalal kuni kruusaaugu barakkideni, millede aga ammu juba tegewus seisma on jäänud. Mõlemil pool kruusaauku, kuid enam linnapoolsel küljel, on laiad, kuid õige madalad wõlwitud sarad, mis mahalõhkumist ootawad. Need peawad oma sündi küll mõnele isegusele tööstusasutusele tänama, mis platsi on tarwitanud ja linnast väljas pidi olema. Nüüd on see tööstus oma otstarbe täitnud, ehk oma tähtsuse kaotanud ja need ehitused on mahajäetud, nad hääbuwad. Kruusaaugu serwalt on laial ringpilgul näha linna pool üksikuid tehaste ehitusi, rauda ja klaasi ning sugu müüri. Selle taga alles kerkiwad esile piiratud salkades punased paljukordsed kiwimürkad; ja pikad korstnad kui hiiglaljalutajad algawad kõigilt poolt linnale lähenemist. Ümber ringi on tühi maa. Raudteeliinid ulatawad mõlemil pool mitme kilomeetri kaugusele. Laiem sõidutee kaugemale maasse ei ole kedagi huwitanud. Pisike wäljatee wiib üle aasade, mis aasta läbi hallid ja määrdunud; aasad, kus mingit rohtu ei kaswa. Jalakäija sattub aga peagi puiestikku ja ei imesta wähe, kui näed wõsastikku taganewat ja laiiale männimetsale maad andwat. Kuid mitte kaua, siis kaob mets, ja haljas aas laotab end laiiale, mille keskel karjamaadest ümbritsetud kalatiik. Kõrge kiwisild wiib nirisewast ojakesest üle. Nagu idüll. See tiik ei ole säääl alati seisnud. See on õieti hulk kokkuwalguwaid kaewikuid, mis endisest telliskiwi tööstusest tekkinud. Kuid selle tegewust ja ehitusi ei ole enam näha. Teisel pool tiiki, puudest weel warjatuna, naeratab küla, kus järgnewad sündmused arenewad.

Sest külast weel ruttu mõni sõna: Oma ligemale saja majaga oli tal üle tuhande elaniku ja täiskaswanu, kuid see arw wankus alaliselt, weel kaugemal sisemaal olewate wabrikute tegewuse järele. Sest pea kõik küla elanikud käisid tööl. Harimata puu- ja keeduwiljaaedade keskel olewatel majadel olid kõigil küll tallid ja küünid, kuid need olid tühjad. Selleks ei olnud elanikkudel aega. Hommiku wara läksid nad kodust ja tulid alles õhtul tagasi. Tee ümbruses olewatesse telliskiwi ja lubja tööstustesse oli kolm korda nii kauge, ja põllutööriistade wabrikusse, kuhu

enam jagu elanikke tööl käis, wiis korda nii kauge, kui sääält lähemasse poodi linna. Masinatewabrik sulgus just maa linnast, nagu oleks ta selle kaitseks sinna säetud. Kuigi siin aas haljal rohul kaetud, olid siinsed põllud siiski hooletusse jäetud, puuduliselt aiawiljaga seemendatud, maapind halwasti haritud. Küla elanikud olid seljaga linna poole pöördud. Kuid neil ei olnud ka talupoegadega enam ühist, nad olid sisemaalt kui wõõras ollus selle äärmisele serwale paisatud. Neid oli raske selleni wiia, et nad end ümberpööraks ja linnale wastu püüaks. Nad olid sugu uhkedki selle üle, et linnast wabad olla.

Siin oli piirjoon kahele ilmale, mis küll isegused wõisid olla, kuid mille esitajad ühed ja needsamad olid, ja need kaks ilma ei näinud üksteist ega olnud neil mingit elawat kokkupuutumist üksteisega. Sarnane oli küla ja selle elanikud.

I.

ESMASPÄEWAL — ALGAB ORJAEU

Kõige muu, kuid mitte kewade järele nägi see välja. Tuul oli jääne. Ja pimedaks läks weel õige wara.

Naine oli parajasti lampi süütamas.

Uks ei olnud ka kinni, lõgises aina — —

Tõuge. „Hei!“ Tõuked. „Tehke lahti! Walgust!“ Uks lendas lahti.

Torm tuiskas sisse. Tema järele sõdurid. Kuus — kümme — wiisteistkümmend ja weel enam sõdurisi.

„Appi!“ kriiskas naine.

„Pidage lõuad! Rahu!“

Naine oli kesk tuba. Säääl oli tool, naine tahtis just selle pääle tõusta, üks jalg ei olnud weel õieti pääl. Nii seisis ta ja tahtis nüüd karjuda. See jäi aga kurku peatuma. Silmad olid tal pärani lahti.

Üks neist tungis ette. „Kus on mees? Siia, sõdurid!“ Noor poiss, kes nii waljusti rääkis, seisis nüüd laua juures. Ta andis märku tahapoole. Mehed tormasid tahapoole, kolistasid treppidest üles, treppidest alla. Uksed lendasid lahti, pauskusid. Ühes tõusis müra. Mis oli siis — naine mõtles ainult ühe sekundi — siis kisendas ta.

Noor poisijõmm surus oma teraskiiwert. Paks punane nägu, mis lõua alt läbijookswate kiiwrihmade tõttu veel punnõselisemaks muutus. Ohwitser sai rahutuks. Ta naeratas pilkawalt. Ta hüüdis midagi naisele. Wiimaks laskis see end heidutada kahe sõduri läbi, kes omad püssid tema rinna kohal hoidsid, ja jäi wait.

Meest ei olnud kodus. Kostilist ei olnud kodus ja ka wanem poeg ei olnud kodus. Kõik olid tööl. Ohwitser naeris jälle. Sisse weeti ja tõugati siis kaks poissi, umbes kolmeteistkümne ja neljateistkümne aastased ja üks tüdruk, kes kuuteistkümne aastane ehk wanem wõis olla.

Lärm kõigis nurkes ja üldiselt oli järsku kui äralõigatud. Mõningad sekundid oli täieline wai-kus. Naine seisis veel toa keskel. Lapsed tõu-gati tema poole. Kuuldus, kuidas sõdurid jälle pikkamisi uksele kogusid. Üks püssiraud tärises, ohwitser seisis laua juures, selg akna poole. Laud seisis välisuksest paremal pool toanurgas, õiges winklis seina ääres oli puupink. Ohwitser tõmbas ühe paberilipaka taskust ning waatas veel korra ringi.

„Jah, muidugi on nemad, juba kakskümmend aastat elawad nad siin, igaüks tunneb neid. Nagu wiskaks nemad kiwidega. Ei tea, kuidas nad selle päale tulla wõiks. Nendele ei lähe see korda. Poisid on selleks juba küllalt wanad, päälegi oli neil tegemist majapidamises. Üks tegi talli sulgloomadele, mida isa ühes pidi tooma, ja teisel oli põllul ja aias tööd.“ — Naine sattus jutusse. „Mida otsite teie meie juurest? Teie ei leia siit midagi.“ Naine oli end jälle kogunud. Need kelmid wõisid kogu maja ümber pöörata. Raha nad juba ei leia ja süüa ka mitte. Nii oli lugu, ja ema ning lapsed mõtlesid ühtlasi selle päale. —

Lõuna ajal oli üle raudteetammi salk sõdu-risi külla tulnud, sõjawalmis, toiduwanakritega ja wäljakõokidega, kuulipritsidega ja rewolversuur-tükkidega ning suure arwu hobustega. Kuhu tahtsid nad minna? mõtles igaüks. Oli küll mõn-dagi kuuldud linnast ja kaugemalt maalt, aga tõeline sõjawägi siin ja kuni hambuni sõjariistus, see oli üllatus ja midagi iseäralikku pidi selle taga peituma. Hää, et mehed siin ei ole, mõtles säääl mõnigi. Nad oli wõõrastemajani läinud ja jäid säääl peatuma. Küla alguses, kus aasad ja põllud algasid kaugel lagendikul sisemaasse tun-gima ja mets tagasi astus. Mitmed kitsad teed läksid sääält sisemaale. Säääl paigunesid nad. Mitte ainult kaks wõõrastetuba, millest üks kaunis awar oli, olid täis, waid ka kõrwalolew saal, mis ise-seiswalt maja külge oli ehitatud. Wankrid olid taha aeda üksteise kõrwale tõmmatud ja hobused, kes talli ei mahtunud, seisis wabalt. Keegi ei julgenud õieti wõõrastemajja minna. Ei teatud ka, mis säääl sünnib. Orkestrioon mängis. Seda kuulis naine üsna selgesti.

Kõik kuulsid seda. Kuidas orkestrioon wahet-pidamata mängis. Tuul kandis selle hääle lähe-

male ja katkestas siis wiisi, nii et ainult üksikud toonid piserdasid. Siis tundsid kõik selgesti, nagu oleks neist rusikas kinni haaranud, — missugune alatu ülesanne sõduritel täita oli. Need inimesed, kes ka ainult leiwa pärast teenisid, olid end seks münud, et oma kaasinimeste päale langeda kui tigidad koerad. Neil oli ka ema kodus ja wäiksed õed ning wennad, kellele nad appi oleks tõtanud, kui keegi neile kallale tungiks. Ja seejuures töid nad veel isesuguse tooruse esile. Tursunud on need näod, milledest paistab rõõm piinata ja midagi nagu walelikkust. Mis idee see pidi küll olema, mille pärast need inimesed metsloomadeks said, wõim, mis neid kaasinimeste kallale kihutas, kes midagi muud ei olnud kui nemadki, kelledel ena-mal jaol veel wähem oli kui neil, mida need raske tööga enesele muretseme pidid, kuna neile see waewata sülle langes, kui nad ainult walmis olid kõik tegema, milleks neid kihutati. Inimeste kallale langeda, kes midagi teinud ei olnud, ainult et nad waesed olid, meeheitel ja kogu eluaeg wäljatõugatud ning õnnetud. Ja neid inimesi, selle asemel, et aidata neid ülestõsta, wabaks teha ja õnnelisemalt elama asetada — neid piinata, see oli kuradlik idee. Ja sellele ideele olid sõdurid end münud, rumalusest, tahtest, selle üle mitte järele mõtelda, mis neilt nõuti, wihkamisest selle üle, et nad mitte paremad ei olnud oma ohwri-test — häbi! Wälgukiirusel tekkis tunne, neil liikmeid wälja kiskuda, neid puruks tallata, küü-ned lihasse kaewata ja nende kisa kuulda, et jälle hingata wõiks. Elul ei olnud mingit wäär-dust, kui sarnast eluwiisi leidis. Naine mõtles oma tütre päale. See seisis säääl, tõrges uhkus hoidis tema pääd paendumatu. Kas ta ühele kal-lale tungiks — hingamine oli kiire. Üks käewars warises veel. Õlanukil oli pluu-se käiksest sugu rebenenud. Kui need noored loomad ainult tahak-sid, tundis wana, siis säeks nad neil veel pää õigele kohale. Ja naine õhkas raskelt.

„Wälja õue!“ mõrgas ohwitser. Siis kuuldi laudu sisselöödama, pilbastatama. Nähtawasti murti talli sisse. Naine tahtis midagi ütelda. — Kits oli veel tallis, ainuke, kes neile jäänud; tal oli teada, kes piima ära wõtab; üldse oleks pida-nud juba looma järele waatama — aga hääl ei tulnud üle keele. Ta pidi selle poisi nägu silmitsema, kuidas see ülestursus pilkest, wihast ja himukast ootest. „Jumala pärast!“ hoigas ta ja ringutas käsa, mis ta rüpes risti hoidis. Ta usaldas kartliku pilgu uulitsale heita. Säääl oli kottpime. Kuskilgi ei põlenud tuled, kuskilgi ei olnud mehed veel kodus — wõib olla oli sellel midagi ühist. Ta heitus nii, et tooli najale pidi tugema. See nihkus sugu ettepoole ja nagises. See oli kui igawik ja tungis kontidesse. Meestega oli kindlasti midagi juhtunud. Ta ei suutnud aga meele tuletada, et midagi iseäralist ees oleks. Keegi ei olnud sellest rääkinud. Ja kui ta veel korra terawalt wälja waatas, õige, risti üle tänawa

põles tuli. Need olid kodus. Ta unustas silmapilguks sõdurid ja kogu oma ümbruse, nii wihkas ta neid inimesi ületee. Ainult paar kuud elasid nad siin, ja keegi ei wõinud neid sallida. Nad ei rääkinud ka nende inimestega. Üks naine haige mehega, kes waewalt majast wälja astus. Töö ei käinud ta ka. Nüüd oli ka weel üks noor poiss sinna kolinud, kellest ka keegi midagi ei teadnud. Ta konutas päew läbi kodus, kui teda just linna ei nähtud lonkima. Nagu linnuwarras, nii kõhn ja logisew. Sest ajast pääle, kui need inimesed siin paigunesid — olid nad kodus. Nad olid rahulised. Tuld põletasid nad, kuna temal maja kokku pekseti, sääl weeresid jälle puu ja kiwid, aed murti maha. Taimelawa klaas klirises. Naine hammustas huuli wiha pärast. Ta waatas sõdurisi, kes weel toas lömmitasid, mõtetult ja juhmit, nagu ei teaks nad isegi, milleks nad siin, ja ohwitseri, kes weel kannatamatult seisis ja luuras, need ei näidanud talle järsku enam nii wõõrad olewat. Säält need ületee oleks pidanud neil siin olema. Neile oleks nad ütelda wõinud. Need teadsid küllalt neist, tundis ta. See selgub juba kõik, aimas ta. Oli silmapilk, kus ta lapsed unustas.

Midagi ei leitud, ei sõjariistu ega sõjawarustuse vähematki jäänust. Ei olnud mingit tõendust, et see maja wandeseltsi asupaik oleks.

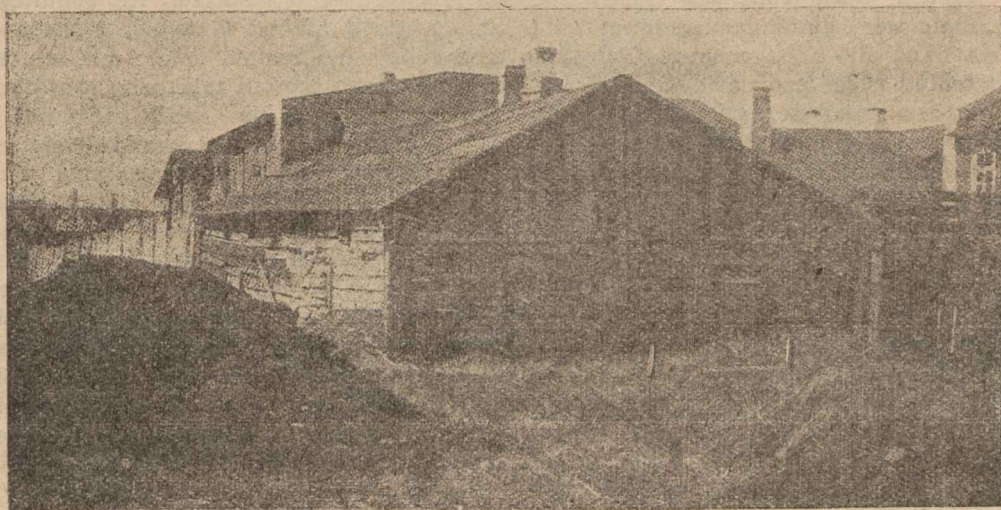
oleks silmus laienenud. Kaks sõdurit müksasid üksteist ja rääkisid isekeskis. Tüdrukul olid terawad kõrwad. Tema segas end jutusse ja andis terased wastused. Sõdurid haarasid juhusest kinni ja wastasid sõbraliselt. Nad on ju ainult teenistuses, püüdsid nad endid uskuma panna. Kahju

Sm. Wiktor Kingissepp

Wiimane üleswõte enne tapmist kaitsepolitseis

sünnib õieti igal pool — — õlakehitusel minnakse sellest mööda. Hää, et vähemaltki tüdruk suu lahti tegi. Ja üks sõna andis teist, ja wiimaks naeriski üks. Wahepää oli ohwitser teistele asi-

Maja Medweshi uulitsal, kust sm. W. Kingissepp nuhkide poolt kinni wõeti

Ohwitser näris mokke. Eeskoda näis olewat täis-
topitud igasugust rämpsust. Et mitte asjata aega
wilita, peab tuba puhtaks kraamima. Wälja sel-
lega, mis teel ees. See on sõjawäeline läbiotsi-
mine. Sellest hoolimata juhtus pinewus. Nagu

olu seletanud. Siit majast on kiwidega pillutud,
möödaminewale patrullile on siit kallale tungitud.
Süüdlane peab ülesleitama ehk — ta pörutas
jalaga pörandale — kõik kannatawad selle all.
Tuli uuesti liikumine sõdurite keskele. Nüüd oli

neil järsku kiire. Wõis ju iseenesest ainult mõni minut möödunud olla, kuid see näis siiski lõpmatu pikk aeg olewat. Mis siis, kuidas kiwidega, kust need kiwid saadi, ei olnud ju kedagi siin, aga kuidas siis — nii karjusid nad ärritult läbisegi. Selle järele, kui tõke murtud, langesid sõdurid waljul häälele kallale, nad surusid koomale ja haarasid mõlemad poisid. Need kiskusid endid lahti, rabelesid, tõukasid ja karjusid waljusti, et nad midagi ei ole teinud. Tüdruk suruti wägiwõimul kõrwale, tugewal tõukel rinda, ja wanale — — — hoiti püssiraud nina all. See tahtis parajasti ühele pikale sõdurile kallale tormata, kes Willil kaelusest kinni hoidis. Ohwitser wõrukael põrkas seejuures sammu tagasi, kui naine karjatades kõrwale kargas. „Ruttu,“ komandeeris ta, „kohe siin wäljas seina ääre. Kaks mees jääwad siia ja hoiawad naist. Ja sel noorel toppige lõuad.“ See — — koldeni surutuna ja neljast, wiieist sõdurist ümberpiiratuna, kes teda kinnihaarata tahtsid ja kellel järsku silmad werre walgunud, tõukas kätte ja jalgega enese ümber ning karjus kriiskawalt. Poisid olid lõhnalt kadunud. Waewalt said nad häälitseada, kui neid kinni haarati ja wälja weeti. Nüüd läks ka ohwitser, kui oleks tal kiire — oh, ta sai meeolelu imehästi oma wõimusesse. Ka tütar suruti nüüd wälja. Näis, nagu oleks teda wäljas löödud. Wõib olla olid need aga poisid, kes karjuda püüdsid, wasturabelesid ja rüsellemisel olid. Oli lärmi ja hääli, mis ebamäärased ja segased, ning mis nii ruttu üksteisele järgnesid, et neist inimliku häda häält selgesti tunda oleks wõinud. Naine ei suutnud seda kõike enam mõista. Liig palju ja järsku tuli see temale. Nüüd weel oli ehk aeg, et mehed tuleks; mis tahtsid need rohelist metsalist temast. Ta tundis weel korra mõõdamines, kui mõttetud ja metsikud olid need rohelist uniwormid, soodsalt tehtud riided tapmisele ja piinamistele — — ta seisis wõbiseiwail liikmeil laua najale nõjatades ja tahtis end pingile lasta — — säääl kuuldus pauk. Weel üks, kolm pauku. Willi ja Ernst — ta oli seda juba teistelt kuulnud. Weri woolas südamesse ja kiskus säääl end kramplikult kokku. Ja jäigi sinna. Ta ei tahtnud sääält enam wälja, mitte karjuda, peksa, tormata. Ta oli jämedaks kombaks muutunud, mis südant suruda tahtis, keha raskeks ja liikumatuks tegi. Siis kuuldus naeru, toorest hirwitust ja hulk samme, mis eemale läksid, kiireid samme, mis ärajooksid. Ja naine, kes nüüd tundis, kui ta üks oli, kargas uksele, tõukas ukse lahti — weel ikka mitte ainustki häält — säääl seisis ta juba wäljas. Nad seisisid üksteise kõrwal, Willi ja Ernst, ja wäike Willi oli silmad weel enam pärani ajanud ning wärises, kuna Ernstil pisarad silmis olid, nagu walge nagu sein. Browningitest olid nad lasknud, üle nende päade, seda oli selgesti tunda. Ja nad seisisid seejuures näoga wastu müüri. Säääl läksid nad weel wõdrastemaja ees. Sõnade katked kuuldusid weel siia. Naine ei näinud seda weel kõik.

Nad ei hinganud weel kõik. Nad läksid tuppa, nurka, kus pime oli, ja wõtsid üksteisel kätest kinni.

II

TEISIPÄEWAL — ON ANNETUS SÄÄL

See sündmus ei olnud ainuke. Samal ajal olid läbiotsimised ka mujal. Sellest tabatud perekonnad ei olnud mingis ühenduses üksteisega.

Hilja tulid mehed koju, urisejad, täis kibedust ja rahulolematust. Waewalt pöörasid nad tähelpanu selle päale, mis oli juhtunud ja weel juhtus. Oli midagi õhus. Nende mõtted olid wabrikus. Säääl küpses jälle midagi, ja säääl oleks pidanud keegi mõne müristamisega waele astuma. Kusagil maal olid rahutused. Nad olid nürinenud kõigis neis wõitlustes. Kuu läks kuu järele ja ikka weel mingit lootust. Ainult hullemaks läks. Nüüd on juba ükskõik, mõtlesid nad, warsti ei ole meil enam midagi süüa. Oli ka neid, kes endid koha ja töö külge liitused, nagu oleneks sellest nende elu.

Oli ju ka tähttähelt nii — jumala pärast, tööd teha, et mitte nälgida. Neid sai ikka enam, ja kui südamesse õieti waadata oleks wõinud, mõtlesid pea kõik nii. Kuidas pead sa wõitlema, kui sügawalt mudas istud. Sellest ülenäha oli raske. Linnas, säääl wõidi sugu selgemalt näha, wõib olla ei olnud säääl ka nii tuntaw, kui paari nädala palk kaduma läks. Siin wäljas oli see wõimata. Nad olid juba teate saanud, et neid arwatawasti lahti lastakse. Äri sunnitakse selleks ühingu poolt. Weel täna pidi töökoda sulutama. Kui seda neile teatati, öeldi: mis teie siis tahate, teie inimesed toowad teid ise siit wälja. Meie ei taha oodata, kuni nad meile kaela päale tulewad. Seegi pärast teatati, et homme weel töötatakse. Nad saatsid kaks seltsimeest linna teateid korjama. Selle juure tuli weel, et telliskiwi wabrikul süsa ei olnud ja nähtawasti ka nädala keskel suluti. Waewalt paar nädalat oli ta töötanud. Kogu aeg seisis ta, seejuures karjuti linnas telliskiwide järele. Kui meister täna selle kohta tähenduse tegi, olid nad kõik omad pilgud walitsusmaja poole pööranud. Pilk täis meeleheitlikku wiha ja wõimetust, et neil põlwed sest wärisesid. Nemad ei märkanud sest midagi, kui töö seisis, sest nemad töötasid edasi. Oleks nad ometi enestele jalad alla teinud ja süsa muretsenud. Teistel oli ju süsa. Nad nägid säääl inimesi istuwat ja suitsetawat ning töölisele otsa põrnitsewat, kui see tuli oma õigust nõudma. Need raswasõõnud bürooametnikud, neid wihkasid nad enam kui omanikku, kellest töölistel ainult ebamäärane ettekujutus oli. Teda ei olnud ju keegi siin näinud. Päädirektorid istusid ju linnas. Siin olid ainult keskmised walitsusametnikud ja tehniline personaal. Hoolit-

segu nad selle eest, et meil tööd oleks, ähvardasid töölised. Walitsusmaja oli lai ühekordne hoone. Ta seisis wabalt wäikse kõrgustiku wastu, ilusa eesaiaga, kus esimesed lilled peenral õitsesid, ettetükkialt enestele oma kewadet tehes. „Sääl on weel midagi,“ ütlesid töölised.

Keegi ei püsinud kaua kodus. Weel hilja kogunesid nad kokku, siin ja sääl üksikutes salakades. Wõõrastemajasse ei läinud nad. Enam jagu kogunes kellegi juure, kes lubjamurrus töötas, ja et talle ühe töö juures juhtunud õnnetuse tõttu wabrikuwalitsuse poolt iseäralist wastutulekut näidati, wõis ta wäikse joomapoe awada. Ei olnud raske mõista, et tal ka kodus mingit joogipoolist oli. Naine sõitis ju igal hommikul wäikse korwwankriga kaewandusse. See oli kindel, et mehel midagi oli. Töölised teadsid küll, et soldatid neile suurt hädaõhtu tähendawad. Oli tarwis selle üle järele mõelda, mis nad üldse tahtsid. Pidi end ettewalmistama, kui midagi lahti läks. Neil oli aga sel silmapilgul pää muid muremõtteid liig täis. Sõjawägi, see oli midagi kindlaltseiswat, oli üks korts näos rohkem, igaüks tundis seda. Enne tuleb aga lähemalseisew, töö. Ja ühe pirni läbi walgustatud toas, laud oli wälja wiidud, toolid seina ääre ritta asetud, järjekorras nagu nad tulnud olid, nii oli ruumi küllalt — istusid nad tundide kaupa koos.

„Ühisuse pääle ei ole loota,“ ütles üks. „Neil on enestel sääl küllalt tegemist; nad ei saa ju igal pool olla.“ Ja siis, nad ei olnud wiimase kõnemehega, keda ühisus nende juure oli saatnud, rahul, see tahtis liig kõrgele. Nemad siin kõrwalises nurgas ei wõinud midagi teha, seekord — ja see püstinna linnast oli asja nii kujutanud, nagu oleks neist jumal teab mis kõik olenenud. „Inimestega, kes nii siledalt räägiwad, ei ole midagi teha,“ ütles üks. „Kergesti öeldud ja pärast — mis siis.“ Kõigil oli mulje, nagu oleks nende lugu õieti halb. Külal, siin asunduses, ei olnud kedagi, kelle pääle tugeda oleks wõinud. Need kuulusid külasse siit paar kilomeetert eemal, lähemal linnale, kus wabrik oli. Kelle poole peaksid nad pöörama. Kõik need kõned linnast wõisid ju sääl kohased olla, aga siin — nagu seegi kord, kehtasid nad nüüdki õlgu, kui keegi sellest rää-

kima hakkas, kuidas töötaja olijad sundida tahawad, et kogukond neile tööd muretseks, kuidas nad tegewusesolewates tööasutustes nõudmist toetama peaks, et see paremates tingimistes töötada saaks, et kõik tööd saaks, et selleks tööwiljakuse kontrolli tarwis läheb ja et töölistel otsustaw sõna siin ütelda oleks. Ja et alles siis wõitlus algama peab inimsoo ümberloomiseks, millest kõik unistasid. Ja et siis töö rõõmu walmistama saab, muidugi, sel-

Jim Larkin

Iiri rewolutsionääride juht, wabastati hiljuti Ameerika türmist

lest mõtlesid kõik. Ei olnud wist ühtegi nende hulgas, kes sarnased lootused eneses suureks ei oleks kaswatanud. Muudatus pidi tulema. Kõik saab teiseks muutuma, seda teadsid nad. Aga nemad oma wäikestes poedes, telliskiwi wabrikus ja lubjamurrus, ei suuda seda ometi teha, mõtlesid nad. Ja kuidas nad ka ei rääkinud parteidest, sellest kui teisest, igaüks oli seda juba sada korda

kuulnud ja ka lugenud, see oli ju kõik tõsi. — Aga mida enam nad rääkisid, seda enam surusid nad endid koomale, nad sõjariistutasid endid otse teadmises, et nendest midagi ei olene ja neist midagi oodata ei ole. Mida enam nad läbiseigi rääkisid, seda kibedamaks muutusid nad. Nad olid sootuks unustanud, et nad õieti selleks kokku tulid, et ühiselt aru pidada, mida ette võtta. Nüüd oli neil järsku liig kitsaks jäänud. Nad tahtsid üksteist trööstida ja neil ei olnud mingit himu kiskuda. Nüüd aga tungisid nad nagu tigidad koerad üksteisele kallale. Keegi ei lasknud teisel oma arvamist väljendada. Nad heitsid üksteisele kõike võimalikku ette, millel asjaga mingit ühist ei ole. Nad tundsid, et nad ühte kuulusid, kuid ei tahtnud seda korruga mitte. Nagu oleks see mõni koorem olnud, nagu oleks nad sellega midagi parata võinud, katastroofi eemaldada suutnud. Selle järele kui nad wäsisid, kui pahameel, võimetu wiha, mitte midagi muud olla kui tükk kaupa, jõuetuks jäänud oli, läksid nad laiali, nagu ei oleks midagi olnud. Seltsimehed ei pane midagi pahaks. Ses meeoleolus olid nad hiljuti ühise toetuskassa koha pääl ellu kutsunud. Kõik tahtsid, mis võimalik, kokku kanda, et endid läbi lüüa. Sest lõpuks tungib ikkagi see läbi, mida nad kõik tahtsid, ja mida ikka uuesti unustati: nad tahtsid kõik kõiges ühiselt teha ja üksteisega rahul ning õnnelised olla. Nagu päike tungib see pimedast pilwest läbi ja lubab inimesi jälle hingata. See oli ju, mida ma tahtsin — kui kaks inimest parajasti karvus olid. Ja nad said siiski oma arwega toime. Nad teadsid seda. Inimene tunneb mõnikord teisiti ja paremini, mis wäliselt tema ümber sünnib. Nad olid üksteist trööstinud, nad toetasid üksteist ja läksid ühist teed, kuigi see weel kindluset ja meeheitlik oli.

Tööpuuduse tont, mis lärmi palawikus ja ägeda waieluse minutitel kadunud oli, tõusis jälle ähwardawalt esile. Ta tõusis üle kogu küla. Ta wajus selle pääle kui painaja ja surus inimesed raudsel rusikal maha. Siis küürus nii mõnigi omal asemel enam kui hariliselt, wajus sügawalt õlgedesse, et tulewat päewa unustada ja weel wastupidada. Surmawaikus waldas küla. Ei ainust häält. Ainult hobused wõrastemaja õues näisid ärkwel olewat. Aeg-ajalt tammus neist mõni kabjaga wastu maad. Nad olid rahutud — ja mõnikord näis, nagu oleks hobused õhku kiirelt

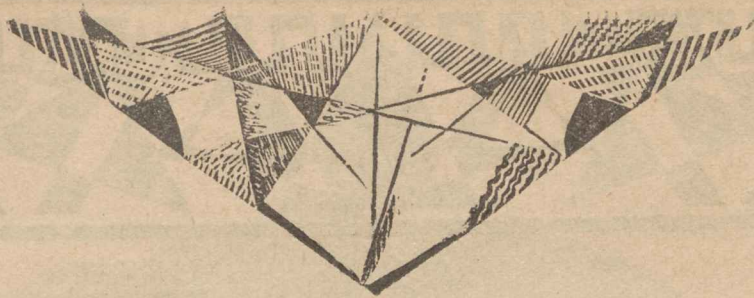
sisse hinganud, nagu inimene raskes hädas ja siis pikka nagu wiiwitades jälle wälja lasknud. Need olid hobused, kes wälja wankrite külge olid seotud. Teised seisid aga soojas tallis.

Need, kes midagi kindlat ette aimawad ja seda siiski tõeks ei wõta, ei jõua kaugemale. Sarnasena nägid ka need inimesed wälja, kes hommiku wara jalgrattale istusid ja töökotta sõitsid. Nad soowisid, et tee pikk oleks, ja neil ei olnud kiiret. Korra jõuab aga igaüks sihile. Nad töötasid kõigest kaks tundi, siis oli lõpp. Kes aga eilase wihahoo kordumist oleks oodanud, oleks raskesti eksinud. Kõik sündis rahuliselt, kui mitte ütelda mugawalt. Kui neil raha rohkem oleks olnud, oleks sest lõbus päew saanud. Nüüd ei jatkunud aga selleks, ja ei oleks ka mingit mõtet olnud. Nad wõtsid tee üle naabrusesseiswa küla ja loopisid üksteisele naljasõnu. Wõis ju korra end ka säääl näidata. Säääl külas olid weel päris talupojad, kes põllul töötasid ja ei olnud inimestega, kes wabrikus tööl, mitte just sõbrad. Nad leidsid neid upsaka ja täispuhutud olewat, kes kõik paremini teadsid. Kuid see waen ei läinud niikaugemale, et nad üksteisest üldse midagi teada ei oleks tahtnud. Nad said weel kaunis hästi läbi, eriti nendega, kes wanad kohalikud elanikud. Nad ainult pilkasid üksteist wastamisi, kui selleks paras juhus. Täna olid talupojad iseäranis pahurad, sest nad ei jõudnud põllutööga edasi. Puhus weel jäine õhk üle põldude ja külm ei tahtnud lahkuda. Ettewalmistustöötega olid nad juba ammu walmis. Mõned töölisid tahtsid talupoegade juure abitööle hakata.

Säääl on ju nii mõndagi teha, millega otse sepa ehk tollasepa juure ei tahetud minna, ehk ka ehitustöös. Aga kelle poole nad ka ei pööranud, mõnedelgi oli tuttawaid, — ei. Üks salk neist tegi nalja, läks küla eestseisja juure ja nõudis tööd. See ei teadnud, et temaga naljatati, ja andis wabanduseks pika seletuse. Töölisid isegi pidid naerma. Nad istusid weel tükk aega kõrtsis, üks ehk teine käis talupoegade juures, siis lahkusid neist suurem hulk. See oli lõuna paiku.

(Järgneb).

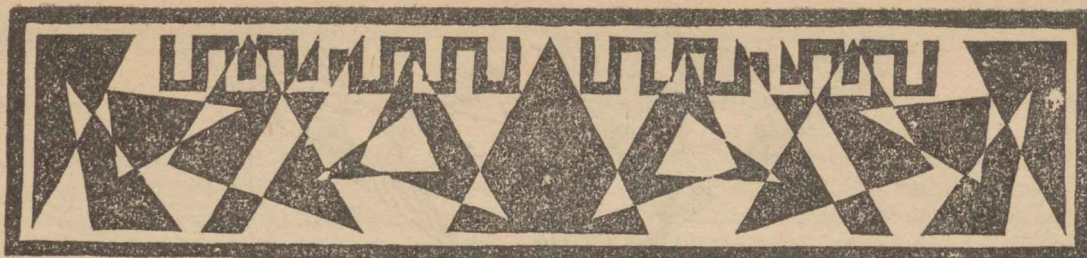

LÖKKED

*Kord karastawalt käisid üle ilma karged igatsuste lõkkes,
mis kewadtuul
tol paastukuul,
kui wirgumisewoog löi wabisema puhkend wetewalli lõkkes,
tõi äiksena.
Sest päiksena
siis helgelt ahetauwais agulites, orjaonnes kaswu algas
agu.
Wagu
wabadusewäljal ajades, siis Inimene Kapitaali salgas.
Ärkas.
Märkas
tõde tõusmas manifestist, Marxilt-Engelsilt mis lunastuseks anti.
Uus mõtlewiis
ja eesmärk siis
kui ankur, lipukiri päästjana Pariisi — kaugemalle kanti.
See tõehüüd
nüüd kõigi püüd,
kel sihiks Wastne Ilm — kel walguse ja õnne järel jäädaw janu
planeeditil sel.
Ent Aja kell
lõõb wiimist pauku kõigile, kes ihkawad waid mammonite manu.
Õõ taga.
Eel aga
kerkiwad ju lõkendades helged koidu kiired — tulikeeled,
mis põhjatuul
kord sügiskuul
on süngel Sädesaarel sütitand ning walland inimkonna meeled.
Weel torma, tuul,
meel, sõna, kuul, —
et leekidena loituks lõkkes — Kättemaksu walguõdimsad lõkkes —
taas üle ilma
ja kõigi silma
ju kumaks Koit, ning walgusiha, orjuswiha wääraks wabadusetõkkes.*

Oskar Kullerkupp

HENRI BARBUSSE

Kirjanduslik nimi, aastat kuus tagasi üliilmses ulatuses sama tundmatu kui olid Lenini ja Liebknehti omad, on selle võrdlemisi lühikese aja jooksul saavutanud laiaulatusliku aupaiste, mis harilikult oludes harva osaks langeb geniaalse telegi kirjanikkudele aastakümneid kestnud töö järele. Ei ole wist arenenud klassiwahedega kultuurilist maad ei rahvast, kus ei tuntaks Barbusse'i raamatuid, ideesid ja tema poolt ellukutsutatud „Clarté“ (Selgus) liikumist. Üksainus ta raamat „Le Feu“ (Tuli) lewines otsekohe ilmumise järele Prantsusmaal ligi 500 000 eksemplaaris ning nüüd on see tõlgitud enam kui 25 keelde, millede omakord miljonites eksemplaarides laiali läinud. Sama lugu on Barbusse teistegi raamatutega.

Millest siis see erakorraline külgetõmbawus ja populäärsus kirjanikul, kelle wähearwulised tööd ainult puhtkunstilisest küljest waadelduina nii kõrget seisukohta ilmakirjanduses kaugeltki ei õigusta?

Meie päiwil kirjanikuna ehk poeedina planetaarses mastaabis läbilöömiseks on wähe ainult arenenud kunstitudest, osawatest romaaniide kompositsioonidest ehk reeglipärastest luulekogudest. Selleks on tarwis kogu inimkonnale energiliselt kunstiwalmis wormis awaldada uut, kas ühiskondlikku ehk kunstilist, ideed, on tarwis ummikusse jõudnud inimkonnale uut teed näidata. Kirjanik peab saama prohwetiks ning sellele oma ülesandele anduma täieliselt. Et aga anduda ihu ja hingega uue idee teenistusse, peab see kogu olemusega läbilatutud, labikannatatud olema. Uued mõtted tulewad paberile panna südame werrega ja ainult siis wõiwad nad teistelegi usaldatavateks saada.

Üheks niisuguseks meie päiwade prohwetiks ongi Henri Barbusse ning tema poolt kuulutatavaks uueks ewangeeliumiks — kommunism.

Nii kirjutab ta omas raamatus „Paroles d'un combattant“ (Kaaswõitleja kõned, ilmunud 1919

alguspoolel): „Rõhutud massid on liikwele läinud üleilmses ulatuses, et wabaneda lõpuliselt orjusest. Suurtest ideedest kantud suured sündmused wapustawad wana ilma aluseid. Igal pool tundub uus jõud, mis tulikeelil kuulutab ette tulewaid sündmusi. Tulikiri seinal Belsatsari pidul oli hirmutaw oma salapärase õudusega, ent nüüdne on weel kohutawam oma selgusega. Pole enam tarwis tarku ega unenägude seletajaid, kes kuulutaksid salamärkidest tulewikku. Momendil, mil elame, tarwis teha ainult lahti silmad ja lihtsagi südame ja tunnetega inimene muutub paremaks tulewikku ettenägijaks prohwetiks, kui olid seda muinasaegsed. Kogu meid ümbritsew kultuur on kokkuwarisemas saagiahnete rõõwikute kiskumise tagajärjel. Nüüd on kõikide nende kohus, kes piiramata ülekohtu ja omawoli asemel tahawad ase-

tada õiglust, asuda energiliselt wõitlusse wana korraga. Nüüd tuleb loobuda rahwuslikkudest lippudest ning ühineda Internatsionaali lipu alla, sest ainult Internatsionaali kaudu wõib weel inimkond pääseda hukatusest. mille äärele wiinud teda kapitalistlik ilmasõda. Maha rahwuslikud waheseinad. Ilma walitsejaks õigustatud on ainult

*Le roman est la forme moderne du grand poème
C'est le poème simple et parfait qui ressemble le plus
matériellement à la réalité ; c'est le monde le plus
vaste et le plus pur qui puisse s'offrir à la pensée
Il faut que le poète romantique pense au devant de
la vérité, aux grandes questions éternelles
du bien, de l'avenir et du destin, et qu'il se
mette devant nous pour exprimer ce qui est*

Henri Barbusse

Henri Barbusse käekirja näide

üks rahwas, üks klass — töörahwas, tööliklass.“

Tee, mille kaudu Barbusse töetundmisele tulnud, on hingelise ja kehalise kannatuse tee.

Loomu poolest ekspansiiwne teoinimene, oli Barbusse ilmasõja algul Prantsuse kirjanikkude hulgas üks esimestest, kes oma idee, tol korral rahwusliku, kaitsele asub mitte üksi sõna-, waid teras sõjariistaga. Olgugi, et ta sõjateenistusest wabastatud, jätab Barbusse sõja lahtipuhkemisel Pariisi boheemkonna, kus ta kui silmepaistew poeet ja kriitiker üldiselt lugupeetud, ning lähed wabatahtlikult alama jalawaelisena wäerinnale, kus ta 23 kuu jooksul lugematutest lahingutest osa wõtab ning lõpuks raskesti haawatuna haigemaija sattub. Lugematud ööd waenlase kuulde all wahipostil, otsekohene kooselamine ja läbikäi-

Henri Barbusse

mine nii oma kui waenlase alamwäelistega, kirjeldamatud sõjakoledused ja läbielamused purustawad järkjärgult Barbusse'il ning miljonitel teistel alamwäelistel, kõik illusioonid sõjast ja rahwusest ning awab silmad sõja tõsiste põhjuste, üksikute maade kapitalistide kaukahuwide wastolude pääle. Selleks, et tulla äranägemisele „Prantsuse natsionalism ei ole millegi poolest parem Saksa ja teiste rahwaste omast; natsionalism ei kõlba üldse arenenud inimese lipukirjaks“, pidi Barbusse oma elu kahe aasta wältel Prantsuse imperialistliku natsionalismi kaitseks alalõpmata kaalu pääle panema. Siin on ilmawaate muutmine palju maksma läinud.

Korra aga julmast osawalt põimitud pettusest wabanedes, muutub Barbusse walitsewa klassi ägedamaks weriwaenlaseks. Kogu oma energia ja oskusega andub ta nüüd teiste sõgestatute walgustamisele ja wabastamisele. Samuti kui ennem kaewikutes ja traattõkete ees kodanluse kaitseks olles, paneb ta nüüd kommunismi idee propageerimisel oma elu kaalu pääle.

Nüüd ilmub temalt raamat raamatu, lendkiri lendkirja, artikkel artikli ja kõne kõne järele, üks selgitawam ja sütitawam kui teine. Tema energilisel kaastegewusel tekkib rahwuswaheline endiste sõdurite antimilitaristlik liit, mille ülesandeks aktiivne wõitlus kapitalismi ja imperialismiga. Samasuguste sihtidega asutatakse rahwuswaheline waimutööliste liit „Clarté“, mille esimestes ridades pääle Barbusse sarnased nimed, nagu Anatole France, Charles Gide, Blasco Ibanez, Georg Brandes, Ellen Key, Bernard Shaw, Upton Sinclair, Maksim Gorki, Andreas Latzko, Madeleine Marx, E. Morel, Bertrand Russel jne. Pea kõikidel noorkommuunaride rahwuswahelistel kongressidel, tööliste ja sõdurite miitingutel nii kodu- kui wäljamaal on Barbusse alati olnud üks waimustawamatest kõnelejatest, kel alati käepärast waimukas, ergutaw sõna kaaswõitlejatele.

Meil, esimese töörahwa wabariigi kodanikudel, on weel erilised põhjused Barbusse tänu tundega meele tuletada. Oli ju tema esimestest wäljamaa silmapaistwamatest kirjanikkudest ning publitsistidest, kes suure oktoobripöörde tähtsusest ja ajaloolistest ülesannetest aru sai ning kogu hingega selle pooldamisele asus.

Wähe aega oktoobrirewolutsiooni järele kirjutab Barbusse ülemal nimetatud raamatus: „Wenemaal on tõusmas uue aja koit. Wenemaal pan-

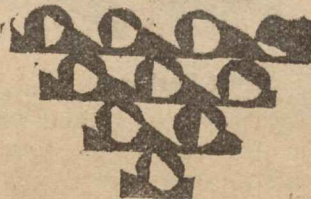
nakse alus uuele ühiskonnale, säält tuleb pääsmine kogu inimkonnale. Wene rahwas alustab esimesena ennekuulmatut hiiglawõitlust hammasteni sõjariistus olewa kapitalismiga ning wiib selle wõidurikkalt lõpuni. Selle wõitluse motiivid on lihtsad ja selged ning lõpulisel tulemusel nii kindlad, kui on päewa wõit õõ pimeduse üle. Läbi tiheda walede ja laimude udu paistawad ju nüüd meile suurepäralised kontuurid õhitusest, mille kallale asunud praegused Wenemaal saatuse juhtijad.“ Kõige hullemal füüsilise ja waimliku blokaadi ajajärgul alustab Barbusse wõitlust blokaadi lõpetamise, Wenemaal abiandmise ning nõukoguwalitsuse tunnistamise kasuks. Tööliste miitingutel esineb ta Wene töörahwa wõitluse sihte selgitawate kõnedega ning agiteerib kogu jõuga ametühingutes Kommunistliku Internatsionaaliga ühinemise poolt ning püsib kogu aja ja on praegugi Prantsusmaa kommunistliku wäerinna eeswõitlejate reas.

Isegi sellest suurest komistuskivist — proletariaadi diktatuur ja terror — mille wastu põrganud nii mõnigi kodanluse leerist ületulew intelligent, kirjanik poeet, pääseb Barbusse, oma selge mõistuse ja ilmasõja raskete kogemuste kaudu, wõrdlemisi kergelt üle. „Iõu ja wägiwalla tarwitamine õigluse maksmapanemisel ja meie ideede teostamisel, kirjutab ta, on möödapääsematu. Olgugi et füüsilise jõud ei kuulu meie argumentide hulka, peame siiski konstaterima, et walitsew klass kunagi ei tunnista laiade tööliiskihitide õigusi ei ka pane iialgi wabatahtliselt ja wägiwallata toime tarwilisi muudatusi ning seepärast on proletariaat sunnitud sõjariistad haarama.

Kuid mitte üksnes sügaw rewolutsiooniline paatos, aktiivne wõitlusenergia ja suurte sõnade kunstiline ilutulestus ei weetle Barbusse juures. Weel enam imponeerib ta wääramata kaljukindel usk proletaarse rewolutsiooni lõpuliku wõidusse. „Meie lõpulik wõit on enam kui kindel, sest meie käwinemine oleks ühtlasi mõistuse, moorali ja tõe häwinemine. See aga on wõimatu. Meie wõit waldab kogu ilma, nii kui noorus kõdunewa wana, kewad talwe“.

Neil põhjusil on Henri Barbusse saanud kõigi maade rõhututele, kõigile wabaduivõitlejatele ning selle wõitluse pooldajatele kalliks ning omanud üldilmse kuulsuse.

R. W.

KULDSÜGISENE ETÜÜD

Ain Rannaleet

Need olid pikad sildid, tõmmatud kaugele silma-
piirile — need kiwised, nukilised müürid, hallid ja
punased. Need olid terasroogsed hiiglased, mille
harjad sääil mustasid, tungides tahmaste taewa. Nende
keskel suur kullatud rusikas ja selle otsas rist —
hoone, mis inimesed ehitanud eneste jumalale. Üle
tolmuse kihi wabrikud aina suitsetasid korstende
paberosse.

Sügise aga kükitab koltunud pargis ja närib
mullasse weerewaid hääbunuid lehti.

* * *

Trepil wanaeit ronib ja ähib ronides. Lõõt-
sutades ronib järsakut treppi mööda, käsiwarrel rip-
newas kotis mõnikümmend kartulit ja roheline kapsa-
pää. Paberisse näib olewat veel midagi mähitud.
See kõik paneb lõõtsutama. Trepp on järsk ja püsi-
mata üles-üles looklew, ega näi tal olewatki otsa.

Pöörü kohal seisab wanake, parema käega
tugedes käsipuule, ja hoigab kaks korda järjestikku
walusa kähinaga:

— Gospodi . . .

Kolm treppi on tunginud üles, wiis aga oota-
wad veel ees, walmis iga astmega rebima tagasi
wäsinud wanakest.

Wanaeit ronib jälle ettewaatlilikult ja pikkamisi
kui hiiliw wari öösisel tänawal. Pöörü kohal puhkab
ta, sisse sügawalt rabides hinge.

Pool!

Wanake ronib kägisedes kui kuiwanud korw,
pikkamisi kui ootajal kauaihatud tund. Wiindas
trepis peab seisatama ja ettewaatlilikult taanduma,
sest wastutuleja on noor üliõplane, kes jalgega kiirelt
sibades peaaegu lendab trepist alla. Ta oskab seda,
nähtawasti, ütlemata hästi.

* * *

Minu akna all seisawad tarretuses kollased
ladwad, waiuwad sügawas mõttes. Minu akna all
wärisewad päikese argseis kaisutusis kahwatud lehed,
wärisewad ja langewad — sügawas mõttes.

Minu aken ei awa end enam üle seitsmekorra-
lise sügawuse. Ta ei joo enam lõhnawat wiirukit,
mida alt suitsetawad närbujad ladwad õhukese nirena
läbi sügisese õhu. — Oh, on küllalt luilutatud kewa-
dise serenaade selle akna taga, hõisatud rõõmsa flöö-
tena, kaisutatud wallatuid käekesi, — nüüd raudne
rahu karastab meeli, nüüd loodud suur wiil akkor-
dis kuldsügistele õhtutele. Need õhtud kui lapse
unistus on läbipaistew-selged hõbekahwatuseni, nad
kui igawesti helkiwad sõnad punetawad kaua werena
atmosfääri kõrgustes.

Awamata akna taga aga põletab sügisene igat-
seja küünalt läbi hämara õõ.

* * *

Ähkides ronib wanake, surudes kramplikult
trepi käsipuud kondise käega, pää tudisedes astub

wäsinud samme, hambutu suus üksainus ohke:
„Issand . . .“

Agaga „issand“ on kurt. Ta on oma pale pöö-
ranud waestest õnnetumatest inimestest, ta on süda-
metu nagu need kaks kiwitreppi, millest peab veel
üles minema. Kaks kiwitreppi — aga jalad kannawad
waewalt!

Puhkab, lõõtsutades lahtisel suul.

Möödub naine. Hästi toidetud ja prisket
keha warjab kahisew siid, torkaw lõhnaõli lämmas-
tab nina, silmi rebib walusalt liigpunane suu. Pala-
wuse tõttu rohetawast näost riwab kahtlustaw, kihw-
tine pilk wanakest, pilk, mis libisew ja külmal. Veel
ühe minuti kuulukse trepil wõnkuwat laiske, pakse
puuse.

Siis on waikus.

* * *

Wäikese puulaua taga istus kahwatu unistaja
ja kirjutas. Madalas katuskambris luuras hämarus.
Koi tiksus sängi sambas igawest laulu. Ja akna
taga punetas taewas.

Tulised mõtted uuristasid inimese aju. Ta
kirjutas sõnu, kust helises wankumata tõde, kurb,
igapäine ja walus, tõde, millest paljudki veel midagi
ei teadnud. Ja awanes neis sõnus kaua otsitud elu-
saladus.

Sõnad woolasid täis kirglist jõudu ja wõitlus-
tuld, ühinedes suureks wõitlushüüdeks töörahwa pii-
natud wendade kaitseks, hüüdeks, mille juures oleks
kohkunud kõik Mammona austajad mehed ja paksu-
rinnalised naised.

Akna taga aga sinine hämarus koob mähkmeid,
kuhu salaja wajub silmapiir hallide müüridega. Kau-
gel loidab ähmane kuma tundmatuist akendest. Õhtu
tuleb nägematu waimuna ja peidab tumeda tiiwaga
ümbrise waid asju. Siis pilwe lõhest langeb läbi
kuu kui suur wesiroosi sinakas õis ja waatab kah-
watades alla tänawate kanaalitesse. Näib nagu oleks
uppunud maailm põhjatusse ookeani. Tumeda kup-
lina kerkib kristall-selges wees kuldne kiiwer kui
mõistatuslik pää — inimestest ehitatud inimeste
jumalale. Ses pääs ei sära silmi — ta on sünge
kui kohutaw legend, ja ainult õnnetuse waimud ela-
wad temas. Pikad korstende paberossid aga wea-
wad õhust läbi hooletult süsimuste lainetawaid keeli.

Äkki kajab kusagilt hämarast hüüe: wabrik
puhub õhtust minoorset akkordi, kumisewat ja kau-
gele kajawat.

Siis heliseb all uksekell. Kuulduwad heledad
lastehääled ja sammude tihe müdin. Wanaema on
jõudnud kodu. Õnn lastele, sest wana emakene on
jõudnud jälle kodu, wana tööliste emakene.

Ja siis lööb suurimas ekstaasis kahwatu unis-
taja paberile suure punkti ja karjub werisoonte pai-
sudes meelekohtadel:

— Walmis! Walmis! . . .

MEIE

Orjuse,
kurjuse
kõidikud oleme purustanud,
karmid, kalgid ajad eemale peletanud
Wenelas.
Suurimas
wendluses nüüd linnad, talud,
nurmed ja metsade salad
elawad.
Kõlawad
wägewasti uued hüüded —
ühise elu rajamispüüded:
Waredest,
rusudest
ehitame töowäe majad,
hooned, tuhanded sajad
masinad.
Kasinad
oleme, ruttame wabrikus,
rühime põldudel, padrikus
tööd.
Õöd —
walguse aadete warjajad veel —
eemale paiskame sihtide teel.
Sõnaga,
teoga
seletame terwele töowäe ilmale:
Iialgi katet ei lase me silmale
langeda,
raugeda —
wõitluse tormide woogu,
lahingute lõomade hoogu, —
ka kunagi mitte.
Weel ülima wõtte
teostame wõidutee rajal,
ühiste aadete kaja:
Närudeks,
tökkideks
kisume wiimsegi pimeduslina,
hurtsiku, onni wiime päikesepuna;
tallame,
sõkume
porisse tökkes ja ohelad,
jalgade alla kõik ahelad,
sulgujad aiad,
piiride waiad —
tööliswäe ridade lahutajad.
Oleme uue maailma ehitajad:
Talupoeg — sina,
Tööline — mina.

Kusta Ükspere

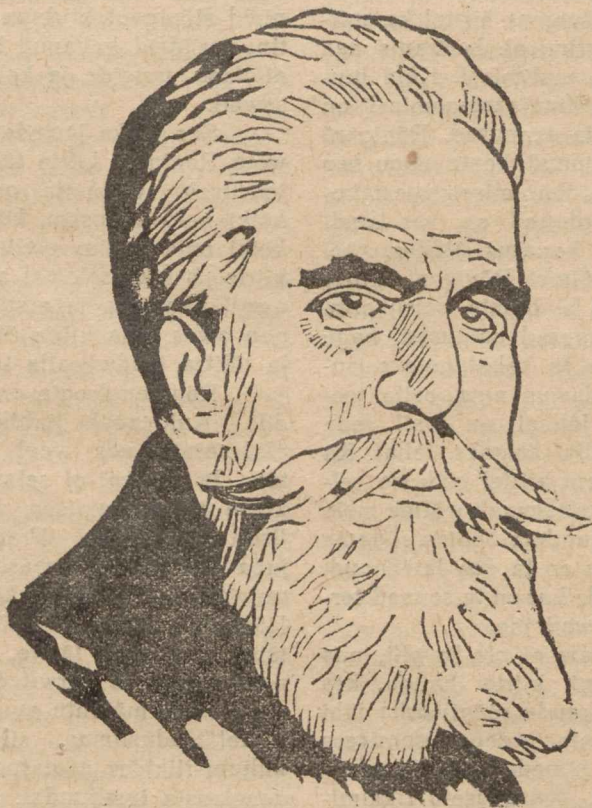
RÖNTGENI KIIRTE TAHTSUS ARSTITEADUSES

Saksamaa väikeses prowintsilinnas Würzburgis tegi professor Wilhelm Konrad Röntgen 5. nov. 1895 a. ühes waeselt sisseseatud laboratooriumis katseid füüsika sel alal, mis teda juba kaua aega enne seda päewa oli huwitanud. Läbi klaasist toru, millest erilliste pumpadega õhk wälja pumbati, laskis ta tugewa elektriwoolu. See toru oli mässitud tihedasse musta paberisse. Siinsamas

kõrwuti toruga laual seisis ka karton, mis kokku oli määritud iseäralise keemilise ainega, millel see omadus oli, et ta tegewuse juures tema pääle lastud kiired walgusena läbi laskis. Seda katset on ta, ütleb Röntgen ise, lugemata korrad korranud ja wiimaks tagajärgesid nähes imestanud, et selle toru kaudu iseäralised kiired nähtawale tulewad. Ta hakkas neid nimetama „x-kiirteks“. Paar nädalat pääle kiirte ülesleidmist tegi Röntgen kohalises õpetlaste seltsis selle oma tähepänemisewäärilise ülesleiduse üle aruande, mis paljude füüsikeride ja arstide poolt suure waimustusega wastu wõeti. Seltsi esimees, kuulus õpetlane Kelliger, teatas, et kogu oma pika eluea jooksul ei ole ta tähtsamat awaldust kuulnud, kui see, mida nüüd Röntgen teinud ja pani ette nimetada x-kiired ülesleidja auks „Röntgenikiirteks“.

Nii kujunes esimeste kuude jooksul pääle selle surematu üleseleiduse uus Röntgeni teadus. Inimesesoo mõistuse ajalugu ei tunne ühtegi teist nii kiire arenemisega teadust, kui seda on Röntgeni teadus. See on seletataw pääasjaliselt seega, et juba esimestel päewadel pääle tema awalikuks saamist, wõitis ta omale nii tähtsa ja laialise ala teaduses, nagu seda on arstiteadus. Samal aja-

loolisel koosolekul Würzburgi seltsis näitas Röntgen ise oma lihasesst käest üleswõtet, mis tema x-kiirte abil oli teinud; selle ajaloolise üleswõtte pääl oli selgesti näha luukere. Seega said teoks julge inimese geeniuse kauaaegsed püüded, läks korda tungida elawa organismi ehituste saladustesse, näha ennast läbi — selle sõna täies mõistes.

Wilhelm Konrad Röntgen

Sündinud 1845 a., surnud 13. weeb. 1923 a.

Käesolewal ajal on Röntgeni kiired õige laialt tarwitusel. Neil kiirtel on määratu tähtsus arstiteaduse kahel alal. Röntgeni kiiresid ei saa millegagi wahe-tada terve ja haige inimese orgaanide uurimisel. Siin tarwitawad arstid neid kiiresid haiguste üksteisest eraldamiseks, nende äratundmiseks (diagnoos) — seda teadust nimetatakse „Röntgeni diagnoosiks“. Teiseks — Röntgeni kiiresid kasutatakse ka arstimiseks ja seda nimetatakse Röntgeni teraapiaks, ehk Röntgeni arstimis-teaduseks. Pääle selle on Röntgeni kiirtel weel määratu suur tähtsus kirurgia ehk lõikuse alal.

Röntgeni kiirte abil on meil wõimalikuks saanud kehasse tunginud kuule, kuulide kilde jne. ära näha, kus kohal nad asuwad. Kiirte abil üleswõtteid tehes oleme selleni jõudnud,

et wõime erakorralise tähipäälsuseni ära märkida kuulide ehk nende kildude kohad organismi sügawuses ja selle järele ka nende wäljalõikamist — operatsiooni — ette wõtta. Sel alal on muidugi eriline tähtsus sõja ajal. Kuuli ülesleidmine, kui see iseäranis õige sügawale oli tunginud, oli enne Röntgeni kiirte ülesleidmist kõrwaldamata raskuseks. Kuid nüüd on kuuli wäljawõtmine kehast Röntgeni kiirte abil lihtsaks ja harilikuks operatsiooniks saanud. Samasugune lugu on ka ihusse

tunginud nõelaga. Arstil röntgenoloogil pole midagi kergemat üles leida, kui nõela, mis inimesele ihusse läinud, ehk näidata seda arstile-kirurgile, kust kohast ta löikust peab tegema, et nõela kergemini kätte saada jne. jne.

Määratu suured teenused on Röntgeni kiirtel tiisikuse haiguse äratundmises. Seda haigust, kui ta algastmel, on peaaegu võimata arsti harilikul katsete teel, nagu näit. koputamise (perkuteerimise) juures märgata, mille järele ütelda võiks, missugune koht kopsus haige. Samuti võib tagajärjeks jääda ka toruga kuulamine (auskulteerimine). Aga kui siinjuures Röntgeni kiirteid tarvitada ja nende abil üleswõtteid teha siis näed otsekohe platee ilmunud warjust, missugune koht kopsust tumedam teisest ja jõuad kohe selgusele, et sääl mitte kõik korras ei ole ja tarwis on wiibimata arstimiseks abinõusid tarwitusele wõtta.

Suured teenused on Röntgeni kiirtel ka mitmesuguste teiste haiguste arstimisel. Iseäranis aga hädad tagajärjed nahatiisikuse arstimisel. Kuid luumurdumisel ja nikastamiste kindlakstegemisel on Röntgeni kiirtel äraarwamata teenused. Röntgeni kiirte abil wõime meie murdunud konte nagu peo pääl näha, wõime selgesti näha, missugusest kohast ja mitmeks kont murdunud on, kas kondid tükid on liigetes kildudena korratus olekus, wõi hää seisukorras. Samuti wõime Röntgeni kiirte abil selgeks teha nikastuste ja liigete seisukorra.

Teada on ka, et niisugused haigused, nagu tiisikus ja siifilis tihti kontide ja kehaliigete seisukorra pääle oma mõju awaldawad ning esile toowad terawad muudatusd. Jällegi on meil seda Röntgeni kiirte abil wõimalik selgeks teha. Ka wähem tähtsus ei ole Röntgeni kiirtel südame seisukorra uurimisel. Kõige täpikäsemalt wõime meie käesolewal korral kiirte abil tundma õppida südame seisukorda, tema suurust, kas on ta õõs laienuud, kas ei ole ta klapid wigased, kas on ta sooned terwed, mis temast alguse saawad jne.

Kaugelki wähem üllataw ei ole ka pilt, mis awaneb waatlejale Röntgeni kiirte kaudu, kes näha wõib kui toit suu kaudu söögilõõrist läbi makku läheb, sääl läbitõõtamine ja segamisprotsess sünnib ning kus see siis jämedatesse ja peenikestesse sooltesse walgub. Igasuguseid rikkiminekuid ja tähtsamaid haigusi, mis sisikonna organismis ette tulewad, wõime meie Röntgeni üleswõttelt tõeliselt nagu „peo päält“ näha. Ehk wõtame neerude wõi põie uurimise, ka siin on kiirtel wõr-ratu tähtsus. Kiirtega teeme meie otsekohe selgeks küsimuse, kas on neerudes wõi põies mingisugune kiwi, kui suur ta on ja kus kohal ta asub, ning kuidas teda kergem on kõrwaldada.

Wäga suur ja wäärtuslik tähtsus on kiirtel ka hamba haiguste uurimisel. Kiirte abil on meil täiesti wõimalik otsusele jõuda, kui raske wõi milline wigastus ehk häda on hammastel. Muu hulgas oleks tähendada, et Ameerikas, kus röntgenoloogia iseära-

nis laialt tarwitusel, ei mõtle ükski hambaarst hammast kõrwaldada ilma, kui ta ei ole hamba juurikaid Röntgeni kiirte abil järele uurinud.

Wiimasel ajal on kiirte abil isegi niisuguse ehituse uurimine, nagu seda on pää kokkuseade ehitus, wõimalikuks saanud.

Nii näme, et Röntgeni kiirtel on arstiteaduses määratu suur tähtsus ja wäga kandwad teenused. Röntgeni kiired on täiesti kahjutad haigele, kui nendega tema haigust uuritakse. Wäga kardetawad ja kahjulikud aga arstile, kes sel alal alaliselt töötab. Juba esimestel kuudel kiirtega töötades, on arstid tähele pannud, et kiirte mõju tagajärjel on nende juures wäga raskeid haigusi ilmsiks tulnud. Üks kiirte mõju tagajärjedeks on juukste mahatulek. Teiseks — on isegi juhtumusi ette tulnud, kus arst röntgenoloog kiirte ohwriks on langenud. Seesugust asjaolu silmas pidades on nüüd Röntgeni kiirtega töötajad arstid erilisi seatinast riideid hakanud kandma, mis kiirteid läbi ei lase tungida ja keha kiirte mõju wastu kaitsewad.

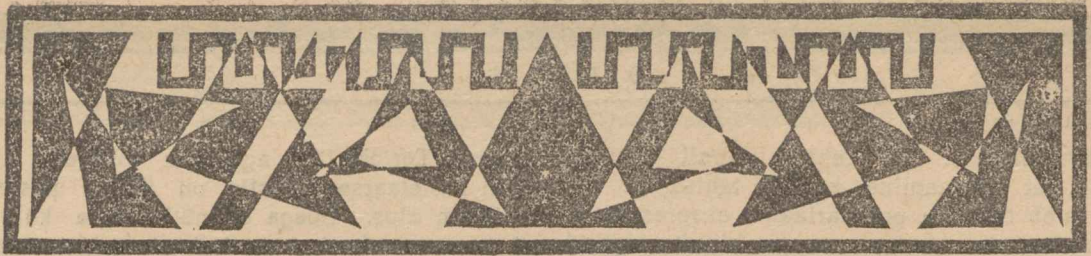
See oleks jämedates joontes lühikene kokkuvõte Röntgeni kiirte tähtsusest ja teenustest arstiteaduses. Võimata on siin üleslugema hakata kõiki neid peensusi, kõiki neid haigusi ja uurimisi, kõiki neid arstimise wõimeid jne., jne., mida Röntgeni kiirte bil käesolewal ajal wõimulikuks on saanud awalikuks teha ja arstida. Ühe sõnaga — Röntgeni awas oma kiirte ülesleidmisega määratu suure ja tähtsa teaduswalla inimsoole.

Röntgenoloogia on weel alles wäga noor teadus. Kuid peab kahtlemata tunnustama, et sel alal seisab ees weel suurem ja wiljakandwam töö. Ja päälegi ei seisa see töö mitte ükski nende kiirte ärakasutamises, waid ka selles, et neid alaliselt täiendada. Praegu on teadusilmal teada juba õige mitmed seesugused kiired ja mida ka tarwitatakse (Finsen'i kiired), kuid neil on ikkagi Röntgeni kiirte aluspõhi, ainult aparaatisid on täiendatud selle järele, missuguse tegewuse jaoks neid tahetakse tarwitada.

Neid määratu suuri teenuseid, mis Röntgeni kiirtel teadusilmas, silmas pidades, on paljudes kultuur-riikides asutatud ja asutatakse erilised röntgenoloogia instituudid, millede ülesandeks on mitmesuguste küsimuste tundmaõppimine, nii puhtteaduslikkude kui praktiliste, mis puutuwad kiirte tarwitamisse arstiteaduse alal. Üks seesugune instituut on asutatud ka pääle oktoobrirewolutsiooni Petrogradis. Petrogradi röntgenoloogia instituut on üks suurepärasematest instituutidest, mis kuulsaks saanud mitte ükski Wenemaal, waid laialdase kuuluse omandanud ka wäljamaal.

Petrogradi instituudi ette on ehitatud kuulsale ja surematule õpetlasele Röntgenile, sellele x-kiirte ülesleidjale arstliku ilma ja inimsoo nimel autänutähiks ausammas.

K. Ü.

PROLETAARSEST KUNSTIST

K. DIXI

Mõnelt poolt püütakse tõendada, et kõik kunstiwoolud ühewäärilised olla. Futurism, impressionism, ekspressionism, romantism, naturalism, realism ja palju teisi -ismisid olewat ainult eesriided kunsti loominguis. Ons see nii? Kas tuleb proletariaadil sellest seisukohast kunsti pääle waadata, sellest seisukohast kunsti hinnata, sellest seisukohast kunstile läheneda? Kahtlemata tuleb sarnase waate pääle kõige kategoorilisemalt „ei“ ütelda. Kui meie proletariaadis sarnase seisukoha wõtmist propageeriksime, siis wõiks tema warsti nende -ismide rägastikku eksida, ilma et ta kunstnikku kui loojat tundma õpiks. Sarnaselt wõiksime kunsti hinnata ainult tühise sõnaga „ilus“ ehk kuidagi teisiti, kuna kunstitoodang meie hingesse mingisugust jälge järele ei jäta ja seega põhjuseks oleks meie külmusele kunsti wastu ning seda üsna lihtsal põhjusel — arusaamatuse pärast.

Kui tahame kunstist aru saada, siis peab selle arusaamise algteks olema sirge joon: kunstnik — teos — waatleja. Kunstiteose kaudu tungime meie kunstniku hinge, näeme, millise wälise kuju on wõtnud kunstniku sisemine energia loomingu silmapilgul. Wäline worm, mida kunstnik oma sisemisele energiale wärwide kogu, marmori, heliteose ehk sõnade kaudu on annud, on ainult kate. Waatleja ülesanne on aga selle katte taha tungimine, et läbi elada uuesti elawat kunsti. Kunsti tõelikus ei seisa mitte kattes, waid waatleja läbielamises. Seega on kunstnik ja waatleja kaks iseseiswat üksust, kaks iseseiswat poolt, keda ühte peab sulatama kunstiteos. Kunstniku ja waatleja ühiseks huwiks peab olema kunstiteose elustamine. Kuna esimene aktiivselt kunstiteost ilmale toob, wõib teine seda ainult ettekujutuse teel teha. Ei wõi küll kunagi seda ette tulla, et kunstnik ja waatleja sisuliselt täiesti ühel arwamisel oleksid, sest kunagi ei tunne waatleja seda, mida looja kunstiteosesse on pannud. Kuid ometi liigub kunstist arusaaja ja kunstnik ühises piirkonnas. Ja see on kõige tähtsam, see on kunstist arusaamise põhinõue.

Ühe eesmärgi juure wiivad aga mitmed teed. Ja seda ka kunstis. Kunstnik wõib oma seesmisele energiale mitmesuguse kuju anda. See on kunstniku kõige tähtsam ja keerulisem ülesanne — leida sarnast teed, mida mööda käies ta waatlejaga tingimata kokku puutub. Neid teesid

on kunstis õige rohkesti, nad sünnitawad -ismide rägastiku, millest proletariaat tihti asjata wäljapääseteed otsib. Ta otsib asjata teed, mis teda kunstniku piirkonda wiiks. Tohime meie aga seepärast proletariaati kunsti alal wõhikuks nimetada, tähendada, et ta kunstist aru ei saa, et kunst liigub alati inimkonnast ees ning tema teed wõiwad üles leida ainult üliinimesed? Sarnast etteheidet wõib proletartaadile teha ainult ollus, kellel ideoloogiliselt proletariaadiga midagi ühist ei ole, kes oma ideoloogiat proletariaadile pääle tahab sundida, teda oma ideoloogilisele seisukohale tahab tõmmata. Ja sellest ka külmus, mida märkame proletariaadis kunstnikkude wastu, kes oma teostes wale tee proletariaadile lähenemiseks on walitud, tee, mida käies kunstnik kunagi proletariaadiga kokku ei puutu.

Millist teed wõiks aga kunstnik tarwitada, et oma teose juures proletariaadiga ühte sulada? Enne selle küsimuse pääle wastamist peaksime lühikest pilku heitma sellesse -ismide rägastikku, mis walitsemas praegu kunstiteosele kuju andmises.

Romantism ja uusromantism kunstis põhjeneb pääasjaliselt teose sisemise tule kumardamise pääle. See wool kunstis nõuab, et teos sümbol oleks, et see waatlejasse walgudes lahti sulataks sääl kõik seda, mis leidub inimeses salapärast, mida wõimata seletada sõnadega. Romantism ei pane rõhku wormi pääle, waid raami pääle, millesse see worm paigutatud on. Ja see on ka põhjuseks, miks romantikerid ja uusromantikerid wormi poolest nõrgad on, sest et nad päärõhku ainult sisu pääle panewad.

Praegusajal laialt maad wõttew wool on ekspressionism. Kodanliku ideoloogiaga kunstnikud arwawad seda woolu kunstis kõige iseloomulisema olewat ja seda üsna lihtsatel põhjustel. On tähelepandud, et inimene eneses peituwast energiast ühel ehk teisel teel „lahti“ tahab saada. Ta joonistab, kritseldab, milleks teda taga kihutab awaldustung. Ta tahab pääseda pakitsewast energiast. Jäljed, mis see awaldustung järele jätab, on ainult selle awalduse wäline märk. Ja need wäljendused on ainult niipalju wäärt, kuipalju nad waatlejas sama awaldustungi suudawad rähuldada. Ekspressionist paneb wähe rõhku selle pääle, et ta awaldustungi wäline märk ka teistele arusaadaw oleks. Ütelge ekspressionistile, et teie tema kunsti-

teosest aru ei saa. Ta kehitab ainult õlgu ja tähendab, et arusaamine kunstis tähtsusetu on. Samuti tuleb teha ka proletariaadil ekspressionistide kunstiteoste hindamises — ainult õlgasid kehitada. Wastuwõetaw see wool temale ei ole.

Üks ehk teine wool kunstis võib proletariaadile ainult siis wastuwõetaw olla, kui kunstnik pakitsew awaldustung omale kindla wormi on wõtnud. Ja proletariaadi sellele nõudele wastawad ainult need woolud kunstis, mis läbielatud kujutustele piinlikult puhta wormi annawad. Üheks sarnaseks wooluks kunstis on naturalism. Kodanliku ideoloogiaga kunsti arendajad heidawad naturalistidele ette, et nad sündmusi, loodust, inimese hinge ainult kooperiwad. Kunstil olewat hoopis teistsugused ülesanded, kui loomutruult pildistada ühte ehk teist nähtust, kas looduses ehk mujal. Siin wõiksime aga otsekoheste näitustega esineda kunsti edenemisest wiimasel ajal Nõukogu-Wenemaal, kus kunst pääle oktoobrirewolutsiooni täieliselt waba awalduswõimaluse leidis. Ja mis nägime siin rewolutsiooni esimestel aastatel, kui futurism, impressionism ja isegi kubism tihti wägiwaldselt oma üliwõimu maksma tahtsid panna? Igast agitatsioonilisest plakatist, igast ajakirjast, igast lihtsast ilustusest wahtisid need -ismid meile julgunult otsa, tahtsid tegelikus elus omale esimese wiituli mängimise õigusi saada. Kuid meil on meeles ka, kuidas reageeris proletariaat nende -ismide pääle, on meeles need lugematud protestid, sagedased boikoteerimised. Proletariaadile jäi kogu see kunst wõõraks, sest ta ei suutnud sellest aru saada, see kunst ei suutnud proletariaadi hinges wastukõla leida. Ons proletariaadil sarnane eitaw seisukoht kunsti wastu üldse? Proletariaadile wõõra ideoloogiaga püüawad seda tõendada, kuid neil ei õnnesta see. Tuletame ainult meeles, millise sooja poolehoidu osalisteks on saanud kunstnikud Kasatkin ja Tshehonin, Esimene on täieline naturalist. Ta „Ärew aeg“, „Rewolutsionäär“, „Pääle läbiotsimist“ on maalid, millest proletariaat kuidagi külmawereliselt mööda ei saa minna, need maalid leiawad wastukõla ka proletariaadi hinges.

Wiimane, Tshehonin, kaldub küll ekspressionismile, kuid ta teeb seda ettewaatlilikult. Iga ta joon laseb paista, et kunstnik sügawalt ta üle järele on mõtelnud, et ta järele on kaalunud, kas see joon teda proletariaadist eemale ei lükka.

Sarnane on iseloomuline nähtus üldse proletarsete kunstnikkude juures. Seletagu seda nähtust kodanliku ideoloogiaga kunstnikud kuidas

tahes. Tõsiolu jääb aga ikka tõsioluks. Naturalism proletarsetes kunstis on ikkagi püsiwam ja kindlam alus. Seega ei mõtle meie küll eitada ei impressionismi, imperialismi ega futurismi kunstis, mida nimetatakse tulewiku kunstiharudeks. On nad aga tõesti seda, see on enam kui kahtlane. Ja see selgub, kui oleme heitnud lühikest pilku nende kunstiharude awaldamise pääle.

Impressionistid süwenewad maalikunstis ümb-rusesse ning katsuwad oma maalitöodes loodust nii kujutada, et inimese fantaasia, mälestused ei segaks otsekohevalt n. n. toorest muijet, mis loodus kunstniku pääle awaldanud. Maastikku kujutawad nad näit. wärwide kompleksina, kus wärwide walik täieliselt kunstniku waba fantaasia on.

Imperialism kunstis ei ole õieti mingisugune kunstiharu, waid see on tihti kõikide kunstiharude materjaali segijamine. Sellel woolul mingisugust tähtsust kunstis ei ole ning kunagi seda olema ka ei saa.

Jääks weel futurism. Mis on selle kunstiharu pääpüüe? Kõige päält tahab ta kunsti liikuwust tuua. Futuristid maalikunstnikud nõuawad, et liikumine oma seadustega peab ka maalikunsti tungima. Seda arwawad nad sellega kätte saada, et näit. jookswale inimesele paarkümmend jalga alla maaliwad. Futurist maalikunstnik tähendab siin, et inimesel küll paarkümmend jalga all ei ole, waid sel teel olewat kunstnik liikumise tema seadustega maalikunsti wiinud. Sellest seisukohast läheneb futurism ka ekspressionismile, sest mõlemad paigutawad esimesele kohale kunstniku arusaamise kunstist, tähelepanemata jättes waatleja arusaamist.

Sellest lühikesest -ismide ülewaatest näme, et kunstiwoolud proletariaadile sugugi ühewäärilised ei ole, waid kõikidest kunstiwooludest on praegu naturalism kõige wastuwõetawam. Sellega ei taha meie küll tähendada, et naturalism proletarlaases kunstis lõpusiht on. Ei kaugelki mitte. Naturalism on ainult see lähtekoht, kust proletariaat oma kunstiloomist algab. Millist teed see edenemise protsess käib, millise eesmärgi poole püüab, see on juba ise küsimus, mida wõimata on ära tähendada mingisuguse -ismiga. Kindel on aga niipalju, et proletariaat wanadest wooludest ühtki omaks ei tunnista, waid kunstis iseseiswat rada käib, mille paremaks tunnistuseks proletarsete kunstnikkude alalised otsimised nii wormis kui sisus.

N. A. KASATKIN

(Esimene rahwakunstnik)

Kesktäidesaatew komitee otsustas oma koosolekul 24. jaanuaril s. a. N. A. Kasatkinile rahwakunstniku aunime anda.

Nikolai Aleksejewitsh Kasatkin sündis Moskwas 1859 a. Isa juures, kes ameti poolest graweerija-litograaf oli, elas ta kuni 14-ne aastani. Isa elukutse ja see õhkkond, milles noor Kasatkin wiibis, määrasid ära ka tema elutee. Juba 14-ne aastasena nooremehena saab ta oma tööde eest kaks hõbe auraha ja 20-ne aastasena lõpetab ta kooli „kunstniku“ aunimega ning saab suure hõbe auraha oma töö eest „Kerjused kiriku trepil“.

1894 a. saab Kasatkin kunstikooli õpetaja koha, kus ta kuni 1918 a. wiibib. 1922 a. astub Kasatkin wast alles organiseeritud „Proletaarse te kunstnikkude assosatsiooni“ liikmeks.

Küsimuse pääle, millist ala peab kunstnik oma loomingutes kõige tähtsamaks, wastas N. A.: „Töölise olukorra pildistamises huwitas ja huwitas mind raske töö-worm, töölise raske olukord enne rewolutsiooni.“ Ja tööpoolest on Kasatkinile, kui linnas sündinule, töölise elu lähedane, sest harwa näeme tema maalides talupoega.

Pilku heites Kasatkini tööde pääle, peame tunnistama, et ei ole praegu ühtegi ala töölise elust, mida kunstnik walgustamata on jätnud. „Kudumise saal“, „Sõe-

kaewajad“, „Sormowi tehas“ — need on töölise ümbritsewa olukorra walgustajad. „Pulmad“, „Esimene laps“, „Pere-naine“ — neis walgustab kunstnik töölise kodust elu. „Enne kaswatusmajasse saatmist“, „Tehase töölise naine“, „Mahajäetud — töölise õnne-wili“, „Sõekorjajad“, „Tütarlaps Rootsi tikkudega“, „Raskused“ — iseloomustawad töölise wiletsat majanduslikku seisukorda.

„Ärewus“, „Rewolutsioonäär“, „Töölise nälgunud naised“, „Pääle läbiotsimist“ — neis iseloomustab kunstnik töölise protesti kapitalistliku korra wastu. „Wangid kokkusaamisel“ — kapitaalile wastus töölise protesti pääle. „Kerjused“, „Paratamata tee“ — suurema osa töölise saatuse ja lõpuks „Riid“ — töölise arusaamine omast jõust ja wastuhakkamise võimalustest.

See wisadus, millega kunstnik Kasatkin enne rewolutsiooni töölise elu pildistas, need tagakiusamised walitsewa klassi poolt, need wangimajades waewlemised, on sedawõrd mõjuwad, et töölise klass ja töölise walitsus erilist tähelpanu kunstniku pääle peab pöörama.

Kunstniku suurematest piltidest on 19 tükki omandanud ülewenemaaline ametühisuste kesknõukogu. Pääle nende on sama töölise organisatsioon Töölossi jaoks tellinud weel 6 pilti.

S. K.

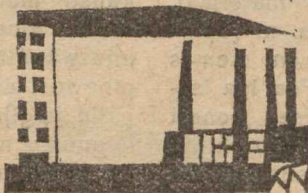
*Tormates kihutab rong,
maona puurib end õhe,
kui samblasse hirmunud lohe.*

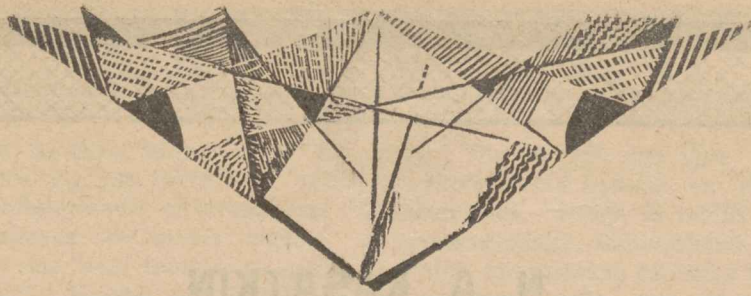
*Wilksahtub unine kong,
Kõmiseb weel wastukaja,
raputab tillukest maja.*

*Sütta lööb walusam lein,
wäikene aken katmatu
oli, näis, walgustatu.*

*Mida küll peidutas sein?
Walwas wast wäikene unistai,
öö aga ümber nii pime ja lai.*

Alu Rannaleet

UUEMAD WOOLUD WENE MAALIKUNSTIS

Prof. N. Lapschin

Tõlge „Orase“ jaoks saadetud käsikirjast

Viimased woolud Wene maalikunstis, mis ühtlasi suurt huvi ja arusaamatust sünnitavad, lähewad maalikunsti harilistest ettekujutuse raamidest välja, kus väljenduse materjalideks oli pintsel, wärwid ja lõuend. Nende ilmutised, mis nagu järjelduste püüded maalikunsti alal, sunniwad weidi peatama „pahempoolsete“ kunstiwoolude edenemise juures wiimase 15-ne aasta jooksul. Prantsuse impressionistide mõju, mis huwi pildi wastu sisust wärwiilule üle wiis, ühelt poolt ja Wene kirikumaalide iseloom teiselt poolt — need on alused, kust ilmusid uued woolud Wene maalikunstis. See wool süweneb eriti Cézanne mõju all — uute wormide otsimises ja osalt ka Matisse, kes plakaadi-dekoratiivsetele töödele aluse pani. Terwe rida, pääasjaliselt Moskwa, kunstnikke, loowad seltsi „Ruutu soldat“ ning korraldawad terwe rida wäljanäitusi: „Eesli saba“, „Mischenj“, „1914 a.“, kus silma paistab nende edenemise omapärane joon. Samal ajal tekkib Petrogradis „Noorte Ühing“, kes weidi teistsugusel seisukohal wiibib, edustades dekadentismi maalikunstis. 1910 a. toob uusi puhanguid Läänest. Peaaegu ühe korraga tärkawad sääl kaks täiesti uut woolu kunstis — kubism ja futurism, mis elawat, kuid siiski omapärast wastukõla leiawad Wene uues maalikunstis. Marinetti manifest, mis kuulutab kunstis liikumist ja kiirust — annab terwe rea töösid dūnaamika liikumise tõelikuse seletamiseks. Pildi kubistlik ehitus, millele aluse paneb Braque ja iseäranis Picasso, leiab terwe rea poolehoidjaid ja järeltegijaid. Tõsi, nii futurism kui ka kubism, edenewad Wene pinnal omapäraselt. Esimene neist kaob kiirelt, kui asjade liikumisel olew kujutus ning hakkab edenema kui wormi dūnaamiline omadus. Kubism läheb weel kiiremini mittekujutuseni, „asjatuseni“ ja materiaalseteni töödeni ruumis.

Prægustest uuematest wooludest paistawad silma kaks tähtsamat woolu. Esimese esitajaks ja juhiks on Tatlin oma wormuliga: materjaal, ruumisuurus, konstruktsioon. Teise, n. n. suprematismi juhiks on Malewitsh. Tõsi, õn olemas weel palju mitmesuguseid woolusid. Pea iga iseseisew kunstnik peab oma edenemise joonest kinni. Nii wõib tähendada weel Matjuschinit, kelle wormulik on „ruumisuuruse realism“, W.

Lebedewi, kes erilist teed käib ning annud on õige huwitawaid plakaate „Rostale“ jne.

Waotleme nüüd, kuidas edenes maalikunsti materjaali-konstruktsiooni liinis. Impressionismi „õhu-walguse“ wastukaaluna, hakkas kubism töötama wormaalsete ruumisuuruste kallal, tooni asemel hakkas töötama wärwis, s. o. käis kunstliku kawa teed. Eriti edenes materjalide seisukoha paigutamine Picassol, wiis pildile sarnaseid materjaale, nagu liiw, ajaleht jne. Niiviisi ei muutunud pildi pind enam õhunägemuste edenemise kohaks, waid pinnaks, kus edenesid mingisugused wärwide materiaalsed wormid. Kogu oma edenemise ajal otsis Tatlin õige tähelepaneliselt materjaali, saades omale toetust jumalakujude maalides. 1913 a. annab ta „Tramwai W.“ näituse terwe rea „reljeefisid“ mitmesugust materjaalist, mis kubistliku maalikunsti seaduste järele on ehitatud. Astutakse üle pinnaseadustest maalikunstis, mitte ainult mitmewärwiliste wormidega, esinemiste ja lahkumistega, waid wormi faktilise, materjaalse „wäljakaswamisega“ nii pinna ees kui ka taga. Ta järgmiseks tööks oli laud № 1, kus mitmesugust materjaali grupeeriti piinlikus kunstlikus konstruktsioonis. Täiesti wabanedes pildi tarwilisest pinnast, läheb ta välja lagedale ja ehitab kontr-reljeefi, wõttes materjaaliks juba rauda, trosse, klaasi jne. Siit oleneb ka olewate asjade hindamise juure minek maalikunsti konstruktsioonide seisukohalt, kuhu, asjade loomise plaanid, kus materjaali kõige otstarbekohasemalt kasutada tuleb.

Rewolutsioonilisel ajajärgul annab Tatlini suur töö — III. Internatsionaali ausammas — määratu kawatsuse mudeli. See on juba konstruktsioon puhtas kujus. Määratu keegel, mis raudlattidega kruuwimoodi seotud, milles määratud kiirusega keerlewad klaasist Kominterni ruumid. Tatlini wiimased tööd — need on tööd maalikunsti materjalide elementide kallal — siledad roosa, roheline, punase wärwiga wärwitud laud, mis wärwile, kui maalikunsti materjaalile, enam pinewust annab. Nii peab see wool, mis õige palju jälgijaid ja weel rohkem moonutajaid on leidnud, nagu Moskwa konstruktsionistid j. t., materjaali maalikunsti edenemise aluseks.

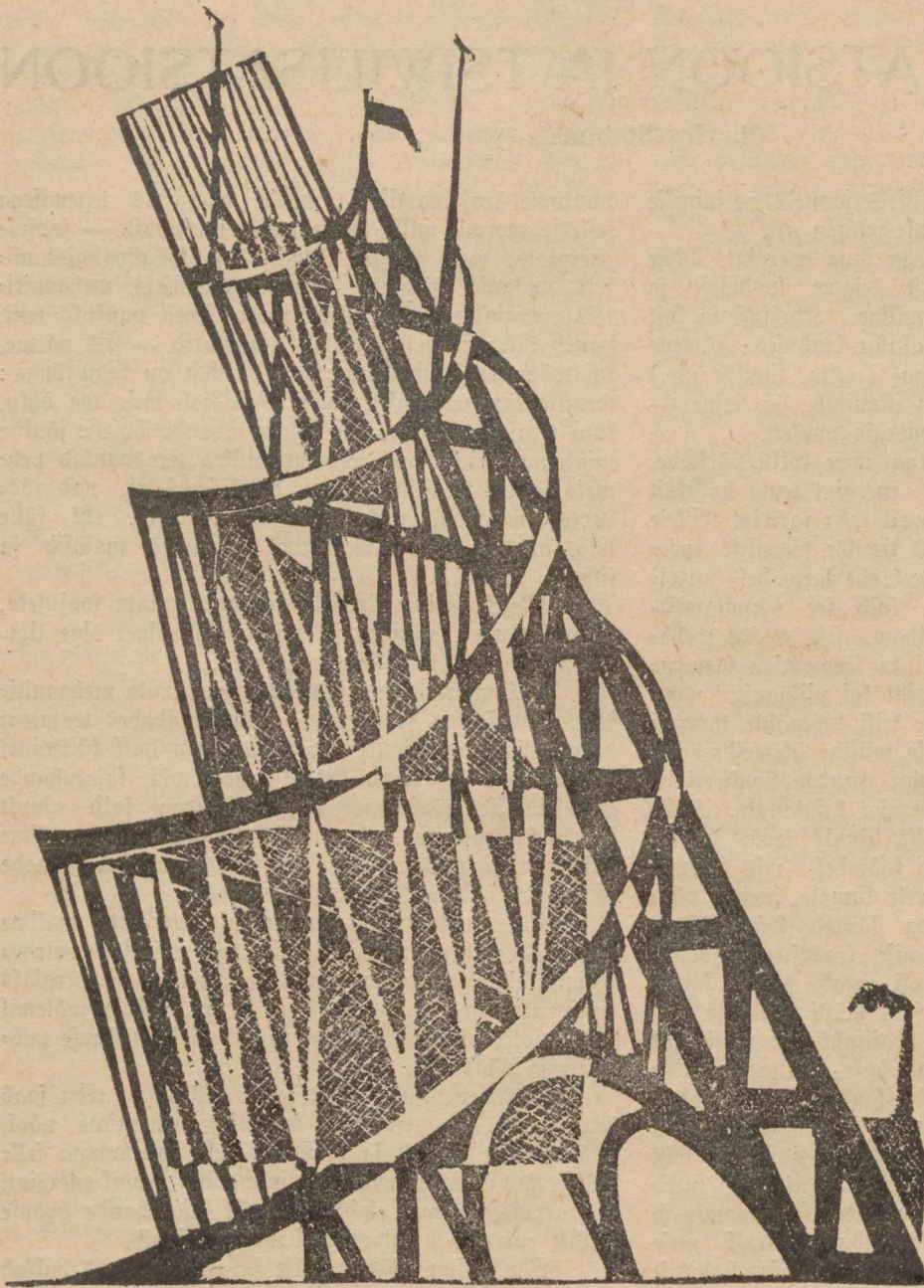
Teine suurem wool uuemas kunstis — suprematism läheb wastupidist teed. Kogu tema edenemise joon on iseloomustaw maalikunsti wormi

annab kubismi, futurismi ja lõpuks supermatismi. Eriti huwitaw teooria ja tagajärjed kannatawad weidi üleliigse loogika all, mis kunstis tihti kohane

ei ole, ning tagajärjed ja kokkuwõtted, kuigi nad kunstniku praktilises töös on tehtud, on siiski enam loogika kui maalikunsti loomingu kokkuwõtted. Malewitshi tööd — „kare“ kubism läheb õige järsu geometrisatsiooniga pinnalisteks terawnurkadeks. Algu- ses wärwilised ja siis, „kokkuholdmise“ printsiipi põhjal, mustaks kwadraadiks ja kaob lõpuks walgedesse geometrilistesse wormidesse. Nende tööde mõte — seesmine dünaamika nii wärwis kui ka wormis ja püü- neis suuremat düna- mikalist pinewust saa- wutada. Malewitsh on sündmuste loogilisel edenemisel pintslilele pää wastu wahetanud. Ta kirjutab nüüd raamatuid suprematismi filosoofilisest põhjendusest, kui uuest ruumide ilmast, lubades ühtlasi teha ka mater- jäalseid asju.

Puudutasin siin õige lühidates joontes wiimaseid woolusid Wene maalikunstis. Nad mõle- mad lähewad selle kunstiharu harilikkudest ettekujutustest välja — üks materiaalses konstruktsionis, püüdes as- jade ilma uueks luua materjaalide ühenda- mise kaudu; teine — püüab ka asjade ilma uueks luua uute wor- mide wõõrandamisepro-

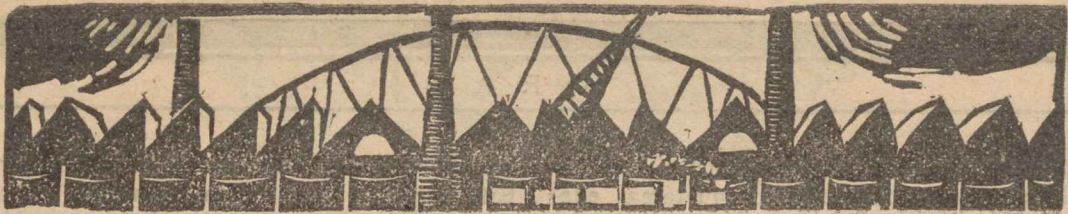
pageerimise kaudu ja seda mitte lõuendi ja wär- wiga, waid inimeses olewa psühikaga — maali- kunsti reaalsusega.

III. Internatsionaali ausammas.

W. Tatlini konstruktsioon.

süwenemise tunmaõppimises. Maalikunsti woolud on siin wiidud süsteemidesse domineerivate tundemärkide järele, milleks wiimases woolus peetakse — kontrasti, mille järjekindel kaswamine

ELEKTRIFIKATSIOON JA TSIWILISATSIOON

Charles Steinmetz *)

Meie aastastaja iseloomuliseks jooneks on inimese wabastamine imbritsewa looduse wõimu alt.

Meie ei suuda tekitada ega luua energiat. Meie ainult wõtame seda säält, kust leiame loodusest ja wiime sinna, kus ta meile tarwiline. Kiwisüsi ja kof — siin on kaks wõimsat jõuhallikat looduses; esimene on rikas keemilise kütteenurgia (nafta, kiwisüsi jne.) poolest, mis põletamisel soojust sünnitab, ja teine — rikas hüdro- ehk mehaanilise energia poolest.

Esimene probleem, millega meie kokku põrkame, seisab järjekult selles, kuidas energiat tema hallikast üle wiia sinna kohta, kus meil teda tarwis. Meie wõtame seda teha kallis kergelt kiwisüsi keemilise energiaga, wadades kiwisüsi raudteel ehk laewadel tarwilise kohta; nii me ka teeme, kuid see tarwitamise wiis pole mitte küllalt rahuloldaw, sest et süsi wadamine kallim maksma läheb, kui ta kaewamine kaewanduses. Kuid mehaanilist energiat kui niisugust, nagu näit. kof hüdro-energiat, meie teisi kohta üle tuua ei saa, ja kuni selle ületoomise wiiside ülesleidmiseni, ehk nagu belbasse, elektrienergia transmisioniseerimiseni, ei ole meie koskede energiat kasutanud. Selle energia kasutamine oli wõimalik ainult tema hallika juures, kuid tihti asuwad kosked kohtadel, mis kõlbulised tööstuse kesklohal ehk suurele linnale, nende pääenergia tarvitajale. On korda läinud kof hüdro-energiat ära kasutada tema muutmise „transformatsiooni“ teel elektrienergiaks, mida edasi antakse traadi kaudu kaugematesse keskkohtadesse ja säält laialt juhitakse.

On olemas ainult kaks edasijuhimise wiisi ehk „transmissiooni“ kaugema maa pääle: kütte keemiline energia antakse edasi raudteed kaudu ja laewadel, elektrienergia aga — traadi kaudu. Sa kui teie waguini aknast näete mööda sõitwaid wankreid kiwisüsi ehk kaugemal elektritraadide wõrku, siis teate, et need andlemad täidawad ühte ja sama ülesannet: kannawad edasi energiat, s. o. jõudu, mis edasi wiitwad meie tsiwilisatsiooni — edasi wiitwad teda looduse hallikast sinna, kus meie temast tarwidust tunneme.

Energia, mis peitub kütteenaines ja elektrienergia wõiwad edasiantud saada wõrdlemisi üpris ökonoomiliselt. Kuid nende wahel on olemas suur wahel; kui meie läheme kuni nende määratud lõpuni ja kokku

puutume ärajaotamise ja nende energiaks tegemisega sellesse wõrmi, mille järele meil tarwidust — soojuse energiaks, meie majade kütmiseks ja söögiwalmistamiseks, walguse energiaks — walgustamiseks, mehaaniliseks energiaks, mis meid weab ühest punktist teisi, paneb liikuma masinawattad, mootorid — siis näeme, kui väga lahkuminewad nad üksteisest on kogu jõuga: wentilaatori mootorist, mis puhastab meie toa õhku, kuni terasewalamise tehase künnetuhande hobuse jõulise hiiglamootorini, mis mitmetonnilised teraspankad pehmeks ja laiaks litsub, nagu oleks see sawi, nad wõrdlasteks muudab, mis kannawad rongisid, ehk jälle teras alustugebedeks, mis ülewal kannawad majasid ja silbasid jõgedel.

Meie wõtame keemilise energia muuta soojuseks, põletades meie ahjudes ja äärsides kütteenainet õige lihtsal, kui mitte rahuloldawal wiisil.

Kui meie tahame kütteenainet muuta mehaaniliseks, siis saame seda teha; filmas pidades teatavat ökonoomiat, on ainult tarwis määratu hull kütteenainet hiiglasuures ja korralikus künne- wõi sajatuhande hobusejõulises jõujaamas ära põletada; kuid ainult suurte kulutuste ja väga nõrklade tagajärgedega wõtame selle energia mehaaniliselt ära jaotada masina rihmade ja muude selletaoliste abinõude abil.

Kui meil tarwis on walguse energiat, walime me selles erilise küttematerjaali, nagu näituseks, petrooleumi, ehk muudame kiwisüsi-energia gaasi-energiaks gaasiwabrikutes, ja jaotame gaasi ära. Kuid mõlemil juhtumistel oleme me väga kaugel elektrivalguse puhusest ja hääbusest.

Elektrienergia hääbus seisab selles, et seda saab ära jagada ehk tarvitada ka teiste energiatega näol, pääasjaliselt lihtsalt ja ökonoomiliselt, waatamata selle pääle, kas meil tarwis on minimaalsel arvul energiat, et tegewusse panna elektritella, ehk sajatuhande hobuse jõulist energiat breadnoughiti mootori jaoks.

Ma litfun nupu pääle ja elektrivalgus hakkab korraga paistma, ma awan woolu ja wentilaator hakkab töötama, elewaator käima, tõstes tonniliisi raskusi, hiigla elektrilokomotiiv weab tuhandetonnilist rongi. Sa ei ole wahet wäikse mootori töö wahel, mis käima paneb õmblusmasina, ega hiiglamootori töö wahel, mis töötab terasewalamise tehases: see ja teine muudawad kogu saadud energia täieliselt mehaaniliseks.

Elektrienergia on ainuke kõigist energia kujudest, mida wõib edasi anda, ära jagada ja muuta teiseks kujuliseks — lihtsal wiisil ja peaaegu ilma mingisuguse kaduma minekuta, wõi on need kaotused nii minimaalsed, et seda praktikas tähelegi ei pane.

*) Käesolew kirjeldus on ära trükitud Ameerika ajakirjas „Harper's Magazine“. Ta autor on Charles Steinmetz, Syracuse's asuwa Ameerika tähtsama elektritööstuse ettevõtte „General El. Co.“ juhataja, keda kõigeparemaks elektriteadlaseks Ameerikas peetakse. Ilmawaate poolest on Steinmetz sotsialist.

Uvades woolu, panen mootori käima, pannes finni — panen ta uuesti seisma, seepäale vaatamata kas mul on tegemist minimaalse arvu energiaga ehk tema määratu suure tagavaraga.

Elektrienergia on, järjekindlalt, ainute energia kogu, mida võimalik on edasi anda ja millega võimalik varustada kogu ilma. Käesoleval ajal jooksevad elektritraadid ristatki läbi kõigest maadest, põlvikes endid võrguts, ja varustavad energiaga maatera kaugemaid punkte, kuid raudteid mööda saadetakse edasi tarvisminemat materjali. Materjal ja energia finnitavad maailma tsivilisatsiooni.

Elektrienergia, olles üheks kõige kasulikumaks energia kujuks, on ka samal ajal kõige kasutum. Esialt ei leia me teda looduses selles suuruses, mis tarvitamiseks kulub. Kuu elektrienergia on väga juhuslik ja tema suurus nii väike, et seda ei maksaks koguda isegi juhtumisel, kui see võimalik oleks. Kõik elektrienergia saadakse teise energia näol ülemineku teel — mehaanilise, keneraatori, keemilise energiast — batereis. Elektrienergiat ei tarvitata millalgi kui niisugust (erand: tema tarvitamine minimaalses arvus arstimise alal); neil juhtumistel, kui teda tarvitatakse, muudetakse ta enne mingisuguse teise energia olekusse.

Energia edasiandmise probleemi arendamise juures kasutatakse elektrienergiat energia ühest kohast teisi edasiandmiseks; ta on nagu vaheabindu, mis energiat tema hallikast tarvituskohale edasi annab, kerguse ja lihtsuse tõttu, milleks elektrienergia teistest energia kujudest saab ja jälle uuesti ühte või teiste olekusse muutub, samuti ka edasiandmise hõlbuse tõttu.

Sel viisil (väheste eranditega, kui energia tarvitaja asub kose juures) muutub kose mehaaniline energia alati elektrienergiaks, mida on võimalik edasi anda ja jaotada. Elektrotehnika arenemine avastki inimesele võimaluse ära kasutada teist hülga energia hallikat. Kütteaine keemiline energia kiviõle kaevandusest ehk naftahallikast antakse käesoleval ajal edasi õige lihtsalt: kütteaine weetakse raudteedel ehk laevadel kohale. Soovitaw oleks kiviõlt juba tema asukohal aurukataldes põlema panna ja teda elektrienergiaks muuta, mida siis edasi anda traatide kaudu. Rahilemata saab see tulewikus korda saadetud, vähemalt kuni teatarvate piirideni, sest õe hind ei olene niivõrd tema väljakaevamisest, kui võrd nimelt tema edasiandamisest, ja päale selle on suur osa sütt, mis kaevandusest välja tuuakse, niivõrd mudaga segatud, et ei ole mingit mõtet teda kaugemale vedada; soovitatav oleks sütt kaevanduste juures selleks sisseaetud ahjudes põlema panna ja seda energiana ära kasutada, elektrienergiana. Ent siin põrkame me kokku üpris suurte raskustega. Aurumasin tarvitab mitte ainult kütet auru sünnitamiseks, vaid ka suurel määral wett auru kondenseerimiseks; tihti aga on võimatu wett kohale muretseda, kus asuvad kiviõle lademed.

Kuid sel ajal, kui kütteaine keemiline energia alles edasi antakse ehk edasi weetakse tähendatud viisil, põrkame meie väga tihti kokku jaotamise probleemiga — paremaks viisiks on keemilise energia muutmise elektrienergiaks ja selle viimase ärajaotamine.

Elektrienergia tarvitamise kasulikkust, võrreldes teiste energia kujudega, võib kõige kergemini illustreerida sel lihtsal näitel: tuletage meele elektri tuulutajat, mis teie laual seisab. Litsuge nupu päale ja tuulutaja hakkab käima, litsuge uuesti — ja ta jääb seisma. Kujutage nüüd endale ette, et teie seisate elektri tuulutaja käimapanemise probleemi ees energia abil, mis seisab kiviõles. Teie peate tuulutajaga ühendama väikse aurumafina, ja sellega — katlatese ja ahju süte jaoks; kui teie tahate oma tuulutajat käima panna, teete väiksesse ahju omal laual tule, kogute auru katlatese ja panete aurumafina käima, mis tuulutaja liikumata paneb. Nüüd näete teie täieliselt, et võimata on kütte-energiat kasutada energia üldise jaotuse juures. — „Kuid meie ei tarvita sütt. Me võime võtta gaasi ehk naftat ja ühendada oma tuulutajaga väikse gaasimafina.“ — ütlete teie. Ja, see on lihtsam, kuid teie tuba saab täidetud pahasti lõhnava gaasiga, ning gaasimootori töötamiseks peab teil olema magneet põlema süütamiseks, mis oma suurusega üle lööb kogu elektrituulutaja, kuna teie aga akumolaatorist põlema süütamisel väikse elektrimootori kaudu käima võite panna oma tuulutaja.

See näitus illustreerib juurepäraliselt elektrienergia ülihääbust energia ärajaotamisel, ja kogu meie tööstus viimastel kahetümneviie aasta jooksul võlgneb elektrijõule.

Kasvafid üles määratud elektrijaamad kuni miljoni hobuse jõulised, mis rahuldavad kõiki linna nõudeid, walgustavad kogu linna majafid, uulitsafid, panewad käima elektri tramwaid ja varustavad energiaga wabrikuid ja tehafid.

Rööbastel edasilükkumise alal on elektrimootor järk-järgult eemale tõrjunud kõik teised tarvitamisviisid, wäljaarwatud aurulokomotiiv meie raudteedel. Kuid iga insener, kes tuttav on asjade seisukorraga, teab, et aurulokomotiiv on häwinemisele määratud, tema ökonoomsufetuse tõttu, ja et elektrofifseerimine on möödapääsematu. Meie raudteede elektrofifseerimise juures, isegi sel juhtumisel, kui kogu elektrienergia tekitatakse aurujõul ja wee-energiat me ei kasutaks, jääb meil järele ligi kaks kolmandikku aja sütt, mida meie käesoleval ajal lokomotiivide päale ära kulutame, s. o. sajab miljonid tonnid. Ja samal ajal, mitte ühte miili rööpafid teed juure ehitamata, suurendame meie oma raudteede tööd kõige wähemalt kahetümneviie protsendi võrra, parema kontrolli ja elektrirongi suure kiiruse tõttu.

Wabrikutes ja tehastes surus elektrimootor aurumafina wälja ja muudab põhjalikult meie tööstuse süsteemi. Nii oleme meie viimase kahetümneviie aasta jooksul näinud, kuidas puuwilla tööstus üle on läinud Uue-Inglis ühisriikidest Wõnna riikidesse, mis tingitud samadest ökonoomilistest eesõigustest, nagu seda enestest kujutawad Wõnna-Ühisriikide jões, mis võimaldawad mehaanilist energiat.

Kui, ülemimes elektrienergia juure, wahetame meie aurumafina elektrimootoriga ja ei tee mingisuguseid edaspidiseid muudatusi, ei saawuta meie neid ökonoomilisi paremusi, mida võib meile anda elektrimootor. Viimane võimaldab meile palju seda, mida

meie aurumafinalt ei saa, kuid et ära kasutada tema hõlbust, on tingimata tarviline teha põhjalikke muudatusi. Aurumafin on ökonoomiline ainult suurtes turbiin-generaatorliikudes. aurujaamades ja nõuab vahetpidamata järelvalvet ja asjatundlikku ümberkõimist. Järjeklikult, võimata on ühendada väikest aurumafinat iga masinaga, mis nõuab energiat, kui ükski hiiglasuur aurumafin käima paneb terve tehase paljude rihmade ja abirihmade kaudu, läheb harilikult üle poole energiast asjata kaduma isegi ka siis, kui tehase täies hoos käib; kahju suureneb veel rohkem siis, kui tehase piiratult töötab, ehk igapäev käima ponnakse ainult üksikud masinad. Elektrimootor aga, nii suur kui väike, ei nõua mingiugust järelvaatamist. Igat mootorit võib ühendada soovitud masinaga, olgu see või õmblusmasin, mis nõuab $\frac{1}{20}$ hobuse jõudu, ehk masin, mis nõuab tuhat hobuse jõudu. Sel viisil kaovad ära igasugused rihmad ja abirihmad, julgeolek suureneb ja kaob määratu energia asjata kaotumisel edasiandmisel. Sedasama näeme ka transpordis — elektrilokomotiiv täidab palju paremini oma funktsioone kui auru- ja õmbluslokomotiiv, kuid veel otstarbekohasem on kasutada automobiiliseid; sel ajal, kui rongid ikka pikendatakse, et kasutada suuremaid lokomotiive, jääb elektrilise edasilükkumise juures esimene koht automobiilidele.

Ja, kahtlemata, sõnades: „kui teie tahate teha midagi hästi ja otstarbekohaselt, tarvitage elektrit,“ on suur osa tött.

Meie koduses majapidamises ja igapäevases eluses etendab elekter ikka suuremat ja suuremat osa.

Elekter on ainsaks produktiks, mis viimase kahe-kümneviie aasta jooksul vahetpidamata odavamaks läheb, elektrotehnika kiire arenemise tõttu. Isegi neil viimastel aastatel, kus kõigi teiste produktide hind kahetõrdselt ja kolmetõrdselt tõusis, ei ole elektrihind pea sugugi tõusnud, nii et elektri tarvitamine koduses tegevuses, mis enne uhkusasjaks oli, praegu ökonoomilisemaks on saanud kui kõik wanad viisid, kõnelemata veel ka hõlbusest, puhtusest ja terwishoidlikkusest.

Nii on siis elekter võitnud omale koha koduses majapidamises, piirates musta tööd, mis ennem majatäituse nii ebameeldivaks tegi; meil on elektrituultaja, mootor õmblusmasina juures ja jäätisnõu, pesumasin ja triikraud, usketellad, elektri kühvitann, elektritõõgid. Võib loota, et aegajalt kogu kodune ja töölinna tööstuses, edasilükkumine ja wadamine saab sündima elektri abil, ja mitte kauges tulewikus saab seadus ära keelama hädaohu kõrvaldamise ja terwishoidlikkuse sihil tulestüütamise linna piirides, ning meie tsiviliseeritud ühiskond saab waewalt küll igawesti lubama taewast linnadekohal wabrikute korstade nõega suitsetada ehk uulitsa õhku pahasti lõhnawa gaasiga rikkuda.

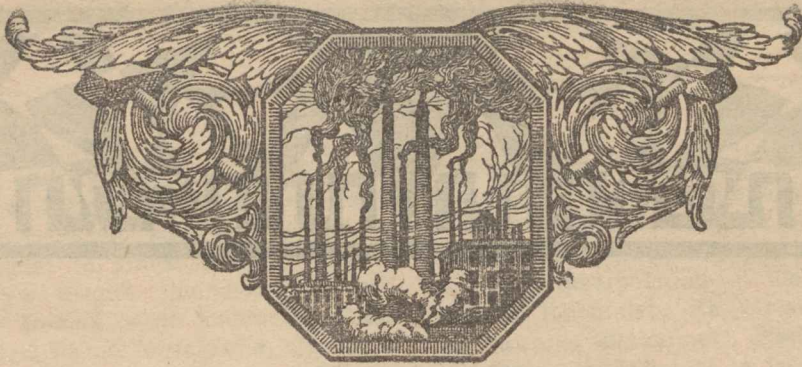
Kagu me juba nägime, ei saa meie tööstuse elektrofiteerimisel ühe aurumafina asemel elektrimootorit pannes ökonoomia täiust kätte. On tarwis põhjalikumaid muudatusi ette võtta, wähendades masinarihmade ja abirihmade arwu, mis edasi annawad mehaanilist energiat; on tarwis ühendada iga masina külge elektrimootor. Koduse elektrofiteerimise juures on äärmiselt mitte ökonoomiline, isegi elektrihinna alandamisel, elektri ahjude asemel tarwitusele võtta olemasolewaid kiviõli ahjude wõresid ehk gaasi torusid, soojuse suure kaotumise tõttu, mis tarwitusele on nii gaasi kui kiviõli ahjude juures. Elektri soojust võib tarvitada otse teel ja niisugusel tähtsuseta kaotumisele, et elektritõtt palju ökonoomilisem ja isegi odavam tuleb kui gaasi ja kiviõli ahi, kuigi soojus, mis saadakse elektrienergiast, alati kallim maksma läheb soojusest, mis saadakse kiviõli põletamise juures.

Sedasama näeme meie ka koduse kütmise juures. Arjutame endile ette, et me wahaime oma kestkütte ahju wõre elektrisoojendajaga ja kasutame maja kütta. See näib olevat mitteökonoomiline isegi kõige madalamate elektrihinna juures. Tuntawalt ökonoomilisem on see, kui meie igasse tuppa ühe elektriahju paneme, kuigi kütmine kallim maksma läheb, kui selle süsteemi juures, mida meie tarvitame käesolewal ajal. Järjeklikult, neid võib tarvitada ainult üksikutele juhtumistele — suurte linnade tegevuse kestkohas, kus piirkond, mis tarvitab kütmise süsteemi, waga tähtis, haigete tubades, magamistoas, aitamise abinõu omadusena meie praegusaja kestkütte juures.

Raske on oletada, et elektrikütte hind niivõrd alaneb, et wõiksime majasid üle wiia elektrikütte päale. Kui meie suurtes auru-turbiinide jaamadest annab süsi elektrienegiast, saame saja protsendi sөөenergia päält 15 kuni 20 protsi elektrienegiast, mis seletatav on aurumafina iseäraldustega. Kui see elektrienegia läheb kütmiseks, maksab kiviõli, mis tarvitatud elektrienegia saamiseks, wiis-kuus korda rohkem wõest, mida meie ära põletame käesolewa aja kestkütte süsteemi juures.

Kuid sөөtagawarad on piiratud, aga maailma nõuded progresseeruwad selles peatamata. Ja kui elektrienegia tarwitusele wõtmise mõnele juhtumistele wõrdlemise kallim maksma läheb, — siiski käesolewal ajal on elektrotehnika niikaugale arenenud, et energia, mida annawad hüdrowelektrijaamad, on odavam energiast, mida annawad aurusesiseseadmed, kuigi hüdrowelektrifiteerimise hind mitmetõrdselt üle tõuseb aurumafinate hinnast.

Edaspidine elektri tehnika arenemine toob enesega kaasa elektrienegia odavnemise. Elektritehnika, täiendades mee-energia kasutamise viisid, intensiifiseerib käesolewa aja elektrofiteerimise käiku, mis seotud lahutamatu ja kindlalt materjaalse kultuuri kaswamisega.

HOOG WÄRSKENDAWAT WIHMA...

Kuis janunend, kuis igatsend on wihma järel Maa:
ju mitu nädalat ta tilka juua pole saand!
Põud põllumehe palge paksu murepilwe a'and,
ning nurmel lõhestand ta sawikünka, musta mulla.
Las kõuewihma, kastetki taas ülalt alla tulla! —
Sind, Kosmos, käseb Eduinime — ta sõbraks saa!

Siis korraga kui kustuks Päike — kõrwetaja, kuum . . .
Tuul silmapiiril musti pilwerünki kuhja toob,
kord-korralt sinkjastume laia liniku neist loob.
Rist-rästeldes teeb Taara taewatahwilil tulejooi,
ja Uku sõjawanker sõites sarnastab sümfooni.
Elektersädemetes särab sumbund õhuruum.

Ju tunnen palaw-palgel paari põletawat piisku . . .
Oi, oi, kuis kallab nüüd! . . . Kui joo wastawat wahuwiina
ju rüütab wett planeet, et jahutada janupiina.
Kui palju wett! Sest täiub manneril küll suurim wagu
ning põrmuks põlend põllupõndul piisast piseim pragu.
Oo wiljakandja Maa, saa joonuks sa ja südameni niisku!

Nüüd rõõmulaule rõkkawaid ma Rahwa rinnast saan —
wiin sulle, Kosmose ja Edu Liit — sa Elu moodustai.
Sind tänab Maa, et wärskendawa wihmahoo ta sai:
see küllastand on elamiseks kõigile siin jõudu
ja püüdeks Päikse poole suurendand ka lennusõudu,
sest sinna sirgub Rahwas rahutu kui mühaw metsalaan!

Oskar Kullerkupp

EKSPRESSIONISTLIK DRAAMA

Viimasel aastakümnel on Saksamaal kirjanduses uus wool esile kerkinud — ekspressionism, mis sääal enesele (samuti nagu maalikunstiski) tähtsama koha wõitis. Maalikunstis on ekspressionism enesele juba kindla stiili omanud, kirjanduses selle wastu koondub aga selle nimetuse alla hulk mitmesuguseid stiilikatseid, mis kõik püüawad esitada ühiseid tendenze uues wormis. Eriti Saksa uuem draama on suurelt osalt ekspressionistlik, nii et praeguse aja Saksa näitekirjandusega tutwunemisel sellest uuest „ismist“ mööda ei pääse.

Mis on siis ekspressionism ja kuidas ta tekkis?

Ekspressionism tekkis XX. aastasaja teisel aastakümnel. Neil aastail astusid Saksa naturalismi wastu wälja mitmesuguste woolude esitajad, nagu Heinrich Mann, René Schickele, Kurt Hiller, Wilhelm Herzog, Edmund ja Leonhard Frank, Sternheim, Hugo von Hofmannsthal, Bonn, Däubler, Georg Kaiser, J. R. Becher, F. Werfel, Wolfenstein, Rubiner ja Max Bord. Mis ühendas neid kõiki? Seda wäljendab ehk kõige tabawamalt R. Schickele, üks esimestest ekspressionistidest: „Ei olnud õnne aja ämaruses, tõusis tahte wälja pääseda sellest ümbrusest, kus nii puhtueta südamed ja käed; tõusis tahte loobuda sõjamausika mürast ja koduse kultuuri „südamlikkusest“, milles hoidus alal nii hästi metsloom.“

Sakslastele omase ettewõtlikkusega asutasid nad Georg Heym'iga eesotsas ajakirjad: „März“, „Der Sturm“ ja „Die Aktion“, millede kaudu nad hakkasid kuulutama oma ideesid — humaniteeti, kõigi rahwaste solidaarsust ja wõitlust „metsloomaga kõigis tema ilmuwustes“.

Sõja aastatel pidid ekspressionistid, kui sõja wastased, waikima. Ainult mõnel üksikul kirjanikul, nagu Leonhard Frankil, läks korda oma käsikirja wäljamaale wiia ja sääal trükki anda. Seda peab tunnistama, et nad järjekindlad olid. Ei ole ainust ekspressionistlikku tööd ilmunud, mis oleks sõja poolt ehk sõda tunnistanud. Wormiliselt aga ei kartnud ekspressionism sõda kirjeldada, see andis talle isegi wäga kohast ainet. Kui aga rewolutsioon Saksamaal sõjatsensuri koidikud purustas, algasid nad oma tegewust täiel ulatusel. Noorsoo kogu poolehoid ja tunne oli „ida“ poole pöördud, januneval hingel omandati ideed, mida Wenemaal kuulutati. Ägedad protestid awaldasid ennesõjaaegsele ideoloogiale, mis ilmasõda ette walmistas, kaswatu- sele, mis nõudis allumist puhtmaterjaalsetele üles-

annetele, kallide noorte jõudude ohwrikstoomisele auahnuse ja rikkuse püüete hääks. Kannatlik alluwus muutus tormiseks mässuks, läbielatud kannatused õpetasid wihkama wõimu pimedat jõudu, mis wiis sõjakole dusteni.

Luule waldab suurimal kõlblikul tõsidusel ilma ja inimesi; luuletaja loob ilma ümber oma isiklikkudel tunnetel; luuletaja, waimustatud kuni ekstasini, awaldab kõikehaarawat armastust, protesteerib ja süüdistab, awaldab sisemisel tundel küpsenud waimlikku tõde — see on ekspressionistliku kirjanduse uus ideoloogia. Ja see ideoloogia on ka aluseks uuele Saksa draamale, määrates sellele ained ja sündmustiku.

Rahu teemat käsitasid kõige esimestena Ehrenstein ja Werfel lüürikas, kohe ekspressionismi tekkimise algul. Siis hakati seda draamas käsitama (Eulenbergi „Saar“, R. Schickele „Maja Schnackelochis“, Hasencleveri „Antigone“). Eriti tugewalt tõi selle esile Fritz von Unruh oma „Sugu“ (Geschlecht) nimelises draamas, kus autor katsub edasi anda need muljed, mis inimene sõja koledustes saanud. Unruh töö on weel sugu katkendlik ja kaaoslik, palju kõrgemal kunstilisel täiusel seisab aga Reinhardt Göhringi draama „Merelahing“, milles kujutatakse merelahingut Skageraki juures ja seda, mis sünnib kuue madruse hinges, kes lahingu ajal sõjalaewa soomustornis wiibiwad.

Kahe põlwe, isa ja laste, kokkupõrge on aluseks Anton Wildgansi draamale „Dies irae“. Siin kujutatakse wõitlust kahe ilmawate wahel — kõrgi nietzscheismi ja kaaskannatuse õpetuse wahele, Nietzsche mõtteid eeldaja isa katsub poega, kes uut kaaskannatuse usku õpetab, oma waate seisukohale kaswatada; see teeb pojast tugewa egoisti, mis pojale ühtlasi ka hukatuseks saab. Sarnane motiiv leidub ka Kaiseri „Korallis“, Hasencleveri „Pojas“ ja Ernst Barlachi „Ehtsad Sedemundid“.

Kõlbliku puhastuse probleem on aluseks Franz Werfeli „Peegel-inimesele“, kus tugewasti Tolstoi ja Dostojewski mõju tunda on, samuti ka Kaiseri „Gaasis“.

Ernst Tolleri „Mass-inimene“, Franz Jungi „Kui kaua weel“ ja „Die Kanaker“ on oma aineks wõtnud tööliste klassiwõitluse. Neis peegeldub aga Saksamaa sotsiaalse rewolutsiooni praegune jõuetus, kindlusetus, mis meile, Wenemaa suure wõidurikka pöörde tunnistajatele, sugu sentimentaalne, mahajäänud paistab.

Ekspressionistlik draama on tugewasti sihiline. Ja see on loomulik ajal, kus kõikide wanade seestiste ja wäliste wäärduste ümberhindamine käsil. See just wiib ekspressionismi kaugele romantikeeride luulelisest mängust ja Shakespeare wõluwaist komöödiaist. Mängiw kergus, muinasjutuline fantaasia, romantiline ironia — on kadunud. Luule ei pea mängima, waid kaaost korraldama, wormima. Luuletaja ennustaw sõna loob uue ilma, näidates inimese waimlikule tegewusele sihtjooni.

Samuti erineb ekspressionism terawalt naturalismist. Ta ei nõua tõelikkuse ümberloomist, waid sellesse hinge panemist, mitte kareda „paratamatuse“ ainelistele seadustele allumist, waid inimese waimliku tugewuse tõestamist — need on ekspressionismi ideelised alused, mis sunniwad teda häwitama reaalse illusiooni romaanis ja teatris.

Juba nimetus ise „ekspressionism“ säeb uue liikumise teatud wastolusse XX. aastasaja algul walitsewale „impressionismile“. Wälisilma passiwne wastuwõtmine, muljete enesesse imemine (impression), tundmuste ridastamine ilma mõistuse korraldusest, närwiliste üleelamiste puht füsioloogiliste protsesside waatlemine — kõik need impressionismi alused, mis kujutlemise estetismi, walitud peensuste ja hellitud luuleni wiisid — eitatakse kindlasti ekspressionistide poolt. Nende waatekohalt on luuletaja kõlbliste määruste hindaja, reformaator ja prohwet. Erapooletu, rahuline „kurjategija“ tundmaõppimine, et teda objektiivselt ja igakülgselt esitada — muutub ekspressionistlikus draamas kindlaks otsustamiseks, terawaks „ja-ks“ wõi „eiks“, waljuks hukkamõistmiseks, ühe sõnaga, täiesti wastandiks endiste esteetide n. n. eetilisele relatiwismile. Sotsiaalsed wastolud, rõhutute ja allasurutute wastuhakkamised, suurejoonelised uuenduste elluwilmised, ühtlasi ka kirglik janu enesepuhastusele ja kahetsemisele, mis kuni hulluse ekstaasini tõuseb — need on ekspressionistliku draama uued ained.

Uued ained töötatakse uues stiilis ja rütmis. Iseloomuliseks jooneks ekspressionistlikus draamas on dramatismi tõus kuni ekstaasini. Tegelaste tunded suurendatakse harilisest tasapinnast kõrgemale kuni äärmuseni. Üks tunne, üks idee walitseb kõigi teiste üle. Luuakse omapärane ühekülgsus kujudele, mis neile haruldaselt terawa teatud kindla ilme annab. See on täieline wastand kõigekülgselle klassitsismile. Ekspressionistidele on wõõras kokkõla (harmoonia) tunne, kuid see wastab just meieaegsele elurütmile.

Draamad on kirjutatud üksikutes lausetes, lakoonilistes ütelistes, rütmilistes hüüetes. Kinematograafi wõtted on draamasse üle kantud. Monoloogide aset täidawad terawad liigutused. Lõpeta mata laused jatatakse paljuütewate kehaliigutustega. Mõned näitendid on kahe-kolme sõnalistes, äärmiselt lihtsais fraasides (näit. E. Toller „Massinimene“), Kuid see lihtsus on ainult lauseline,

üldiselt on aga selle taha peidetud keerulised rütmilised wõnkumised, mis püüawad edasi anda pingutatud hingeliigutuste murranguid.

Loomulikkuse illusioon purustatakse meeleldi. Järsud üleminekud luule rütmist igapäiwsele proosale ja ümberpöörduvad — tõendawad loomulikest wõtetest loobumist. Sel otstarbel muudetakse ka näitelawalist ettekannet. Näituseks walgustatakse näitelawa ainult kohati ja tehakse liikuwad dekoratsioonid. Walguse ühest näitelawa nurgast teisi wiimisega saawutatakse mitte ainult kiire näitekohtade wahetamine, waid häwitatakse ka näitelawa realistlik mulje waataja päale ning kantakse wiimane luuleilma. Näituseks Hasencleveri „Säälpool“ (Jenseits) „kaowad toaseinad ja uduist ilmuwad esile wõõra linna piirjooned“ — silmapilgul, kui sünnib kahe armastaja hingeline lähenemine. Sama draama kangelase surma puhul „kannawad nägemata käed maja ära; seinad langewad kärata, asjad waowad sügawusse, kroonlühtrid kerkiwad üles, tugewad walguse kiired walgustawad kangelase pääd. Näib nagu woolaks walguse lained tema pääst“.

Mitmed teatrid Saksamaal löid uue liikumise poole ja hakkasid ekspressionistlikke draamasid nende wastawas stiilis ette kandma. Esimesena astus sellele teele „Müncheni Kammermängud“, millele järgnes Frankfurti linnateater. Ka Berliinis löid mitmed suuremad teatrid uue liikumise poole. Et publikumi uue kunsti nautimisele ette walmistada, hakati oma teatri ajakirju wälja andma, milledest tähtsam Max Reinhardti „Das junge Deutschland“, milles käsitatakse niihästi kirjanduslikke kui ka poliitilisi küsimusi.

Wenemaal harrastawad mainitud woolu esimeses reas Moskwa „Rewolutsiooni Teater“ Meierholdi juhatusel, Petrogradis „Uus Draama“; ka „Suur Draamateater“ lawastab wahete pääl mõned ekspressionistlikud tööd. (Isegi Eestis on „Hommikuteater“ ekspressionistlikke draamasid lawastama hakanud).

See uus wool, mis kodanikkude kunstnikkude-pazifistide poolt alguse sai, on tugewasti praegus-sotsiaalse rewolutsiooniliikumise mõju all. See on katse, uuele tõuswale klassile — proletariaadile — uut kunstilist wäljendust leida. Ehk ekspressionistide keskel küll mitmedki proletariaadi uued tõuswad kirjanikud on, nagu Franz Jung, Ernst Toller j. t., on tema kandjateks siiski endised kodanlikud kirjanikud, kes wanale kunstile uut wormi otsides ka uue ideoloogiaga wallatud said. On ekspressionism tõeliselt see kunstiworm, milles proletariaat oma hingelisi üleelamisi ja elukogemusi wäljendada suudab, ehk mitte, näitab tulewik. Lahkumine kodanlikust ideoloogiast ja wäljenduswiisidest draamas ning teatris on aga alanud ja kestab seni, kuni õige worm uuele sisule on leitud.

Spektator

JOHANNES R. BECHER

Johannes R. Becher, üks silmapaistwamatest praegusa Saksamaa luuletajatest sündis 22. mail 1891 a. Münchenis. Waatamata, et ta mitte proletaarses õhkkonnas ei sündinud, liitus ta juba enne rewolutsiooni proletaarse liikumisega. Üks esimestest tõstis ta sõja vastu häält ning kutsus üles rewolutsioonile. Juba 1916 a. oli tal kindel usk rewolutsiooni tulekusse, millest selget tunnistust annawad tema selleaegsed loomingud. Ta luuletuste kogu „Das Neue Gedicht“ ei lastud 1917 a. tsensuri poolt läbi ja alles 1919 a. nägi see raamat walgust. Pääle oktoobrirewolutsiooni Wenemaal saatis Becher esimesena wennialiku terwituse luuletusega: „Saksa luuletaja terwitus Wenemaa Sotsialistliku Föderatiwse Nõukogude Wabariigile“, mis ilmus koguteoses „Inimkonna sõbrad, luuletused rahwuswahelisest rewolutsioonist“. Becheril on ekspressionistlik ilmawaade, millisesse woolu kuuluwad pea-aegu kõik pahempoolsed luuletajad, nagu: Walter Hasenkler, Ehrenstein, Holl, Toller, Landhauer jt. Olles rewolutsionääriks sisus, on Becher äärmiselt rewolutsionäär ka wormis. Ka sellest küljest on ta Saksa noorematest luuletajatest üks silmapaistwam. Seni on Becher awaldanud juba 12 kogu oma luuletusi.

W. N.

PÄÄLE WASTLA

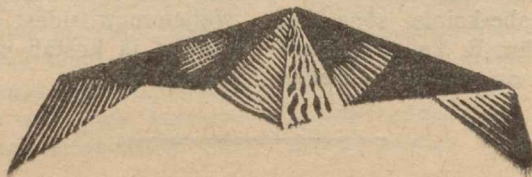
Ju mööda Wastlapäew ja Talihari,
kõik õhtud selgeks juba kurdunud.
On wiimasedki tali-tõrkumised murdunud,
käib üle maa õrn kewadine wari.

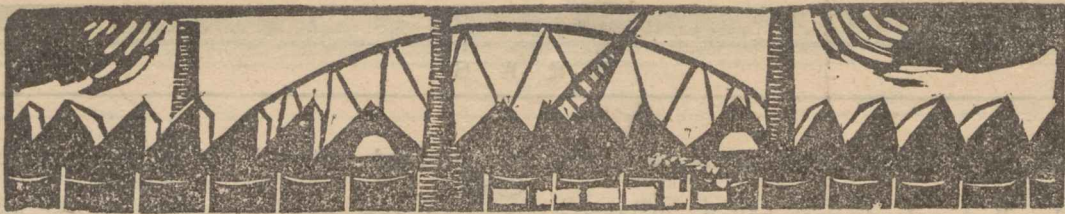
Ju rõõsas taewas jälle sina suurdunud,
ja põllul lume mustakirju sari.
Keskpäewil waimustuses waaksub wareskari,
kui meeletu. Oo, juba jälle juurduud

on wäike paju, saanud pruuni raagudelle
hulk hõbedasi willatoppe läbi lumisaju.
Nüüd hommikuti rõõmsad lapsed, kelle

jalg enam lumirüüst ei läbi waju,
kui haruldase leiu tупpa toowad selle
ja ehiwad kui lilledega maju.

Aiu Rannaloet

GLADIAATORID*)

Konrad Lehtimäki

Neid oli kaks polku ehk kaksteistkümmend tuhat meest ja neile oli ülesandeks tehtud waenlase väerinnast läbi murda. Siia oli koondatud pataljoonid, milles teenisid 21—24-aastased mehed. Sellest teadsid kõik, et tagasitulekut ei ole. Nad olid tõsiste, otsustawate nägudega. Waewalt märkasid suurtükkide mürinat.

* * *

Peaegu rühma lõpul marssis oma roodu ees leitnant Julius. See oli õige noor, kaunis, kahwatu, habemetu näoga mees. Kindel surmamineku teadmine waldas teda imelise meeleliigutusega.

Päikene hiilgas sinises taewas ja õhk oli nii meelitaw. Hommiku poolel oli wihma sadanud ja õhus tundus tugew rohu ja mulla lõhn. Tuule puhang mere poolt segas sellesse mere soolawee lõhna, mis tundus mingi terwituseks kaugelt.

Ja — kaks kuud tagasi wiibis ta alles oma armsamaga supeluspaias mererannal. Siis ei wõinud veel aimatagi seda...

Õru merelõhn tõi meele ikka uusi armsaid mälestusi...

Korra õhtul oldi merel sõudmas. Walitses pea täieline waikus — päike läks parajasti looja.

Üle mere ääretu awaruse kaardus hiilgaw tulesild. Tasahilju wajus päike lainetesse, jättes järele punase kuma, mis kogu maailma purpurliseks wärwis. Pawiljonilt kuulub armsama muusikapala wiis, lõhnaw meretuul paitab palgeid. Oldi wait, kuid neiu tumedad silmad niiskused ja kogu ta olemine purpurpunases kumas tundus üliloomuliseks. Ja haarates armsama käe...

Oo... ta oli end täiesti unustanud... Nad olid marssinud ju paar kilomeetrit ning uuesti tungis ninasõrmetesse lõhnaw, puhas merelõõtsang... Nii — see on siis wiimne päew...

Suurtüki tuli oli muutunud weel ägedamaks. Kuid pääletungitawalt kohalt wastasid ainult waenlase kaugelseiswad patareid. Kurjakuulutawalt waikisid lähidased; need ei tahtnud paljastada omi seisukohti. Kahtlemata oli waenlane lennukite abil pääletungimise ettevalmistusi teada saanud; maalaadist ja pommitamisest aimas ta paiga,

kust seda oodata tuli. Et waenlasel suurtükid kohal olid, mõistis igaüks.

Tunnilise marsi järele jõuti äärmistesse jooksukraawidesse, kus wähe puhati, kuna suurtükid nende üle tapwat tuld loopisid. Waenlane aga ei wastanud weelgi.

Äkki läksid pääletungijad liikwele.

Looksukraawide ja waenlase okastraataedade wahel oli nõgu, mida pääletungimisel sagedasti oli katsutud kaitseks kasutada. Siin peatus suur sapööride osakond, kiiresti selle süwendamisele asudes — löökrühm aga edenes kõikumata korras kindlasti edasi, kui kord käimapandud masin, mida wõimatu peatada. Waenlase poolt awati äge püssituli, mehi langes, kuid siis pisteti jooksu — kaheteistkümmetuhandeline hulk tormas edesi, kui wõimas kõikehäwitaw hall murdlaine...

Jõudes okastraateni, selgusid waenlase waitolu põhjused... Külje pääl, umbes 150 meetrit äärmistest pääletungijatest, oli peidetud wõsastikku suurtükkide ja kuulipritside osakond. See awas nüüd tapwa tule ja terwed meeste read langesid. Olles tagapool nägi Julius kerkiwaid käsa, kuulis läbitõikawaid surmakarjatusi... Ja eespool awati samasugune terase ja tinatorm...

Tõusis pöörane kisa, eelseisjad purustasid wihase rutuga okastraadid — ja uuesti tormati metsikult edasi. Nähes oma suurtükke koondawat tuld waenlase peidetud patareide pääle wõsastikku, mis muutus üheksainsaks plahwatuseks, tõusis kisa weel hullemaks... Pea waikisid peidetud patareid...

Eelt aga kuuldusid teistsugused hääled: läbilõikaw hädakisa. Esimesed read olid hukkunud terawate teiwastega täidetud hundiaukudesse. Häda- hüüdeid kuuljad ei saanud aga millestki aru; kui joobnud tungiti edasi; wõimas inimlawiin surus tagant hirmsa jõuga — ning kole haud sai täis... Ja samuti kui kõike häwitaw, kõiki paiku täitew laawawool weereb edasi hall mass...

Korraga tundub Juliuse meelest, nagu oleks ees tulepurskaw mägi oma kida awanud: kohal, kus eelmised rühmad asusid, näis kogu maapind ühes inimeste ja kõigega põlema plahwatawat ning ebamäärase musta massina üleslendawat... Kuulus hirmus prahwatus, teine, kolmas, olid lõhkenud maaalused miinid ja paigal seiswaid sõjamehi polnud enam... Nende purustatud kehad, rebenenud pääd ja liikmed lendasid ühes mulla ja kiwidega igale

*) Nii nimetati Rooma riigis kurjategijaid, sõjawange, orje ja palgalisi, kes tsirkuses kodanikkude huwiks üksteisega elu ja surma pääle mõõgawõitlusi pidasid.

poole laiali ning kõike mattis lämmastaw gaas ja suits.

Kuid sellest polnud veel küllalt. Waenlase suurtükiwäe pääjoud olid wist küll ainult seda momenti oodanud — ja nüüd algas nii kole etendus, et Iulius arwas omi meeli petwat. Maa wärises ja wabises, terwed pilwed liiwa ja kiwa lendas õhku, kõike kattis lõhkewate pommide tuli ja suits ning mehi langes karja kaupa. Edasimineku oli wõimatu — nad pidid taganema.

Aga ainult neli tuhat taganes — kaheksa tuhat jäid sinna. . .

Ildes lõpuks sapööride poolt kaewatud uute jooksukraawi oldi päris nõrkemas. Otsadelt jooksis hīgi ojana, rinnad lõõtsusid raskelt ja mitmed heitsid end pikali nagu oleksid suremas. Suurem osa tagasitulistajaid oli ühel ehk teisel kombel wigastatud.

Nüüd olid kõik waenlase patareid awalikuks tulnud. Meeste jooksukraawi pääsemise järele awati nende üle otsekohe nii hirmus suurtüki tuli, et kogu ilm tundus täis olewat pommide põrgumuusikat. Waenlane wastas kõikidest patareidest ja shrapnellid hakkasid nende kohal, isegi keskel, lõhkema. Mehed aga olid liig roidunud ja nürimeelsed, et sellele veel mingit tähelepanu pöörata.

Poole tunnise pommituse järele hakkas waenlase tuli nõrgenema. Selle järele kui tagumistest jooksukraawidest tuhat meest abi saadeti, anti uuesti käsk pääletungimiseks.

Waenlase tuli kõwenes kohe meeste nurmele ilmumisel. Puhkeajal aga olid mõned haubitsad parajasse paika paigutatud — ja pääletungijatele tõid suurt troosti alalised lõhkemised waenlase seisukohtadel. . .

Julius oli imelise uimastuse ja nürimeelsuse wõimuses. Ta ei tunnud enam hirmu, ei waimustust. Alalõpmata langes ta ümber mehi, kuuldus karjatusi, needmisi — ta ei pööranud millegile suuremat tähelepanu. Masinlikult jooksis ta teistega kaasa. Alles okastraataedade lähedale jõudes, kus üle suurte surnukehade hunikute tuli jooksta, tundis ta külma õudust: hunikutest kuuldusid südantlõhestawad karjatused. . .

Waenlasel oli korda läinud endisse peidupaika wiia mõned kuulipritsid. Need hakkasid jälle wastikult lagisema ning tegid kirjeldamatu häwitust, aga selle päale waatamata mindi edasi.

Siis tuli lõök rindu. Julius tundis enese nõrkewat ja maha wajuwat — ja müra ümberringi waikis. Loomusunniliselt rinda katsudes tundus käsi üleni sooja wedelikuga määrduwat.

Ta sai aru, et oli haawata saanud, — kuid ei tunnud mingit erilist walu. Plahwatused hakkasid endise jõuga kuuluma ja ta nägi werd rinnast woolawat.

Waewaga sai ta kuue lahti ning katsus end järele waadata. Et suust werd ei jooksnud, wõis arwata, et kuul oli kõrwalt tulnud ja rinnust läbi tunginud.

Eespool lõhkes jälle miin. . . ja uuesti kordus kole etendus. Jälle said waenlase kuulipritsid uut

hoogu, need särtsusid kui wihasesst kahjuröömust aetud. . .

Ta nägi kõik, mis ümber sündis, kuid jälgis seda omapärase ükskõiksusega, nagu waataks teatris mõnda igawat näidendit. Ta nägi, kuis kaaslased esimeste miinide lõhkemisest tekkinud koobastesse taganema pidid. Warjupääsedes hakkasid suurtükid otsekohe uuesti tööle — ja uuesti algas pommide hulghääleline orkester huugamist nende päade kohal.

Umbes weerand tunni järele waikisid suurtükid; see oli kui käsuks surmale pühendatuile. Nad tõusid uuesti. . .

Haawast imbus kogu aeg werd, nagu oli muutunud üsna kahwatuks ja silmad hakkasid iseäraliselt tumenema. . . Nagu läbi halli udu nägi ta, et kaaslasi oli üsna wähe järele jäänud. Kuid need läksid edasi hirmsa ägedusega. Ta nägi neid wahepääl seisatawat, et anda ebakorralist kogupauku. Waenlase jooksukraawidele kallalungimisel kuulus metsik karjumine. . . püssitükid wälkusid. . .

Suurtükid ja kuulipritsid waikisid mõlemil pool. Kuulus ainult üksikuid püssipauke ja karjatusi. . . Ta ootas mingit otsust, kuid mingit ei kuulnud. Neid oli liiga wähe ja nad olid wist tapetud wiimseni.

Mis see on. . . ?

Põrgulise müra waikimise järele tungisid kõrwu imelised hääled: haawatute korin. Ta waatas korraks ringi. . .

Surnukehade rõugud paistsid nii kaugelt kui tumenew waade nägema ulatas.

Paiguti aga ei silmanud enam üksikuid surnuid. Ta arwas end unes olewat, soniwat: miinikoopade läheduses näis kõik weretawa massina, jättetena segamini paisatud olewat. . . Nagu oleks ürgaegsete metsloomada hiiglaparw siin söömaaega pidanud. . .

Ja hundiaugud seljataga. . . Waewaga pööras ta end ümber ja pööritus kippus päale waadates teiwastest läbipuuritud meeste wäänelduid suusid, hullumeelseid silmi ja ülestõstetud käsa, millede sõrmed kramplikult end kokku surusid ja awasid, nagu oleksid veel otsinud kusagilt abi, tuge, elu. . . Ja nende karjatused. . .

Kogu lai nurm näis korisewat, hädaldawat ja hoigawat. . . See täitis hinge jääse õudusega.

Kuid kirjeldamatu roidumus ja nõrkus wöttis ikka enam wõimust ja tasa pööras ta end selili. Taewas särasid ju mõned tähed. . .

Wähese magamise järele tundis ta õudse külmuse jalgu oma wõimusse wõtwat, nagu oleks neid jääweega pestud. . . Külmus tungis ikka ülespoole, kädki tundusid kohmetuwat ja tarretawat. . .

Siis mõistis ta esimest korda täieliselt, et see on surm — ja nürimeelsus oli kui pühitud. Ajud hakkasid kiirelt ja selgelt töötama. Ta mõistis, et kaaslased olid asjata surnud ja hinges tõusis kibeduse tunne.

Hirmus kurbus ja kahetsus wöttis rinnas maad; ta oleks kisendada tahtnud — surm tundus nüüd nii otstarbetult ja hirmsana . . . ja see ei oota. Kuid ta jäi ikka nõrgemaks — isegi mõtted hakkasid end muutma ja segamini minema . . .

Imeline kohmetus ja külmus wöttis teda ikka enam oma wõimusse. Ta ei näinud enam midagi ja haawatute hoiged kuuldusid nii kaugelt . . . ja nii ongi see parem . . .

Ta kuuleb mingit suminat, nagu puulehtede sahinat waikse õhtutuule puhangul. Ta lamab kusagil maas ja haawalehed wärisewad. Ta nagu näeks oma armsamat . . . ema. Kuid need lähewab mööda — ei märka teda . . .

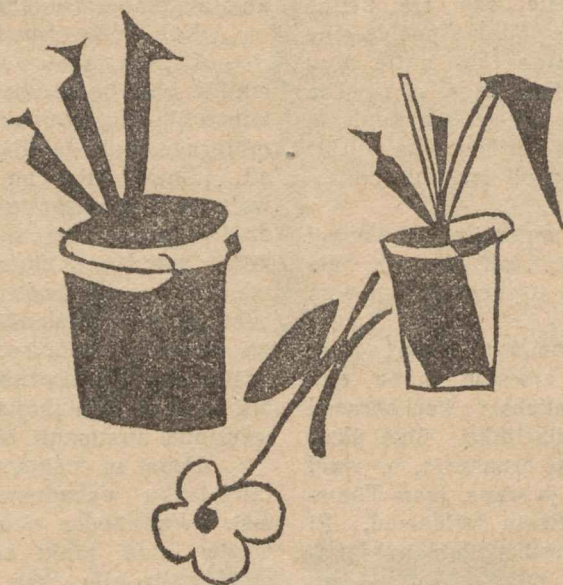
Ikka kuulub see tasane sahin . . . Ta on alles noor poiss. Armsama hobuse seljas ratsutab ta tuttawat lehtpuudega palistatud teerada. Lõhnawad lehed wihuwad näkku . . . Ta kannustab hobust; nad kihutawad koleda kiirusega, ikka kiiremini, kiiremini . . . Näe — ta lähebki lennates . . .

Aga seda mööda kui õhk jaheneb, hakkab tõusma laialt nurmelt walge aur nagu mingi udu ehk mõni salapärane ohwisuits.

See on tasa taewa poole tõuswa sooja were aur . . .

Õõ ämarus aga laotab üle maa oma ääretud hallid tiiwad.

Kogust „Syvyydestä“ tõlkinud W. R.

KÕIK ON KOKKU UNENÄGU

Gustaw Suitsu luuletused 1912—1922

Harwa ükski teine raamat on esimesel lehitsemisel nii erutanud meeli kui Gustaw Suitsu uuem luuletuste kogu. Kuidas on omal ajal kuulsaks peetud „prinse des poetes“, „Elu tules“ müristawate sõjalugudega ähwardaw ja hiljem „Tuulemaas“ sügawalt meedisklew poeet reageerinud ligi kümme aastat kestnud marupuhangute pääle? Missuguste tulisõnadega rabab tema ilmasõja ellukutsujaid, missuguseid leegitsewaid sõnu leiab ta rahwaste ennekuulmatu wabaduswõitluse ülistuseks? Eks ole ju ometi iga poeedi ja kirjaniku ülimaks kohuseks kaastõõtamine miljonite ja miljonite rusutute ja rõhutute saatuse parandamisele, eks ole nende ülesandeks töörahwa wabaduswõitluse pooldamine ja selle wõitluses kaasalõõmine, kui mitte muu siis vähemalt sütitawa sõnasõjariistaga, nagu seda tabawalt tähendab Prantsuse praegusaja kuulsam poeet Henri Barbusse omas etteheitwas kirjas Gabriel d'Annunziole, kes end oli lasknud patriotismist kaasa tõmmata.

Ju eessõnas tähendabki autor, et on temagi jaganud pöördele kutset, sest „kui see on täie teadmiseega tegutsemine, siis tõstkem mässu oma ilusamate unenägude nimel“.

Asjata aga otsime „Unenäo“ kogust isegi kõmisewate sõnade mässu, arwatud maha ehk „Internatsionaali“ ja „Marseljeesi“ keskpäraseid tõlked. On waid „kahte kaelastikku, ühte üksipäini, pihtu peenikesi, õlanukke õrnakesi“, on waid wähe pilget polka, kaerajaani ja wana Jaan Tõnisoni kohta, kes ikka weel Eestit wõidawad. Ei saa poeet salata ka oma kultuurilist üleolekut laudkonnast, kus „herra pressib püksi kanti, daam kannab briljanti, kuid musta küünt weel kumbki hästi peita ei saa“.

Ja nii järgneb lehekülg leheküljele järjestikuni, ilma et ühelgi neist silm ja mõte rahuldatusa punastada wõiks, ilma et ühtegi neist loeks uuesti ja uuesti, kuni pähe jäämiseni, nii kui oli lugu omal ajal „Elu tule“ ja „Tuulemaagagi“.

Pöörame siis uuesti eessõna poole, et leida mingitki seletust wõörastawale nähtusele. „Olen näinud selle imetaolise teostamist, mille eest mitmete sugupõlwede usutunnistajad on surma läinud. Milline teenimatu õnn! Milline saatuse pilge! Olen kaasa elanud nobeda waatuste wahetuse, kus unistus on muutunud hullustuseks, mõte mõttetuseks, idee ideetuseks“ ning kõik see kokkuwõetult

on pannud Custaw Suitsi ühes Calderoniga hüüdma — „kõik on kokku unenägu“ ja wiinud teda pessimismi maile ning kõhklejate kilda.

Mis on siis öieti juhtunud? Missugused unistused on hullustusteks, mõtted mõttetusteks, ideed ideetusteks muutunud?

Sugupõlwede lugematud usutunnistajad on märtrisurma läinud tööliklassi ja rahwaste wabaduse idee eest, ning just läinud aastakümme on ohwreid nõudnud mitmewõrra enam, kui eelmised aastasadajad. Kuid kas on see olnud asjata, kas wõib see anda põhjust pessimismiks, meelegeitlikult araks elust unenägude walda siirdumiseks?

Küll kõike muud.

Läinud ja olewate wihaste heitluste ja lugematute ohwreid seniseks tulemuseks on olnud ühe kuuendiku kogu maakera pinna, kuigi ehk weel mitte absoluut täielik, wabanemine orjuse ikke alt. Samal ajal on see hiiglawõitlus walguna walgustanud miljonite ja miljonite tööorjade pimedaid ajusid ning hiiglasammudega lähendanud kõigi maade rõhutute lõpuliku wabanemise momenti. See on ometi tõsiasi, mille wastu kõige pehtinumki reaktionäär waielda ei saa. Samuti on suured tulemused wäikerahwaste wabaduswõitlusel — uusi wabariike on tõusnud Euroopas kui „seeni saju järgi“, nii et asjatust wõitlusest wäerinna kummagil äärel ei wõiks kõnetki olla.

Poeet on nähtawasti sügawalt pettunud just rahwusliku wabaduswõitluse kurwadest tulemustest. Wabanedes wõöraste ikke alt on wäikerahwaste laiad kihid sattunud omamaa rõõwikute meelewalla alla, kes sagedasti barbaarsemad ja hoolimatamad wõöramaalastest. Nii on lugu Eestiski, kus

„prassib wana, uus Pungla:
Jaak-kurat, jalad põhjas ju, Jaak!
Kus kehwide töötatud Kungla —
ees, taga tapp, kuulid ja kaak.
Kus Englise kaitse all Asutaw kogu,
uus asundus Rahumäe raal.“

Kuid kirjanik-poeet ei peaks ometi sugereeruma ainult olewiku kurbadest piltidest. Ta peaks nägema wähegi kaugemale tulewikku. Ta peaks analüseerima sündmusi, nende käike ja see tõendab ometi, et libahuntide märatsus ja Raswa-Jaakude pidutsemised Punglas on ajutised nähtused, on üirikene episood, mis tingitud wõitluswäerinna murdjooneliikkusest ja ei millestki muust.

Kuid seda kaugenägelikkust ning etteaimust ongi Suitsil nii lõpmata vähe. Ainult üürrike aeg enne Wene suurt rewolutsiooni, kus mõtted „pöörge ümber, aetud rahwad, sõjariistad sundijate wastu“ sadatuhandate ja miljonitegi päid puurisid, arwab Suits halli soldatite massi waadeldes — „Tule ei see päew iial! üksi ämaras näed und“ ja unenägijana tabas teda rewolutsioonitorm ning uneskäijana tundub Suits veel praegugi.

Kuid jätkem poliitika: polnud ju G. Suits waremgi ainult aja kajastaja, waid kõige päält esteet ja poeet.

Mis tuleb aga meil, kes meie marksistid ja materjalistid tahame olla, mõista poesia all ning mis sellelt endi rahuldamiseks nõuda? Sel alal kahjuks on kriteerium kõige puudulisem ning oleks äärmiselt huwitaw, kui keegi selle küsimuse lahendamisele ja selgitusele asuks, kas wõi kuukirja järgmises numbris.

Toome siin ainult mõnede poetide ja teoreetikeride arwamised. Nii nimetab Ameerika suurim poeet E. A. Poe poesiaks sõnade rütmiga iluduse loomist (Tue Poetic Principle), kuna Inglise tuntud teoreetiker prof. Corthope sõnade rütmilise rühmituse teel meeleolude, tunnete ja unistuste awaldamisest tekkinud esteetilist mõnutunnet ja rahuldust nimetab luulekunsti maitsmiseks (w. The Liberal Movement in English Literature).

Luule iseloomust ja ülesannetest aga kirjutab Prantsuse anderikas poeet André Fage: luule leitmotiiviks peab kõige päält olema lihtsus ja energia; põhiwärviks aga — armastus ja kaastundmus kõigi kannatajate ja koormatute kohta; poedi otsekoheseks kohustuseks on kaaskodanikudele paljastada elu-ilu uusi saladusi, ta peab tiwustama inimkonna paremaid unistusi ning energilise sõnaga ergutama wõitlejaid inimkonna parema tulewiku eest.

Neilt seisukohtilt wälja minnes leiame küll liig vähe rahuldawat G. Suitsi wiimaste luule-

tuste kogust. Regress, tagurpidimine annab end Suitsi juures terawalt tunda isegi wormis. „Tuulemaa“ sagedasti lihtsa, energilise, kokkupuristatud, marmorliku puhta wärsi asemel esinewad uues kogus esimesest leheküljest pääle labased, kunstlikud sõnade rühmitused, millest parema tahtmisega juures raske mõtet leida. Ehk paar näitust:

„Miks riiwab, uurdub,
Miks jõude juurdub,
liig suureks suurdub
erk-erksas kõik.
Miks kriimust saawad
kui hinge laawad,
nii haiged haawad
kui altmaa hõik?“ (lhk. 44)

ehk jälle:

„Ennem auga kakard,
kas wõi logard, lakard,
matsist tõusiku ei kojanarr:
joobnud jommi jõhkrat jori,
sõna sõnnikut, teo-pori
iial ülista ei mu gitarr..“ (lhk. 185).

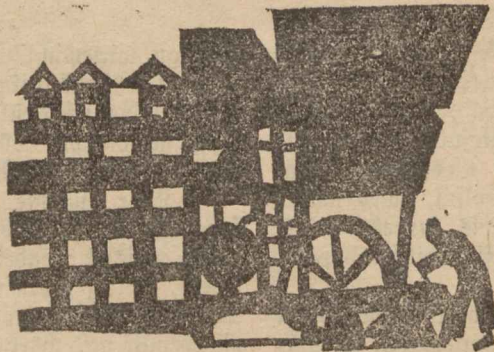
Sama kunstiwäärtuslikke töid on kogus vähemalt üks kolmandik, kuna aga kaks kolmandikku kuuluvad ajakajade ja epigrammide hulka, millel ainult ajajooline wäärtus ja koht kõigil pool mujal, aga mitte G. Suitsi luuletustekogus, kes alati piinliku hoolega sarjanud oma luuletustekogu.

Lõppeks raamatut käest lastes küsid tahtmata eneselt: millega seletada sarnast regressi anderrikkama Eesti poedi juures ja ajalooliselt kõige huwitawamal ja pinewamal momendil? Kas on selles, et

„enne sügist ju koltuwad lehed,
küpsmata wariseb wili maha,
roiduwad nooredki mehed,
laulikud õhkawad tähtede taha“

süüdi ainult spetsüüfiline Eesti waewakaselikkus wõi ehk teatud ühiskonna kihi ja selle ideoloogia pehtumine?

R. W.

OAAS KÖRBES

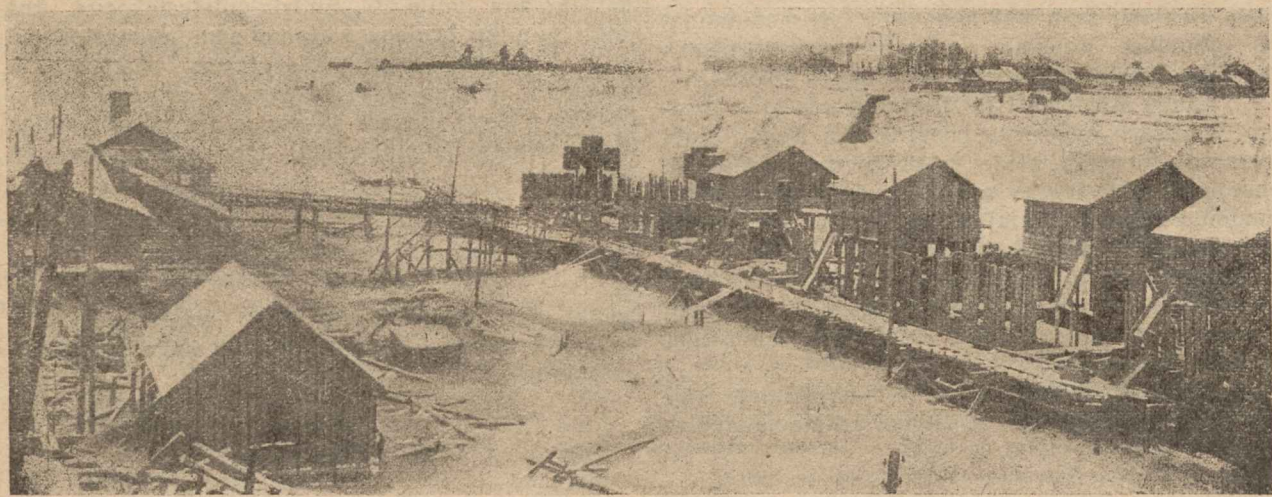
(Hüdroelektri jaama ja lüüside ehitused Wolhowi jõel)

Kui pitalbase tühjal liinva legenditul, kus surmale — sind matta ähwardama liivatuifu näol — filma oleb waatanud, rändamise järelle rahusaaretefele oosti jõuab, siis raske kirjeldada tunded, mis hinge waldatawad. Nii jutustawad kõrbes reisijad.

Elawana tuleb see meelde kui meie tööstuse laanes, kus aastaid kehtunud wõitluse torm ka kõige tugevamate tammede ladwad murdnud ja kus kewadised öökülmad uueste tärlawaid wõfusid ähwardawad, korraga enam leherikkast salu filmad — ehitustööb Wolhowi jõel.

Mingisugune kodujelt meelitaw tunne asub rinda, kui hilisel ööl Petrogradist minewa rongiga Swanka

Wolhowi jõgi kuulub ühte neist kolmest kanaalide wõrgust, mis ühendawad Petrogradi Wolgaga, nimelt Wõschnewolodski wõrku. See kanaalide wõrk lahkeb Rõbinski linna juures, mis Wolgalt tulewate ja Põhja ning Põhja-Lääne raiooni määratud saadetuste pääajagamisekohaks, kahest teisest kanaalide wõrgust Mariinskist ja Tihwinskist. Nendest kolmest ülemaltähendatud weeteest on tähtnud, ja täidab ka käesolewal ajal, oma ülesannet enam ehk vähem rahuldawalt ainult Mariinski wõrk, mis wõimaldab liikumise ligemale kolmkümmend sülba pikkadel, neli ja pool sülba laiadel ja $\frac{10}{4}$ arf. weeskäiwatel laewadel. Teised kaks ei etenda kui weeteed Rõbinskist Petrogradi

1. Jaama alusmüüride rajamine, kessonite jõepõhja laskmine

jaama jõuab ja filmad terwet wäikest tööstuse linnast, mida walgustajad sadanded laternad päris muinasjutulises walgufekülluses särawad, kui tulewase hüigla walguseenergia tekitaja eelteatajad. Ja kui siis waatad seda tööstuselinnakest, mis ülestõusnud pääasjalikult wiimse pooleteise aasta jooksul, näed säälset liikumist, tegerust ning töötempo, mis suuresti erinewad meil üleüldiselt walitsewatest, siis wilksatab pääft läbi mõte — oaas kõrbes.

Enne kui asume praegusel korral Wolhowi kaldal tehtawate tööde üksikasjalisemale waatlemisele, heidame pilku nende ehituste ajaloolise külje, selle mõtte tekkimise ja nende põhjuste pääle, mis digustasid sarnast ehitust põhja-Lääne raioonis esimesena just Wolhowi kaldal ette wõima.

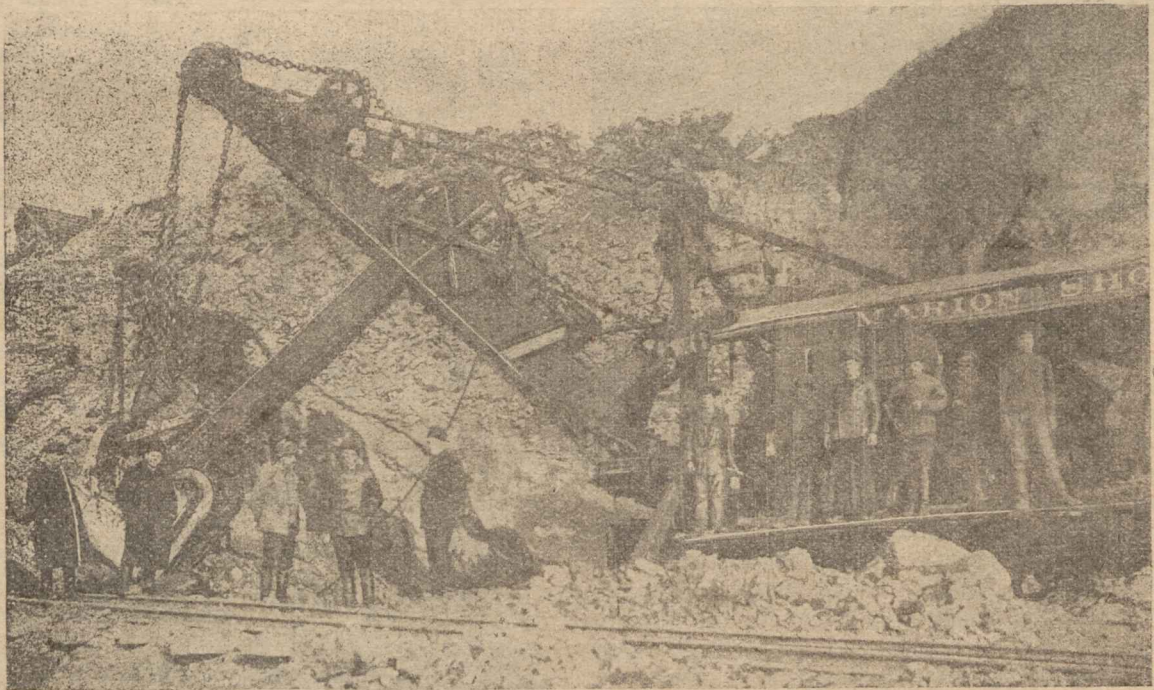
peaaegu mittemingisugust osa, sest Tihwinski kanaalide wõrgus wõiwad kiituda ainult laewad, millede pikkus 12 f., laius mitte üle $2\frac{1}{2}$ f. ning weeskäit $\frac{1}{4}$ arf.; Wõschnewolodski wõrgul aga puudub isegi täieline ühendus Petrograd-Rõbinsk.

Kahe wiimse, Tihwinski ja Wõschnewolodski, kanaalide wõrgu ümberehitamise küsimus on arutamisel olnud endistel aegadel mitmel korral, sest esiteks tarwilik selleks, et liig koormatud Mariinski wõrku vähematest laewadest wabastada ja teiseks, et luua weeteed, mis nii tarwilik neid wõrkusid ümbritsewale tööstuse raioonile. Küsimus, kumba neist kahest wõrgust ümberehitada, on paljadel kordadel waelusaineks olnud. Alatafa on Tihwinski kanaalide wõrk enese pääle tähelpanu tõmmanud, sest ta on kõige lähem weetee Petrogradi ja

Rõbinski wahel, kuid tema ümberehitamist sarnaselt, mis võimaldaks liikumise suurematele laewadele, ei luba temas walitsew weepundus; äärmine, mis kätte saada võib, on liikumine laewadel mille pikkus 24 f., laius 3 f. ja weeskäik $\frac{3}{4}$ arfch. Palju paremas seisukorras sellest küljest on Wõschnewolodski wõrk. Sellesse wõrku kuuluvad jões nagu Wolchow, Msta, ülem Wolga on nüüdred weerikkad, et lüüside ehitamise korral võimaldavad liikumise kōikidele Marinski wõrgu nüüdsetele laewadele. Kuid kõige tähtsamad asjaolud, mis Wõschnewolodski wõrgule annawad eesdõiguse, on esiteks see, et ühtlasi lüüside ehitamisega awaneb ka nende jõgede weejõu ärakasutamise võimalus, mis lubab warustada elektriga nii Petrogradi, kui ka Borowitshi ja Nowgorodi tööstuse raioonid; teiseks awaneb sellega ka weeteo Petrogradi ja sarnaste tööstuse tekkkohtade wahel, kui Twer, Borowitshi ja Nowgorod.

Sarnane kawa leidis väga suurt oppositsiooni Nowgorodi semstwo walitfufe poolt, kus kardeti Ilmeni järwe pinna tõusmist ning põldude wee alla minemist. Et sel korral wastawad topograafilised ja gipsomeetrised (maapiinna kõrgust äranaõtjad) andmed puudusid, mis oleks võimaldanud järwe pinna tõusu täpikäälse äramääramise, siis töötati Palitfini poolt weel teine projekt välja, mille järele weetõus tamme ees 11 meetrit. Jõujaam oli kawatjetud kahetfa weelõobis turbiiniga, millede üldjõud 40.000 hobusejõudu. Selarwe kogu ehituse pääl oli 10 miljoni rbl.

Ülemaltoodud kawasid arutati mitmel korral sifemiste wee- ja maantee walitfufe tehnilistel nõupidamistel ning otsustati wiimaks (1913 aasta lõpul) nendes mõnefuguseid muudatufi ette wõtta. Ümber-
tõõtamise, kusjuures oli põhijooneks Ilmeni järwe pinna muutmataks jäämine, toimetas inf. Kalinowitsh;

2. Ekskawaator „Marion“ ehitatawast lüüsi kanaalist maad kõrwaldamas

Kõikidest Wõschnewolodski kanaalide wõrku kuuluwatest jõgedest on püütähtsus Wolhowil, sest tema laewasõiduks kõlblijeks muutmiseega ühineb Mariinski pääweeteega Ilmeni järw kõigi teda ümbritsewast laialdasest raioonist tulewate jõgedega; awaneb awar weeteo Ilmeni järwest Ladoga ja Dneega järwesid ühendawasse wõrku.

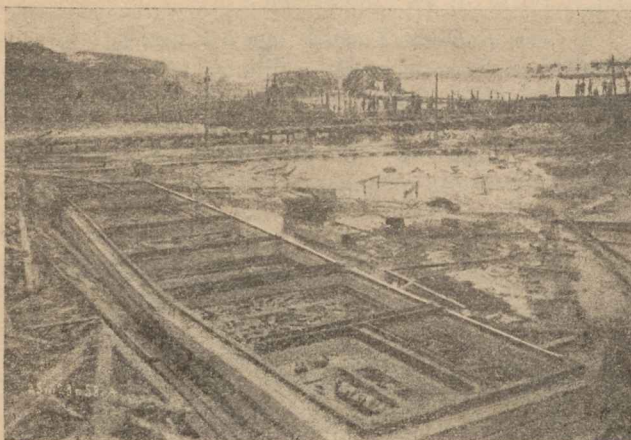
Wolhowi jõele lüüside ehitamise ja ta weejõu ärakasutamise küsimus sai esimest kord põhjalikumalt walgustatud 1911—12 aastal, kui teedeministeeriumi sifemiste wee- ja maanteede walitfufe poolt määratud Wolhowi uurimiste salga ülema insener Palitfini ja inf. S. Graftio poolt sellekohased projektid kofu seati. Palitfini plaani järele tuli ehitada allapoole Petropawlowski karestikka nende otjekohesesse lähedusse tamm, mille weepais 13 meetrit. Nii lüüside kui ka jõujaama kohaks oli määratud parem kallas.

kuid ümber-
tõõtamisel said tehnilise nõupidamise juht-
nõõride järele muudetud ainult hüdrotehnilised ehitu-
sed, kuna aga inf. S. Graftio poolt kofuseatud jõu-
jaama projekt endiselt jäi. Uuesti ümber-
tõõtatud projekti läbivaatamine wõttis jälle aastaid aega, nii näitufeks arutati teda mitmel korral 1916 aastal, kuid tegelikude töõdeni ei jõutud. Peab weel tähendama, et pääl nende ametlikkude projektide oli samal ajal ka ühe eraettewõtte, nimelt „Петроградское Общество Электрoпередачи силы водопадов“ poolt projekt wäljatõõtatud, mida aga üldse läbivaatamisele ei wõdetudki.

Nii kulufid pool tosinat aastaid kawatjedes ja —
wõib olla oleks neid tofingi jaanud, kuid sääl tuli korraga aasta 1917 oma üllatawate kawadega.

15. juulil 1918 a. awaldati rahwatommissaride nõufogu poolt määrus asutada Wolhowi töõde walitfus.

Volhovi tööde walitus, afudes ülesande täitmisele, seabis oma tegewuses järgmise põhimõtte üles. Mariinski kanaalide võrk, kui weete, mis ühendab Balti merd Kaspiaga, peab tulewikus esimesel kohal seisma, sest tema sisaldab enesest põhja weeteede päämagistraali, mis peab edaspidi võimaldama tee Põhja Jäämerele. Seepärast ei või ta loomulikult praegusesse seisutorda jääda, waid nii eht teist tuleb ta ümberehitada ning ta mahutus sarnaseks muuta, et see võimaldab liiku-

3. Kessoni alus

mise kestmise suurusega Wolga laewadele, millede pikkus 50 f., laius 7,5 f. ning weeskäik $1\frac{1}{4}$ arf. Selle teostamise järele saawad kõik suuremad laewad Mariinski võrku mööda käima ning Wöschnewalodski võrgu ülesandeks jääb ainult sarnastele laewadele liikumise võimaldamine, mis oma ehituse poolest ei nõua jõe põhja sügavamaks kaewamist ega muid sarnaseid kaufestwaid töösid, s. o. harilikku kanaalivõrgu laewadele.

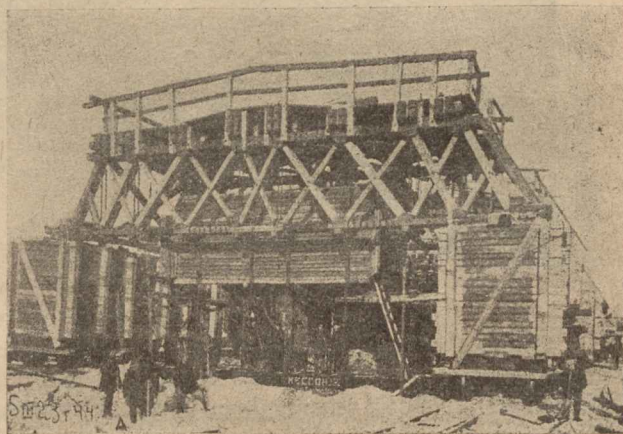
Seda arwesse wõttes otustati ehitada Petropawlowski kärestikkude lõppu, umbes 400 f. lõunapoolse Põhjaraudtee silda tamm,*) mille ette koguwa weepaisu pind oleks $10\frac{1}{2}$ meetrit kõrgem harilikult Wolhovi pinnast, absoluutne kõrgus aga 7,72 f. Baltimere pinnast. Sarnane weetõste võimaldab täielise liikumise laewadel, mis poolteist f. wees käiwad, ilma et see Almeni järwe pinnale peale tuntuwat mõju avaldaks (järwe pind tõuseb ainult 0,11 f.). Silmaspidades Wolhovit mööda weetawat saadetuste hulka ning selle loomuliku juurdekaswu otustati ehitada lüüs, mis võimaldab kuni 40 läbilaskmist ööpäewa kohta. Jõu jaama kohaks määrati wahel tanne otja ja lüüsi wahel paremal kaldal. Jaama, mille hoone põhjapind 175×40 meetrit, siseseade seisab koos 10 turbiin-generaatorist, milledest 8 töötajat ning 2 tagawaraks; esimese töödud on 10.000 hobusejõudu, viimaste — 1400 hobusejõudu. Jaama üldine jõud 80.000 hobusejõudu, woolu pinewus 11.000 wolti.

*) Tamm, wastandiks endistele kawatustele, kus oli ette nähtud liigwee kõrwaldamiseks põhjaluugid, otustati ehitada täiesti kinnine ning liigwee kõrwaldub üle wälja. Tammi pikkus 210 meetrit.

Olisohesed tööd Wolhovi kaldal algasid 1918 aasta lõpul ja seisid esialgul loomulikult ainult eelwalmistustes päätöödele, s. o. abitöodes, nagu tööliste korterite, ladude jne. ehitamises. Äärmine materjaalide puudus, mis sel ajal walitses, ei lubanud aga wähe-matti edenemist. Tööliste arv, mis 1919 aasta kewadal 120 oli, ning suwekuudel kuni 500 tõusis, langes sügiseks 250 pääle. Minuke, mis sel aastal enam nähtawamat ehitati, oli $2\frac{1}{2}$ wersta kitarwõpapist raudteed ning 50 hobusejõuline auruelektrijaam.

1920 aasta ei olnud oma eelkäijast mitte parem, waid weel pahem; see oli kõige raskem aasta Wolhovi ehituse ajaloo. Mendel kahel aastal jõuti aasta töö programmi täita ainult 7,5 protsenti. 1921 aasta esimene pool ei töotanud ka weel midagi paremat, olgugi et töö ulatuslikelt laienes (selle aasta kewadel ajuti päätööde juure), sest uue majanduspoliitika tuli lisaks weel seni tundmata raskus — rahaga warustamine. Sellega oli lugu esialgu niiwõrd kriitiline, et isegi kõige paremal tööajal, maituus, tööliste arv 750-est 600 pääle langes. Rahaga warustamise protsent kõnesolewa aasta esimesel poolel oli otse usumata wäike, kõikus kuude wiiji wõttes 1 protf. kuni 10 protf.

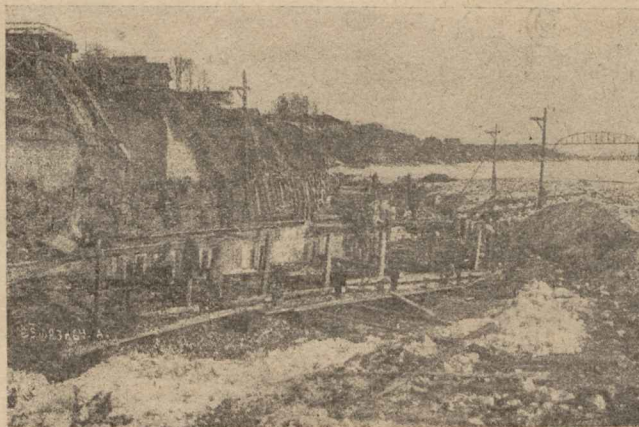
Alles septembrikuul muutus seisutord. Siis arwustid, nagu seda pääinsener H. Graftio aruannetest näha wõib, su. Lenin ja Sinowjew isiklikult sammutid Wolhovi ehituste seisutorda parandamiseks ja Rejstaidesaatow Komitee tunistas Wolhovi ehitused lõök-ülesandeks, määrates nende lõpetamise tähtajaks 1924 aasta sügise. Sellest ajast algab tõus. 1922 aastal kõige pääle waatamata ei jõuta aga weel töö tempot selleni wiia, et see oleks wastanud ülesandele, sest

4. Sild tõstetawate raudkessonite tarwis; wiimseid tarwitatakse jääkaitse seina postide ehitamiseks

täielikult nõuetele wastawaks muutus rahaga warustamine alles selle aasta sügisel; eelmistel kuudel kõikus see kestmiselt 50 protf. ümber ja tööprogrammi täitmine ka umbes samades piirides. Siin juures peab tähendama, et tahtus ei seisnud mitte töö liig wähefesi pinewuses, waid pääasjalikult materjaalide puuduses, sest tööde ulatus oli suuresti laienenud (tööliki oli juba 6000 ümber) ning saadud rahasummad kulufid ainult tööpalkade pääle, kuna aga materjaalide muretsemiseks peaaegu mitte midagi üle ei jäänud.

1922 aasta sügisel tuli viimaks lõpulik pööre: rahaga varustamine tõusis laevade ettenähtud piirideni. Waadelbes nüüd, käesoleval aastal, ehitustööd nende hüglal ulatuses, (tööliki oli aprilli algul 10.000 inim.) üllatavalt ehiteteks suuresti need ajutised abiehitused, see tööstuse linnakene, mille sisse pääehitus ise ära kaob. Sarnane hüglalaehitus, kui Wolhowi hüdroelektrijaam, nõuab määratud kohapääleiseid abitöökodasid, terweid wabrikuid. Linnakeses, mille piir umbes poolteist wersta igatpidi, leidub üle 200 liht ning ligemale 70 tehnilise otstarbega ehitust. Tehnilistest ehitustest paistawad esimestena silma 800 hobusejõuline elektrijaam, mis töötab nelja 200 hobusejõulise diiselmootori abil. Saiaulatusele töö töttu ei jõua aga see jaam kõiki ülesandeid täita ning praegu on ehitusel weel kaks uut, millest üks 500, teine 600 hobusejõuline. Siis kaks kokkusurutud õhutekitajat jaama (kompresser), millede üldjõud 1.000 hobusejõuline. Esimene nendest walmistab kõrge pinewusega õhku (9 atmosfääri), mille abil töötawad paekivist jõealdal puurimiseks tarwitatawad pneumaatilised perforaatorid (kokkusurutud õhu abil töötajad puurmasinad); teine aga annab enam madalama pinewusega õhku, mida tarwitatakse kessonite *) jõe põhja lastmise juures. Igafugu rauatööde tegemiseks on täieline rauawabrik mitmete kümnete treipinkide ja teiste masinatega, niisama ka sepikoda. Siis wedurite parandamise töökoda — depoo, ehitusplatsil töötawate wedurite remonteerimiseks, kraaniid purustamise, betooni walmistamise, lauasaagimise jne. wabrikud.

5. Tammi ehitustööd pahemal kaldal

Kogu linnakest lõitawad risti-rästi läbi raudteed, millede üldine pikkus 17 wersta laiarööpalist ja umbes samapalju kitsarööpalist. Raudtee wõrgu teenistuses on kaks kitsarööpalist ja 8 laiarööpalist wedurit, 150 platwormwagunit ning üle 100 wagonetka. Pääle selle ehitatakse praegu weel kitsarööpalist õhuraudteed. Linnakese teisel serwal paistab kõrgele üle teiste ehituste tõusew torn, see on weewärk, mille wõrk läbi linna laiali laotatud; linnakese keskpaigas näikse teist wähemat torni — pritsimaja. Pääle nende puht tööstustehniliste leidub weel terve rida terwishoidlikka ja muude töötingimiste hõlpuustamise iseloonuga asutusi, nagu leiwarabrik, söögimaja, toiduainete ladud ja kauplused, pesuköök, kool, klubi ning rida haigemajasid. Minute, mis tuletab meelde, et see kõik ajutine, on puuehitused.

Nüüd astume pääehituste juure. Need, nagu ülemal tähendasime, jääwad iseäranis oma territoriaals-

*) Kessonid = raudbetoonist walatud määratud lastid, mis lastakse jõe põhja wundamendiks tulewasele hüglalaehitusele.

ulatuses poolest abitööde warju. Siin jääb film esimesena peatuma kaldasse kaewatama liiki kanaali tööde pääle; seda toimetatakse kolme efskawaatori (maadkõrwaldaw majin) abil, millede ühine töowiljakus 70 kub. f. ümber tunnis. Et jõe kallas, nagu seda pildil nr. 2 näha wõib, fikkest paekiwist on, siis saab see esiteks dünamiiidi abil purustatud, kusjuures dünamiiidi laengute tarwis minewate aukude puurimine sünnib ennenimetatud pneumaatiliste perforaatorite abil.

Need tööd on jatkunud kogu talwe ning praegusel korral juba umbes pool kogu tööst tehtud. Wähe eemal jõel, sääl, kus ennem Wolhowi kiirelt liikujad wood tahtamata edasi tõttasid, filmame nüüd mingisugust paralelogrammi kujulist laudadest kuuride kogu. Siin kogu töö raskuspunkt, siin toimetatakse tulewase hüdroelektrijaama alusmüüride rajamist, kessonite jõe põhja paigutamist. Seda tehtakse järgmiselt: kindlasti äramääratud kohta jões tehtakse mullast saareke. Saarel ehitatakse tugew rauast raam, kessoni alus, nagu seda kujutab pilt nr. 3. Raamile walatakse rauabetoonist põhjata kast, õigemini põrandata hoone, mille pikkus

12—14 f., laius 3,5 f. ning kõrgus ligemale 2 f. Kui nimetatud kast — kesson walmis, asetatakse ta külge kaewanduse aparaat, mille kaudu inimesed alla lähewad ning suure töö ja waewaga jõe tehtud saarekest weel märksa suurema waewaga hakkawad kõrwaldama. Kõik jõe loobitud muld kaewatakse jälle üles ning saadetakse aparaadi awanduse kaudu wälja. Kaewamise juures jäetakse raami, f. o. kessoni serwade alla nii ütelda wai-

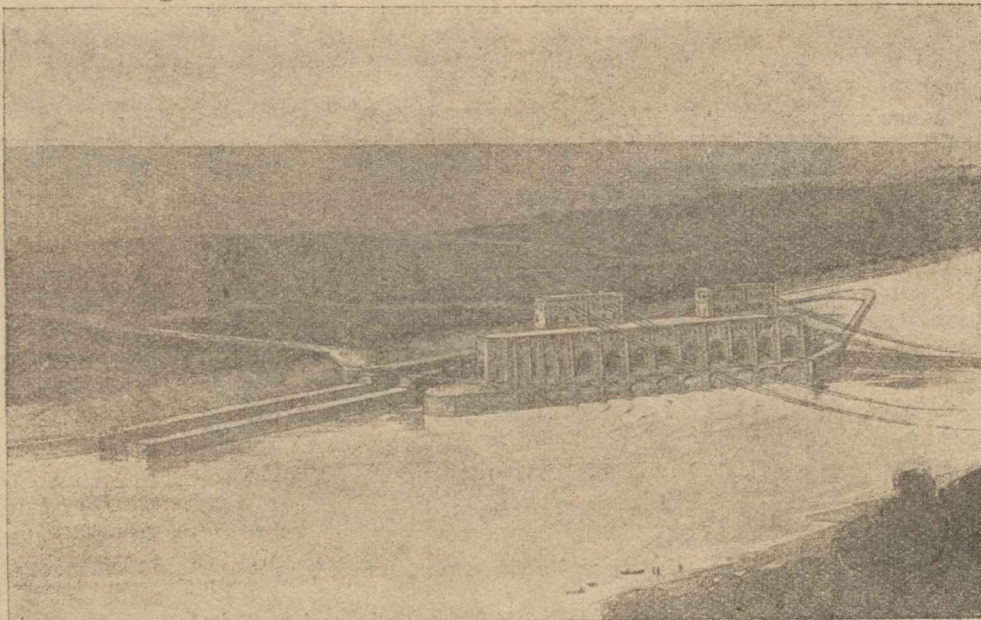
kesed mullast toed. Kui kessoni alt üle kõige pinna teataw paksus mulda wälja on kaewatud, tulewad inimesed üles ning kokkupressitud õhufurwe, mis kogu aja kessonis walitsetes, ja sinna tungimat wett tagasi hoidis, lõpetatakse, mille tagajärjel kesson nüüd kõige oma raskusega mulla tugede pääle wajub, mis aga teda loomulikult kanda ei suuda ja ta langeb niipalju allapoole, kui mulda alt wälja kaewati.

Selle järele lastakse uuesti õht sisse, lähewad inimesed alla ning algab jälle mulla wäljaaurgitsimine; ja nii kestab see, kuni kesson on wajunud 0,50 jülda allapoole jõe harilikku põhja, kuhu ta jääb nii ütelda на веки веков. Sel kombel lastakse sarnaseid betoonist majasid Wolhowi põhja 18 tükki, tehtakse wee alla betoonist uulits. Siin töö, mille üle wast nii mõnelgi mõtelda mahats. Käesolewal korral on täielikult jõe põhja lastud 2 kessoni ning parajaste lastmisel 3; teised on weel alles mitmejagustes ettewalmistuse järkudes. Jaama kewadiste jääde eest kaitsmise mõttes ehitatakse jääkaitse sein, mis eraldab jões niinimetatud eelkambri, kuhu kogub töötaw wesi. Wiimastel kuudel on tööd algatud ka jõe pahemal kaldal;

jääl raiutakse määratu kõrgesse paekivist kaldasse „luffu“ tamm otsa kinnitamiseks. Et Wolhowil ka kalapüüdmise mõttes oma tähtsus ei puudu, siis ehitatakse kolm nurka, kus ühinewad jaama hoone, jääkaltse sein ja tamm, kalakäik, mis võimaldab kaladel nii alla kui ka ülespoole liikumise. Osa jaama sisseseadest — turbiinid — tehtakse väljamaal, Rootsis.

Meie nägime eespool, et kõige tõusu pääle maatanata ka veel möödunud 1922 aastalgi ei jõutud töö programmi täiel määral täita; nüüd on aga sellest küljest lugu hoopis teiselt kujunenud. Möödunud aasta lõpul töötati 1921 aastal väljatöötatud töökava uuesti ümber, kusjuures ehituse lõpetamise tähtajaks endiselt 1924 a. sügise jäi, s. o., mis 1922 a. tege mata jäi, lisati eelolevatele aastatele juure, mille tagajärjel käesolew töö programm mitte sugugi maha ei jää ennesõjaaegsest. Kõige selle juures jõuti käesolewa

aastatel õige elaw. Loomulik, et siis, kui nimetatud raskused kõrvaldatud, jarnane elawus aina kasvab. Sedasama võib ka teistes tööstuseharudes loota. Kõige suurem kasu Wolhowi ehitustest saab aga Petrogradi osaks. Ehitataw 80.000-hs. jõuline hüdro-elektri jaam, mille energia õhukaabelite teel Petrogradi juhitakse, võib anda tema täie tööjõu ärakasutamise korral kõige weerikamatel aastatel kuni 390 milj. kilowatt-tundi aastas; kõige weewaefematel aastatel kuni 210 milj. kilowatt-tundi aastas, keskmiselt aga 300 milj. kilowatt-tundi elektrijõudu aastas. Et saada jama määra elektrienergiat, aurujõul töötajate jaamade abil, selleks kulub aastas keskmiselt 24 milj. puuda sütt. Sarnase jõelogu hind väljamaalt ostes — säält meil teda senini ifta pahatihiti on muretsjetud — maksaks ümargusest 5 milj. kuldrbl. Kui arwesse wõtta seda, et Wolhowi jaama jõudu täielikult ära-

6. Tulewane Wolhowi hüdroelektrijaama hoone. Paremal pool tamm ja jääkaltse seinaga eraldatud eelkammer, pahemal pool lüüsi kanaal

aasta märtsikuul juba niivõrd hiilgawate tagajärgedeni, et kuuprogrammist sai täidetud 118%, mis endise, 1921 a. väljatöötatud programini kohta 180%. Sarnaste tagajärgede kätte saamiseks on aga kõik ära tarwitatud, mis meie kihtad olud wähegi lubawad: Wolhowi kaldal on tekkinud wäikene lapikene Ameerikat, kus kõik töösid katjutakse võimalust mööda mehhaniseerida, masina töödeks muuta ja kus peaaegu kõikides mehhaniseeritud töödes on kolm tööliste wahetust, tähendab, tööpäew 24 tundi.

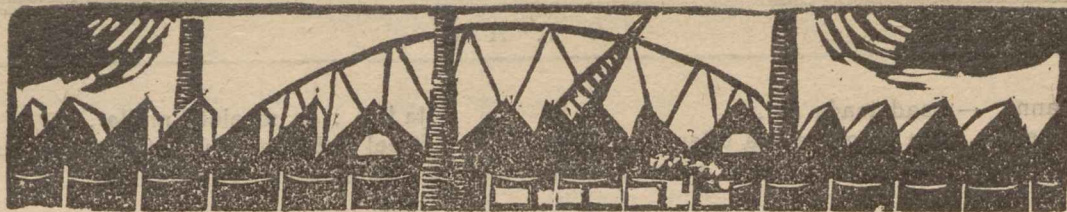
Lõpuks peatame veel lühidalt nende tagajärgede juures, mida annab Wolhowi ehitus. Wolhowi laewasõidu kõlblikuks muutmiseega tõuseb kahtlemata Ilmeni järwe ümbruskonna tööstus, eeskätt metsatööstus, mis Ilmeni ümbruses päätoöstuseharuks. Selle pääle maatanata, et Petropawlowski lärestikkude pärast parweta mine wäga raskestatud, suuri lisakulusid nõudis jne., oli metsamaterjaalide saatmine siiski ifegi ilma sõja

katutada saab ainult praeguste Petrogradi auru-elektri jaamade kaastöötamisel ning mahaarwata amortisatsioon (wäärtuse kustutamine) ja igasugu muud kulud, siis on Wolhowi weejõu ärakasutamiseft saadaw summa ifkagi umbes 4 milj. kuldrbl. aastas. Kui tähendatud 24 milj. puuda sütt Doni jõekaewanduseft wadada, siis läheb selleks pääle kõige muu 390 tuhandetonnist rongi tarwis, kusjuures umbes 10% fogu weetawateft süteft kulub wedurite kütmise pääle.

Sellest selgub, et Wolhowi ehitus, mis eelarwe järele läheb ligemale 40 milj. kuldrbl. maksma, enese mõne aastaga äratasub.

Wõrreldes ehitatawat Wolhowi hüdro-elektri jaama, mille masinuseft hoonet kõrwalolew pilt kujutab, teiste Euroopa mannermaal ja Ameerikas olemate analoogiliste ehitustega, pretendeerib esimene ka siin õige filmapaistwa koha pääle, kuulub kõige suuremate hulka.

Wäike Walter.

SADAMAST LAHKUW LAEW...

K. Dixi

Sadam.

Siin on elu. Nagu sipelgad meekärje juures, sama usinalt näed siin töölisi töötamas. Kõik töötawad, kõik töttawad. Homme on ju uus päew, ootawad uued ülesanded, ootab uus töö.

Weepinnal liuglewad lootsikud, kaaterid, ajades üksteist taga — kõigil on rutt.

Muuli tagant ilmub walge luigena „Wabariik“ nähtawale. Meeldiwa baritooniga teatab ta oma lähenemisest. Sadamas oodatakse külalist, wastuwõtmiseks on kõik walmis.

Rõõmsad on ootajad, kõlab naer. Päike, sillal ootajad inimesed waatlewad walget luigerinda, waatlewad, kuidas ta weepinda lõigates sillale läheneb.

Ka Aadi ootab. Laew toob talle tööd. Ta kõrwal sadamasillal olewad jahukotid tulewad laewale wiia. Käsi rinnal risti hoides seisab ta siin kujuna, kes nagu ütelda tahaks:

„Waadake, missugune ma olen!“

Lai rind on paljas, paistawad tugewad lihased. Päiwitanud näol on märgataw puna.

„See on sama, kes üksinda märatsejaid waigistas,“ kostis sosin ootajate hulgast.

Läheneb laew... Aadit tundjad kõnelewad ühest ta juhtumisest, mis tema pääle aukartusega sunnib waatama.

* * *

Kes tegi rewolutsiooni; kes ohkas, et pole enam tsaari. Oli sarnaseid, kes ei teadnud, missugune wõim linnas walitseb. Joomarid ja hulgu- sed algawad wiinast, rüüstajad kutsuwad peksma. Oli päew, kus sarnane ollus oma urgastest välja pugese ja uulitsal massiga ühes karjus:

„Wiinaladude juure!“

„Peksa juute!“

Tormati wiinaladude juure. Ahnelt waadeldi lukustatud uksi.

Tumedad lõõgid, kiwidele kukkuwa kangi klirin, rõõmuhõisked.

Aadi juhtus mööda minema. Ta nägi. Heitis massi pääle wihase pilgu, tungis lähemale purustatud uksele.

„Minema siit!...“

Haarab kinni rüüstajate juhi. See karjub:

„Kes oled sa, juut?“

„Saad warsti teada...“

Kerge wihuna wiskab ta rüüstaja mõrgawa kehadehuniku sekka. Ootamatuses taganeb see sammu, astub siis aga wihahoos lähemale.

„Minema siit!“

Kisab, söimab kartlik hulk. Lükkawad üksteist Aadi poole. See haarab ühe, tõstab õhku ja wiskab uuesti kehade hunikusse.

Tagant hüüd:

„Soldatid!“

Rahwahulk walgub laiali...

Aadi asemele asuwad soldatid.

* * *

Waikselt läheneb „Wabariik“, asudes rahuliselt reidile.

Aadi naljatab naisega kirjus rätikus.

„Lähme laadima.“

Naine waatleb Aadit.

„Läheksin, meeldid mulle.“

Kostub hüüe:

„Laa—aadiima!“

„Juba hüütakse... Kas ära sõidad?“

„Seda küll.“

„Ole weel päewaks...“

Haarab jahukotiselga, sammub küürus laewale.

Naine raputab pääd, mõtleb:

„Oh, kahju...“

Sadam kihab. Weepinnal aga liuglewad lootsikud, mootorid. Uhkelt sõidab välja „Stenka Rasin“, nähtawale ilmub „Lenin“.

„Wabariigilt“ lahkusid reisijad. Asemele asusid uued. Laew ei wähenda auru, on walmis iga silmapilk lahkuma.

Aadi mõistab aurikute keelt — nende südames tuksuwad metsad ja legendikud, linnad ja külad...

Kaldal kostub sõnawahetus. Naelutuna lebab raske kast maas. Wiis töölist wannuwad kasti, saatust...

„Ameerikas teeb kõik masin.“

Teine, wanem, salwab:

„Sina, kus elad?“

„Sääl kus töölojused...“

Läheneb Aadi, silmitseb lebawat kasti.

„Kes on lojus, wennad?“

Keegi wastab:

„Sina, mina, meie kõik...“

Pilwineb Aadi nägu, wangutab pääd.

„Mille poolest?“

„Kanna — saad teada . . .“

„Õige . . . Aita selga ja ma ütlen . . . Wiin kohale selle kasti — suudan teha rewolutsiooni. Ameeriklasel on küll masin, kuid istub pankiiri all. Mis ütlete selle kohta?“

Wiiekesi aidatakse kast Aadi selga. Puna-habemik patsutab olale:

„Keegi naine vaatleb sind . . .“

Wastuseks sai punahabe Aadi silmist wihase pilgu. Kiwina surus teda kast. Keha wedrutas, paendusid laudad jalge all.

„Teed, teed anna!“

Lihaksed pingunesid, rebenes waruk.

Naine kirjus rätikus ohkas:

„Särk, särki rikkusid!“

Kindlalt astus Aadi laewale.

Higiselt tuli tagasi, wäristas pääd. Seistes naise ette sõnas:

„Kas parandad, kaim?“

Naerdes haarab piha ümbert kinni, hingab ta pääle higise keha lõhnaga, joowastab naist silmadega, päiwitanud näoga.

„Niit ja nöel mul on.“

Laewalaelt karjutakse:

„Ru — ut — ta!“

Keegi töölistest ei taha Aadist maha jääda — tahawad mängida kottidega. Punahabe wahetab Aadiga üksikuid sõnu. Tahab naise pilku oma pääle naelutada.

Kirjurätikuga naisel on mustad silmad, nagu walminud kirsid. Keha nagu walatud, kumerad rinnad. Ta ei lähe laewale, ootab wiimast wilet.

Südametäiega sõneleb punahabe, Aadi on rahulik, sammud ühtlased. Mänguna tundub tal laadimine.

Punahabe on wihane.

„Ära komista, Aadi!“

Aadi naerab.

„Hinga kergemalt. Puhud laewa minema.“

„Kukud pardalt alla.“

„Olen elus kolm sinusugust päästnud . . .“

Sa ootad järke.“

„Ei tarwita su abi . . . Wöin ise üle kanaali ujuda.“

„Lõpetame töö — teeme katsed . . .“

„Suudan kaks päewa seljakil ujuda.“

„Ainult sõnadega.“

Jälle Aadi ja naine kirjus rätikus.

„Kust pärit oled?“

„Sarnasest asutusest, kus rammu waletakse.“

Sõidame sinna.“

„Üleannetu!“

„Niisugustega on elu lõbus.“

„Ja! . . . sa meeldid mulle . . .“

„Weel rohkem, kui sind sülle wõtan ja päiksepaistele wiin. Tahad?“

„Wii.“

„Hüwa, lähen lõpetan. Saadawad jahu sinna, kus masinad jõuetud . . .“

Naisele meeldiwad kõik, kõige rohkem Aadi. Tahaks temaga üksi olla . . .

Ootab kuni lõpetab laadimise.

Läheneb Aadile. Käes sätendab nöel. Häbenedes, pehmelt waatab Aadile näkku.

„Tulin kinni õmblema.“

Aadil on nägu tõsine, küsib waikselt:

„Tõesti?“

„Näed nöelaga.“

Rahuliselt istus kottide huniku otsa, waatles kui osawalt mänglesid sõrmed, kuidas punetasid naise palged. Ei tahtnud naljatada, asjata sõnaga hingelist rahu rikkuda. Keewas weres tarkas õrn tunne naise mänglemaid sõrmi waadeldes. Esi-mest korda tundis ennast sarnasena ja waatas pehmelt sügawatesse silmadesse. Oleks nagu eemalt paistew meri teda oma lõhnowate lainete kaissu haaranud.

Kotihuniku tagant ilmuwad punahabe silmad. Hiilib, hingab raskelt. Tahaks nagu haarata naist, pigistada teda . . . Aadi märkab.

„Minema siit.“

„Ostsid?“

„Otsi uulitsal, säääl on müüdawad . . .“

„He—he—he!“

Naine tõusis hirmunult, wäriseb.

„Häbematu! . . . Mitte selleks ei tulnud ma . . .“

Aeglaselt läheneb Aadi punahabemele.

„Pean sul'e teed tagasiminekuks juhutama?“

„Oota . . . Ma sind õpetan!“

Aadi tuleb tagasi naise juure.

„Tule, ma saadan sind . . . Puutugu sind keegi.“

Laewale wiiwa trepi juures surus naise kätt. Naine kahtles: kas minna wõi jääda. Mõrus

karjus:

„Ära peata! . . .“

Kõlab komando:

„Trossid lahti.“

Laewalt naeratas naine Aadile. Naeratuses kurbus.

Walgerinnaline luik lahkus pikkamisi sillalt, suurendas kiirust ja kadus warsti muuli taha . . .

Aadi hakkas „Wabariigilt“ mahalaaditud kaupa ladusse kandma, et ruumi teha „Leninile“.

PETROGRADI EESTI KOLLEKTIIWNE TEAATER

pühitses 6. aprillil oma kaheaastast kestuspäewa. Mainitud teater sai oma alguse teatri stuudiumist, mida asutati Petr. Eesti Haridusmaja juure. Esimest korda esines teater publikumi ees 6. aprillil 1921 praeguse Harmaja ruumides H. Anto näitemänguga „Kui torm waikib“. Selle kahe aasta jooksul on ta asjaolusid ja raskeid tingimisi silmas pidades, õige hoolsalt töötanud. Ta on õppinud 40 isesugust näitemängu, neid 55 korda

enestele teise tegewus ala walima, et ülespidamist saada ja ainult tööst wabal ajal teatri alal edasi töötama. Ka omawahelised sisemised lahkuminekud on sagedasti teatri tööd halwanud.

Teater on algusest pääle Eesti Haridusmajaga lähemas ühenduses olnud. Waheajal, kui end Haridusmaja oma tegewuse katkestas, mängis teater Wassilisaare klubi juures, kui ka üksikuil kordadel enese algatusel pidusid korraldades. Kui

Petrogradi Eesti kollektiivse teatri näitlejad

(Teatri teise aastapäewa puhul)

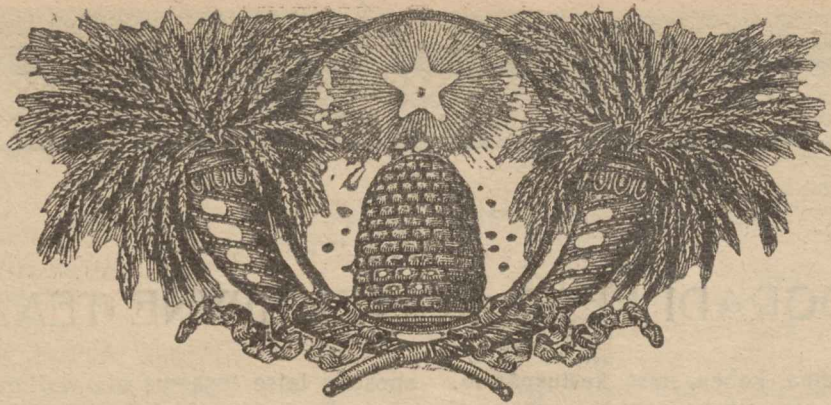
H. Unt, J. Luik, A. Alt, M. Alt, J. Andrejew, H. Juhkum, E. Sõsojewa, W. Nurk, J. Juhkum, A. Komberg, J. Tõnnisson, A. Saan, A. Juhkum, K. Auner

ette kandes — see on suur arw näitemängusid noorele teatrile, suurem, kui seda teatri enese arenemise suhtes lubada tohiks. Kuid olud tingisid sarnast töötamiswiisi ette. Alguses kui teater riigiwarustusele määrati, ja näitlejad siiski muud ei saanud, kui leiwakaardid, tuli neil wiletsate majanduslikkude tingimiste all rohkesti kannatada, külmades ruumides mängides. Nepi tulekul langes aga seegi toetus ära ja näitlejad olid sunnitud

Haridusmaja uuesti awati läinud aasta sügisel tema praegusel asukohal, asus ka kollektiivne teater Haridusmaja juure tööle, mängides wiimasele. Wiimasel ajal on teater Haridusmajaga lepingu kaudu liitunud ja nimetab end nüüd Haridusmaja teatriks.

Siia juure paigutatud pilt on üleswõtte teatri näitegrupist tema kaheaastase kestwuspäewa puhul.

W. R.

PLÄRTS

Madis Höllengott oli üks neist, kes uhkusega wõisid tunnistada, et neil õnneks antud Emajõe jälgil käia. Inimene, kellel piiratud silmaring, kellel tundmata Emajõe au ja ilu, ei suuda loomulikult enesele ette kujutada, mis tähendab ta jälgil käia.

Emajõgi ei ole mitte Neewa ega mõni teine sarnane tähtsuseta nagu neid ilmas küllalt olemas, waid ta wastab oma nimele, on emaks kõikidele jõgedele. Inimsoo suuremate õnnede jumalad ta kaldad omale asukohtadeks pühendanud. Keskmisel jooksul ehib kaldaid püha hiis, Kalewite muistne kuldne kodu — Taara tammik. Sääl kõrgemal klnkul laulujumalale ehitut tempel, mille kõrwal kaugele warju jääb Parthenon muistses Greekas. Sääl lahked laulud kõlawad, surelikkude meeii ülendawad. Ja Amor — kui suweõhtu tundidel silmitsed jõe woogudel liikuwaid paate ehk kaldal unistajaid paare, siis märkad kuidas ta omi tiibu sirutab, südameid poowaid silmuseid keerutab. Üle kõige aga end wõimsana laotab Bachus. Tal templeid neli suuremat: Tiwoli ja Lõhmus, Jaama ja Raadimõisa ning kaks-teistkümme tosinat vähemaid. Oh õnne ja rõõmu sellele, kel õnneks antud, palgaks pantud Emajõe jälgil käia ja süüa ta äärsetel nurmedel kaswawast juurewiljast walmistud „ambroosiat“ ning juua samast juurewiljast distilleeritud „nektari“.

Madis Höllengottil oli see õnn. Tal oli kohe Emajõe kalda pääl sarnane kombineeritud ettewõte, kus ohwerdadi kõigile kolmele Taara tammikus asuwale jumalale, iseäranis kahele wiimsele. See ettewõte oli hotel restoraan-warieteega.

Madis Höllengott läks teistest oma ametiwendadest selle poolest lahku, et wõttis osa igasugu seltskondlikkudest asutustest, nagu tuletõrjajate selts, lasteaia selts, kõlbluse tõstmise ühing j. n. e.; tahtis teine isegi karskuse seltsi liikmeks astuda, kuid kõikidele arusaamata põhjusel ei wõetud teda sinna wastu. See oli ta enese mälestuses ka ainuke kord, kus teda wastu ei wõetud. Kõige huwitawam oli ta enese meelest töötada tuletõrjajate seltsis. Otsekohestest ülesannetest ta küll osa ei wõtnud, sest tulekahjud need juhtusid enamasti ikka öösetel — ja kust sa hing,

tead, mis öösel wäljas juhtub. Ja kui ta teinekord päewalgi midagi põlema läks, siis olid ikka ühed wõi teised põhjused, mis ei lubanud minna. Kui siis pääle tulekustutamise seltsi tähtsamad liikmed tema poole tulid, — harilikult oli see ikka nii — et klaasikest kosutawat töö pääle wõtta, siis rääkis ta wäga kaastundlikul toonil, kus juures oma lihawat nägu, et sellele enam kurwemat ilmet anda, igatmoodi krimpsutas: Kord tõmbas ühe, kord teise suunurga üles, wedas nina wiltu ehk pööras silmad risti, nähes paremaga pahemale poole ja pahemaga paremale poole. „Ah — algas ta — kuidas see maja ometegi siis põlema läks, kui ma just lasteaia uute wärawate ja kahe krampluku muretsemise küsimuse kallal töötasin ja sellesse nii olin süwenenud, et mitte ei märkanud kella lõõmist! — Ja kas teate, nüüd wedas ta korraga oma näo nii kõweraks, et see omas umbes suure wenesaapa liistu kuju — kui teil oleks ka nii palju kohustusi täita, kui töötaksite ennastohwerdawal nii paljudes seltsides, kui mina, siis te ei kuuleks ka kui te oma maja põleb.“

— Ja muidugi, muidugi — kinnitasid teised, millega ka asi lõppes ning jutt teiste asjade pääle üle wiidi.

Ainuke, kus Madis ei puudunud, see oli seltsi aastapäew. Sääl oli ta päewakangelane. Nii läks ka töötamine teistes seltsides.

Sel kombel olid kulunud aastad, jumala kiwid olid jahwatatud, nagu kord ütles üks Emajõe Ööpiku õrnematest järeltulijatest — Anna Haawa. Taara tammik säras uuesti koidukumas. Kalew oli arkanud. Uuesti sammus Lembit tuntud radasid ja ta malewa sääal kauguses oli uut kodu wawalt rajamas, wõitluses. Kaugelt põhjast aga kerkis lootustaw helk, see oli Wäinämõisa terwitlus:

Ei ole aeg weel hilda,
Kus sirguks sugulus tiib,
Kus sündida wõib see silda,
Mis wõsud meil ühte wiib.

Madis Höllengott tegi nüüd kõige hingega tööd selleks, et ehitada seda silda. Tema restoraan oli nagu keskkohaks igasugu sundimisemaa saatust puutuwate küsimuste käsitamisele, sest

Höllengott oli nüüd peaaegu kõikide Taaratammikus olewate seltside liige ja sellepärast oli juba tehniliselt wõimata koosolekuid mujal korraldada, kui tema juures.

Siin peeti plaane ning räägiti waimustatult sündimismaa hiilgawast tulewikust, wõrreldi seda Greeka, Rooma ja kõikide teiste kunagi olnud wägewate riikidega. Kõige keskpunktiks oli aga Höllengott ise. Ta rääkis sellest, mis oli möödas, sellest, mis käes, kuid kõige enam aga sellest, mis ees tulemas. Ta nägu muutus nüüd alalõp-mata, kui harmooniku lõõts; see aina laenetas.

Kõige selle juures aga tõusis paks „ohwri suits“ tänuks — Bachusele.

Ühel õhtul, kui jälle mingisuguste isamaad õnnestawate plaanide arutamine parajasti käsil oli, tuli sinna Hollengott'ile täiesti tundmata noormees. „Mu härrad — ütles ta, kui rääkimise kord temani oli jõudnud, — Kalew on tulnud, Lembit uuesti tõusnud, Wäinämöinen terwitab. Waatke, meie maa see on maa, ja see on meie — ja kellegil ei ole sellega pistmist. Jah, ja meie oleme meie, jah. Aga ma ütlen teile, kas teate, meie ei ole meie.“

— Mis — ütles Höllengott ja ta näole ilmusid korraka kõik wõimalikud grimassid, nii et see wälja nägi kui murkel seen. — Mis mõmin see niisugune õige on? Meie ei ole meie? „Lubage, jatkas noormees katkestud rääkimist, waatke, juba see äritud meeleolu laseb aimata, et meie ei ole kaugeltki meie. Nüüd hakkasid Höllongotti päris wosworiliselt silmad kiirgama ning kustutamata wihakas kargas ta toolilt üles: „Oi sa saatanas küll, no waat kus on nüüd kommunist kaela tulnud; jumala wõhi wõeras inimene ronib uksest sisse, segab tähtsat tööd ja hakkab mõmisema.“ Ka teised said rahutuks ja üks pööras õige kategoorilise nõudmisega tundmata nooremehe poole: „Mu härra, teie nimi ja kutse ning siiatuleku otstarb?“ „August Mätaskass, wastas see wiisakalt kumardades, olen uue seltsi, mille eesmärgiks wõeraste nimede emakeelseks muutmise, esitaja. Meie astume uuesti tõusewasse kalewi kodusse, kuid põlastawa häbiplekina lasuwad meie turjal orjaaja tundemärgid — wõerad nimed, mis wäljaspidi lasewad paista nagu ei oleks meie mitte meie.“

Rahutud pilgud kadusid, isegi Hollengott'i silmad, mis kogu aja olid ristelnud, nagu helgiheitjad, waadates korra paremaga pahema toanurga lage ja pahemaga parema nunga pörandat, siis jälle paremaga pörandet ning pahemaga lage, wõtsid harilikku seisaku. „Waat kus on mõte, no ma kohe alguses arwasin, et siit ikka midagi sarnast tuleb, kuid te härra Mätaskass, tegite sissejuhatuse wäega luulekeelele, nii et ei saanud kohe õiget otsa kätte.“

Nüüd rääkis nimede muutmise seltsi esitaja weel wäga laialt sellest praktilisest kasust, mis nimede muutmisest tuleb:

„Meid saawad tunnistama kõik haritud rahwad, kui kuulewad neid wõimsaid nimesid, mida wõimaldab meie kõlaw keel. Sellepärast peame

nimede walimisel iseäralist rõhku panema nimede massiivse kõla pääle, nimed peawat olema lühikesed ja wõimalust mööda nende lõpuhäälik „s“, sest „s“ on üldse wäega massiivsuse tunet äratav täht. Kõikidel, meie riigimeestel, kes enam massiivsemad, on sarnased nimed, nagu Päts, Soots, Luts jne. Kujutage ette, kui saaksime nii kaugele, et kõikidel meie kodumaa poegadel ja tütar-del oleksid sarnased nimed, mis oleksid lühidad ja lõpeksid nii rütmiliselt, ikka näts ja näts; see oleks tunnistuseks, et meie oleme wahwas, sõjakas ja töökas rahwas, ning meie iseseiswus seisaks oma jalgel, mis nätsub kohe.“

Kui wiimaks pääle pikkade „s“ ülistamise wõerad lahkusid, oli Höllengott'il otsus walmis; homme läheb ja laseb oma nime ümber muuta, ümber muuta sarnaseks, mis wastab wõimsa rahwa iseloomule. See Höllengott on ju kohe midagi põrgulist; kuidas ta sest ometegi warem aru ei saanud.

Kuid nüüd tekkis ikka raskusi ka. Missugust nätsawat nime just wõtta. Mitmele korrale wõttis ta läbi sõnad kass, tass, müts, wats, orikas, purikas, kuid need kõik tundusid ikka nagu liiga kergelt. Neis just kui oleks ikka puudunud just see massiivsuse nätsakas, mis kodumaa tulewikule nii tarwilik. Weel woodiski arutas ta kaua: Orikas, purikas ja isegi unes tegi suu ikka näts ja näts.

Järgmisel hommikul sammus ta wõidurõõmsal näol nimede muutmise seltsi poole. Sinna jõudes leidis ta määratu ootajaterea eest. Küll siin oli mehi ja naisi, iseäranis aga wiimaseid.

Ta hakkas reasseisjaid waatlema. Kohe tema ees seisis karskuse seltsi abiesimees härra Trinkmann, kes praegusel korral esimehe kohuseid täitis, sest esimees oli hiljuti Pauluse surnuaialt tabatud, kus ta ühes Pauluse koguduse õpetaja wennaga samogoni oli keetnud ning oli nüüd „ameti asjus ära sõitnud“.

Höllengott teretas Trinkmanni kui wana tutawat, kes nii mõnedki ööd tema pool oli mööda saatnud ja algas kohe: „Ah kui kena see saab, kõik puha massiivsed nimed ikka näts ja näts.“ „Ja, wastas Trinkmann, kõik on kõige parem, ainult selle maa küsimusega on täbar lugu, ei jatkawat teist kõigile.“ „Kuidas, ütles Höllengott, teie pole nähtawasti asjaga kursis. Kõigist muust wõib meil puudus tulla, kuid maast mitte. Minu õepoeg, härra Oinawats, on maasääduse komisjoni esimees ja kirjutab mulle, et maad on mis kole; wäga laialt teda küll ei olla, aga selle eest paksult. Ja maad antawat kõigile, muidugi ühele lauti, teisele paksuti, nii teenistuse järele, mõistate . . .“

Siin tõmbas rääkijate tähelpanu enese pääle wali sõna wahetus, mis algas rea eesotsas, kus lauataga istuw noorsand laua ees seiswale, wälimuse poolest nii umbes jõulujõmmi meelde tulewale, naisolewusele kõige wõimalikkude abinõudega katsus selgeks teha, et selts tema nime muutmiseks midagi teha ei saawat, sest seltsi

ülesanne olewat ainult wõerakeelsete nimede ümbermoodustamine, kuid siin olla küsimus nime muutmise kohta esteetilistel põhjustel.

„Kuid niisuguseid asju oleks pidanud ette nähtama, hüüdis „jõulujõmm“ wihaselt wahela, pidage silmas, siin on küsimus riiklise tähtsusega, sest ma olen väga tähtsas riiklises asutuses teenistuses.“

Noorsand kehtis õlasid, kuid lisis siis nagu wabandades juurde: „Lubage ütelda, nime esteetilise külje äramäärajaks ei ole sugugi see ehk teine nimetus, waid selle kõlawus ja siin ripub küsimus juba sellest ära, missugune hääl seda kuuldawale toob. Kui näituseks teie poolt soowitawat uut nime „Mirdiwannik“ harimata hääl wäljendab, siis ei kõla see kuigi kaunilt, ka on tal palju meile mitte soowitawat germanismi mõju juures; selle wastu on aga teie praegune nimi puhtemakeelne ning kõlab foneetiliselt väga meelitawalt, see on päris awatelew muusika, kui ühelt haritult keelelt libiseb — preili Pudrunahk. Otse sõjameheliku kiirusega pööras nimewahetaja end ümber ning sammus uksest wälja.

Järgmine oli kaewukoogu moodi ehitusega noorehärä, kes tahtis enesele uueks nimeks „Suits“, millega aga lauataga istuja jälle nõus ei olnud. „Waatke, seletas ta, Suits on väga ilus ja iseloomustaw nimi ning wastab ka meie püüetele, luua massiivseid nimesid, kuid siiski me teile sarnast nime lubada ei wõi, sest selle nime kandjaks on meil geenius, kelle nime kurjasti tarwitada ei wõi.“ Nime soowija näitas küll ära, et temal ka luule kalduwused olemas ning teiseks ei wõi ta oma toredat wõerakeelset nime „Nachtigall“ mõni hariliku mätta wõi müraku wastu ümber wahetada. Millegi päale kokku ei lõpetud.

Selle järele teatati, et nimede muutmise teadete wastuwõtmine sel päewal lõpetud.

Teisel hommikul oli Höllengott esimesena platsis ning kui ta käest küsiti, missugust uut nime ta soowib, wastas ta enese wäärtust tundwal toonil: Ma näen meie riigis uut Lembitut, kes küllalt suuteline Aasia wandalismist häwitama ning meie kaunist lippu üle ilmamaa kandma; sellepärast austan ma teda kõigi Taaras olewate seltside nimel sellega, et wõtan ta nime omale: pange kirja „Päts“.

Höllengott lootis kahtlemata tänutundmust lauataga istuja näol tõusma, kuid see tegi ainult wiisaka kumarduse ning ütles: „Meie oleme väga waimustatud teie isamaa armastusest ja ta paremate poegade austamisest, kuid meil on olemas niisugune printsip, et kangelasteks tunnistatud nimesid enam teistele mitte edasi anda; sellepärast wõtke enesele mingisugune teine nätsataw nimi ja tehke see niisama kuulsaks kui Päts. Kui me saaksime palju sarnaseid üldiselt tunnistatud nätsuwaid nimesid, me *de jure* oleks käes mis nätsi.“

Höllengoti silmad keerlesid küll, kuid astus siiski kõrwale, et mõtelda tulewast geniaalset nätsatust.

Pooltunnilise edasi-tagasi käimise järele astus ta laua ette ning ütles üle kogu ruumi kostwal wõimsal baritonil:

Plärts.

Wälke Walter

KROONIKA

Kirjandus

Proletaarsete kirjanikkude ühing „Kosmist“ Petrogradis awaldab elawat tegewust. Rasketest oludest ja ainelisest kitsikusest hoolimata lastakse järjekindlalt välja uusi raamatuid. Igal esmaspäewal peetakse ühingu ruumides loenguid mitmesuguste kirjanduslikkude woolude kohta ning loetakse ette proletaarsete kirjanikkude ja luuletajate töid. Osawõtmine loenguist on elaw, mis tunnistuseks, et proletaarsetel kirjanikkudel on olemas tugev poolehoid.

— Kirjanik Maksim Gorki, kes pikemat aega wäljamaal wiibis ja säääl mitu tööd kirjutas, sõidab mai-kuus Wenemaale tagasi. Nii on kõik kodanikkude ajalehtede tõendused, nagu oleks Maksim Gorki Nõukogu-Wenemaale täiesti selja pööranud, täiesti põhjendamata.

— Hiljuti täius 100 aastat Ungari põeedi Aleksander Petõfi sünnipäewast. Petõfi oli omal ajal üks suurematest ja rewolutsioonilisematest luuletajatest kogu Euroopas. Tema tööd pole praegusajani oma wäärtust täiesti kaotanud.

— Eesti Kirjastuse Ühisuse kirjastusel ilmus hiljuti H. Muhleni „Spartaklased“. Sama kirjastusel ilmub lähemal ajal Upiti 4-waatuslik näitemäng „Hääl ja wastukaja“.

— „Klassiwõitluse“ järjekorraline nr. 43 ilmub lähemal ajal Kominterni Eesti sektsiooni kirjastusel. Samal kirjastusel on kawatus 40—50 piltpostkaarti rewolutsioonidest, tööliste juhtidest ja teistest tähtsamatest tegelastest, muu seas W. Kingissepast ja Kreuksist, ja mõned suuremad seinapildid välja anda.

Moskwa kunstiwäärtused

Tsaariwalitsuse erilise hoole all oli Moskwas sõjariistade palat. Sinna kuhjati kokku kõik, mis kuidagi ühenduses seisis tsaristliku suguwõsaga, kuid millel õige tihti mingisugust kunstiwäärtust ei olnud. Säääl leidis isegi sarnaseid „ajaloolisi kunstiasju“, nagu... tükike seepi, millega tsarinna Elisaweta ennast pesenud olla jne.

Pääle rewolutsiooni algas siin kibe töö. Puhastati kõik sarnane praht ja koguti wäärtuslikke asju juure, mida wõimaldas losside rahwa kätte minek. Praegu on palatis palju asju, mida rahwas waremalt kunagi näha ei saanud. Palju haruldasi kunstiwäärtuslikke asju saadi ka kirikutest.

Meil on teada, et 1851 Londonis kunst käsitööstuse näitusel wõitis Prantsusmaa. Selle põhjuseks oli, et Prantsusmaal kunstkäsitöö muuseumid paremini korraldatud olid. Kõik riigid pöö-

rasid siis tähelpanu oma muuseumide warustamise pääle paremate proowidega. Töötada ilma proowideta tähendab sedasama, mis sõdida ilma sõjariistata. Selles mõttes annab Moskwa sõjariistade palat suure ande Wene kunstkäsitööstuse jalule säädmiseks.

J. D.

Kanaal läbi Wenemaa

Saksamaa kaubandus-tööstuslikud ringkonnad harutawad praegu hoolega küsimust hiiglasuure projekti elluwiiamise üle.

Kõne on kanaali ehitamisest, mis ühendaks Mustamere Balti merega.

Wastawa projekti esitas esimest korda Ber-gia insener Gustaw Defosses 1891 a. Defosses rehkendas kanaali sügawuse 28 jala ja laiuse 114 jala pääle (põhja mõõda). Insener Rouktechell täiendas weel seda projekti 1904 aastal. See projekt sai walmis ja kiideti hääks tsaariwalitsuse poolt wähe aega enne sõda. 1918 a., lääne- ja lõunapoolse Wenemaa okkupeerimise ajal, projekteerisid sakslased wastawa kanaali kaewamist kõigest ainult 3 meetri sügawuseni küllaldaseks, millest läbi wõiwad sõita laewad ligi 1200 tonni mahutawusega.

Need projektid on kokkusäetud sel sihil, et kanaali kaudu ühendada Lääne-Düünat Dnjepriga, nende harude kaudu. Samasugune kanaal sai ehitatud juba 20 aastat tagasi. Ta ühendas Ulla jõe Lääne-Düüna haru) Beresinaga, oli arwatud ainult jõelaewadele läbisõitmiseks, kuid sõja ajal lasti ta niiwõrd korrast ära, et ta nüüd kõlbulik on ainult metsa parwetamiseks.

Selle projekti teostamine niisuguses ulatuses, et ta päewaülesannetele wastaks, arwatakse maksma minewat 200 miljoni rbl. kullks. Kuid selle eest oleks ta aga wäga kasulik. Tee Mustast merest Balti merde ümber kogu Euroopa ulatab 8000 kilomeetrit. Selle kanaali kaewamisega lüheneks weetele mõlemate merede wahel ligi 3000 kilom. Samal ajal on Saksamaa — ja mitte ainult Saksamaa — wäga huwitatud wahekorra odawnemisest Lõuna-Wdnemaaga: 1913 a. weeti Wenemaa Balti sadamnatn kaudu wälja ainult 923000 tonni wilja, Musta mere kaudu aga terwelt 7000000 tonni ehk 83 prots. kogu Wenemaa wilja ekspordist. Kiwisütt Dooni basseini, nafta Kaukaasiast, tubakut, soola, soodat ja kriiti Krimmis, wosworiiti Podooliast, wiinasid, puuwilja jne. jne.. — kõik need on enam kui tõendawad argumendid, et tarwis on mõelda kanaalide ehitamist teostama hakata Düüna ja Dnjepri jõgede wahel.

W. K. P. Kesk-Komitee ja Põhja-Lääne büroo Eesti sektsiooni häälekandja

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

VI AASTAKÄIK

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

„EDASI“

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

VI AASTAKÄIK

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Ilmub Petrogradis K. TREUFELDTI, H. PÖÖGELMANNI ja P. PETERSONI juhatusel.

„EDASI“ ilmub kuendat aastat. Ta võib tehtud töö pääle rahuldustundega tagasi waadata; kogu selle aja on ta tulitunglana walgustanud Eesti töörahwa wõitlust Wenemaa rewolutsioonis, on juhtinud teda kõige hädaohtlikumatel wõitlussilmapikkudel.

„EDASI“ toob juhtiwaid kirjeldusi Nõukogu-Wenemaal asuwatele eestlastele, awaldab kirjeldusi ja kirjutusi Wenemaa töörahwa elust ja wäljamaa töörahwa klassiwõitlusest, eriti suurt tähelpanu pöörates töörahwa wõitluse walgustamise pääle walges Eestis, ühtlasi selgitawaid kirjeldusi tuues säälses poliitilistest ja majanduslikust seisukorrast.

„EDASI“ joonealusel ilmuvad pääle muu materiaali ka wested meie följetonistide poolt.

„EDASI“ püüab igapidi ka asunikude huwisid teraselt tähele panna ja pühendab selleks põlluteadlaste poolt ilmuwaid asjalikke kirjutusi põllumajandusest, uutest maaharimise wormidest, põlluharimisest jne., tuues seejuures praktilisi näpunäiteid, kuidas põllukultuuri tõsta ja wiljakandwamaks teha põllupinda.

„EDASI“ asunduste osakonnas ilmuwad meie rohkearwuliste kirjasaatjate wõrgu poolt kõige piitlikumad teated asunikude elust ja olust. Kaugelt üle 100 kirjasaatja Wenemaa Eesti asundustest on kindlustuseks, et asunduste osakond saab alati olema mitmekesisel huwitaw ja sisurikas.

„EDASI“ hinnata kaasandena ilmub kaks korda kuus pilkeleht „WEMMAL“.

„EDASI“ on kaastööga toetanud: J. Aibel, J. Anwelt, W. Buk, J. Eljas, W. Ewart, J. Hermann, A. Kajak, W. Kirik, H. Klaas, W. Klein, A. Koni, O. Kullerkupp, M. Kulbach, A. Leetsmann, R. Leppik, K. Linkholm, P. Lindwest, M. Lindwest, J. Lomp, A. Lukin, J. Mikkal, J. Mägi, E. Nirk, W. Oja, K. Ottender, S. Paawel, J. Palwadre, A. Pastak, Liisi Peterson, A. Petroff, P. Peterson, Ed. Piibe, A. Pintsels, Ed. Päll, H. Pöögelmann, J. Pöldema, J. Rammus, A. Raud, M. Rebane, J. Rebane, W. Rätsepp, Rähni, A. Sisask, G. Teiter, Ed. Teiter, A. Tombach, K. Treufeldt, H. Tummeltau, G. Waino, R. Wakmann, Ar. Wallner, J. Wedro, J. Wiedemann, A. Wolin, W. Wöölmann j. p. t. — Sõnumisaatjaid on „Edasi“l pea kõigis asuudusis Nõukogu-Wenemaal. — Oma kirjasaatjad walges Eestis ja Ameerikas.

Wäljamaal wõtawad „Edasi“ tellimisi wastu: Saksamaal: Berliinis: „Internationale Presse-Korrespondenz“, Berlin, SW 48, Friedrichstr. 225 III. Hamburis: P. Schwalbe, St. Georg Böckmannstr. 57, Pensionat Behrmann. — Inglismaal: Londonis: Mr. Edwart Treufeldt, London N. E. 297 Gambridge 13d. Liewerpoolis: Russian Sailors Home, St. George sq. 16. — Ameerikas: New-Yorgis: „Uus Ilm“, 1781 1-st Ave, New-York N. Y. Portlandis: Mr. A. Seet, 837 Interstate ave, Portland Ore. Taçomas: Mr. W. Bach, 6031 Union ave, So Tacoma Wasch.

===== NÕUDKE PROOWINUMBRID! =====

TOIMETUS JA TALITUS.

Piltidega ilustatud kirjanduse, teaduse ja kunsti kuukiri

„ORAS“

hakkab 1. maist korralikult üks kord kuus ilmuma proletaarsete kirjanikkude rühma wäljaandel

„Orase“ toimetuses töötawad: Hans Pöögelmann (wastutaw toimetaja), Karl Treufeldt, Walter Klein, August Lukin ja Juh. Hurt.

Lähemateks kaastöölisteks on: Oskar Kullerkupp, R. W., Ain Rannaleet, prof. Lapschin, A. Blum, P. Peterson, W. Rätsepp, J. Mägi j. t. Pääle nende on kaastööd lubanud mitmed Eesti ja Wene proletaarsed kirjanikud, kunstnikud ja õpetlased.

ESIMESE № HIND 15 RBL.

„Orase“ müügikohad Petrogradis:

„Edasi“ talitus — sl. Andresen.
Sm. W. Kingissepa nim. Harmaja — sm. Eljas.
E. T. Ülikool — sm. Ed. Päll.
Pet.-Wiiburi poole klubi — sm. J. Rammus.
„Külwaja“ raamatuladu.
Kominterni raamatukauplus.

Tellimishind:

Maikuul — 35 kop. kullas.
Juunikuul — 25 „ „
Juulikuul — 25 „ „

Kolme kuu pääle 80 kop. kulla kursi järele (Nõukogu rubla kursi aluseks tuleb wõtta ametlikku kursi, mis maksew on raha wäljasaatmise päewal).

Tellimised tulewad saata: Петроград, Фонтанка, 27, конт. газ. „Эдази“, для „Орас“.

Seltsimehed prowintsis, kes „Orase“ laialilaotamist oma pääle tahawad wõtta, teatagu sellest ja nõudku tarwiline arw eksemplaare wälja.

EESTI, SOOME, SAKSA, INGLISE, PRANTSUSE, ITAALIA, HISPAANIA, POOLA,
LÄTI ja teiste keelsed igasugused

Operaamatud ja ilukirjandus

alati suuremas väljavalikus saadaval

Rahvusvahelises Raamatukaupluses

Wosnessenski pr. № 28.

„KÜLWAJA“ PETERBURIS.

Üks paigake on Wenemaal
kust kirjandust saab igal aal,
ka pühapäivil, öösetel,
ükskõik mis kuu ehk päew ehk kell.

Kas „Külwajat“ ei tunne sa
ta kirjaseemne aidaga
Fontanka-jõe kalda peal?
Kas oled juba käinud seal?

Seal uus ja wana kirjandus
on õige suures walikus.
Koht hästi meeles pidada:
Fontanka wils kolm, üheksa.

Postiadress: Петроград, Фонтанка 53, кв. 9,
Эстское издательство „КЮЛЬВАЯ“.

EESTI KOOPERATIIV

„ESTIKA“

ALGAS OMA TEGEWUST.

JUHATUS

ASUB AJUTISELT

FONTANKA 27, KR. 1.

PETROGRADIS.

KIRJASTUS ja ☞☞
RAAMATUKAUPLUS

KOMINTERN

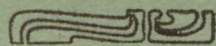
Peterburis, 25. Oktoobri prospektil nr. 66.

Ilmus trükist kaua oodatud raamat:

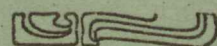
ЕЖЕГОДНИК КОМИНТЕРНА. Справочная книга по истории международного и проф. движения, статистике и экономике всех стран мира на 1923 год. XXXVI—1050 lehek. Hind 3 rbl., ilukõites 3.50 kop., kullas päewakursi järele. Ülalnimetud raamatus leidub ka igasuguseid teateid Eestimaa kohta.

Meie kirjastusel ilmub ajakiri „КОМИНТЕРН“, milles sisalduwad kõige wärs-
kemad poliitilised teated üleilmses ulatuses.

Soovitame kõigile organisatsioonidele, raamatukogudele ja eraisiktuele pöörata Kominterni raamatukaupluse poole, sest ainult meie kaupluses on saadaval kõik praeguse aja kir-
jandus, iseäranis uudised kohe pääle ilmumist.

HINNAALANDUS KÕIGILE!

FONTANKA № 27

Tere, Soome suguwennad,
Kalewite kallid kaimud,
Lapsukesed lainte laugel,
Pojad põhjapiiri kaldal!..
Ado Reinwald.

RIKKALIK RAAMA-
TUTE WALJA-
WALIK!

EESTI KIRJASTUSE ÜHISUS

Jällemüüjatele
kõrged protsendid!

Eesti Kirjastuse Ühisus on kõigile
tuttaw oma odawate hindade ja korra-
pärase tellimiste täitmise poolest. Lä-
kitage tellimised otsekohe meie raa-
matuladusse.

FONTANKA № 27

1. MAIL 1923 AASTAL KULLA WÕIDULAENU WÄLJALOOSIMINE ESIMENE TIRAASH.

Rutake kullaenu ostmisega: 1. mail on esimene loosimine, mis eriti kasulik
piletite omanikele.

Selles loosimises on võitused 800.000 kuldrubla eest ja kõikide võitude arv 13.169
ei loosita mitte kõigi 10 laenu seeria wahel, waid ainult nende seerijate pääle, mis
realiseeritud 1. maini — see suurendab wõidu wõimalusi 2—3 korda.

Obligatsioon, mis wõidab 1. mail, ei kustutata, ta wõib wõlta weel järgmisel loosi-
misel — 1. sept. 1923 a., 1. jaan. 1924 a., 1. juulil 1924 a. jne. (kaks korda aastas).

Igal loosimisel tulewad: üks wõit 100.000 kuldrubla, üks wõit 50.000 k. r., 2 wõitu
à 25.000 k. r., 5 wõitu à 10.000 k. r., 10 wõitu à 5000 k. r., 50 wõitu à 1000 k. r.,
100 wõitu à 500 k. r., 1000 wõitu à 100 k. r., 2000 wõitu à 50 k. r., 10.000 à 20 k. r.,
kuni 1927 a., ja 1928 a. kuni 1923 a. 5000 wõitu à 20 kuldrubla.

Wõidulaenu piletite eest annawad laenuasutused laenu. Kullalaenu operatsioonid
on wabad margimaksust.

Piletisi wõib osta kõigist rahaasutustest, posti-telegraafi kontoritest, raudtee kassa-
dest ja teistest asutustest.

Esimene seeria müümine lõpeb 27. aprillil. Järgmise seeria müük algab 15. mail s.a.